ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

43

Η Λούλα Αναγνωστάκη της *Πόλης* και της *Νίκης*

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ
ΤΗΣ «ΤΕΧΝΗΣ»

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

43

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Νικηφόρος Παπανδρέου

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Κορίνα Χαρίτου
Όλγα Χατζηιακώβου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καστούρας

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ
Infoprint
Ι. Ντέκα 7, Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310.531.517
infop@otenet.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
University Studio Press
Τηλ. 2310.466.776

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης»
Θέατρο «Αμαλία»
Αμαλίας 71
546 40 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310.821.483, Fax 2310.860.708
pirskini@otenet.gr

Αριθμός τεύχους 43

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2004

Τιμή τεύχους 6 Ευρώ

Η Λούλα Αναγνωστάκη της *Πόλης* και της *Νίκης*

Λούλα Αναγνωστάκη 3

Η τριλογία της *Πόλης*
Πανος Μουλλας Το κλίμα μιας εποχής 4
Νικηφορος Παπανδρεου Η πολιορκία της μνήμης 4
Antoine Vitez *Η Παρέλαση* στη Γαλλία 5
Λουλα Αναγνωστακη Ο συγγραφέας να υπερτιμά το κοινό του 8

Εισαγωγικά στη *Νίκη*
Τασος Λιγναδης Η λήθη είναι θάνατος 9
Αντωνης Μοσχοβακης Κατάκτηση του θεάτρου μας 9
Νικος Μπακολας Μια αντιστοιχία με την αρχαία τραγωδία 10
Λουλα Αναγνωστακη Το ανθρώπινο βίωμα 10

Κορινα Χαριτου Ο χώρος στη *Νίκη* 12

Παραστασιογραφία 19

Λουλα Αναγνωστακη *Η νίκη* 25

Τον Μάρτιο του 1980, είχε κυκλοφορήσει το τεύχος 3 των *Θεατρικών Τετραδίων,* όπου δημοσιευόταν και το κείμενο της *Νίκης*. Επειδή το τεύχος εκείνο εξαντλήθηκε μέσα σε λίγους μήνες, αναδημοσιεύουμε εδώ τα περισσότερα από τα περιεχόμενά του.

Η φωτογραφία του εξωφύλλου είναι του Νίκου Πάντη.

Οι φωτογραφίες από τις δοκιμές του έργου (χωρίς σκηνικά και κοστούμια) στην Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» είναι των Βασίλη Μποζίκη, Δημήτρη Ναζίρη, Όλγας Χατζηιακώβου.

ΛΟΥΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

Η νίκη

❑ Η Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» συμμετέχει στα λθ΄ «Δημήτρια» με τη *Νίκη* της Λούλας Αναγνωστάκη. Πρώτες παραστάσεις του έργου: θέατρο «Αμαλία», Παρασκευή 5, Σάββατο 6, Κυριακή 7 Νοεμβρίου 2004.

Η σκηνοθεσία είναι του Σωτήρη Χατζάκη, τα σκηνικά και τα κοστούμια της Έρσης Δρίνη, οι φωτισμοί του Χρήστου Γιαλαβούζη, η μουσική επιμέλεια του Σωτήρη Χατζάκη.

Παίρνουν μέρος οι ηθοποιοί (με τη σειρά που εμφανίζονται): Δημήτρης Σακατζής (Νίκος), Έφη Σταμούλη (Βάσω), Μένη Κυριάκογλου (Γριά), Νανά Παπαγαβριήλ (Μικρή), Δημήτρης Ναζίρης (Δήμος), Κωνσταντίνος Μαυρόπουλος (Μικρός), Θανάσης Ζέρβας (Σταύρος), Νίκος Λύτρας (Θύμιος).

Τεχνική οργάνωση παραγωγής και χειρισμός ήχων: Βασίλης Τζαφέρης. Χειρισμός φωτισμών: Χρήστος Παντσίδης. Τεχνική υποστήριξη: Στέφανος Σαμαρτζίδης.

Το έργο δημοσιεύτηκε για πρώτη και μοναδική φορά στα *Θεατρικά Τετράδια,* αρ. 3, Μάρτιος 1980. Καθώς το τεύχος εκείνο έχει από καιρό εξαντληθεί, αναδημοσιεύουμε το έργο στο παρόν τεύχος.

❑ Με το ανέβασμα της *Νίκης*, η Πειραματική Σκηνή, που είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Θεατρικής Σύμβασης (European Theatre Convention), συμμετέχει στον κύκλο παραστάσεων με θέμα τον ξεριζωμό και την προσφυγιά, που παρουσιάζουν μέσα στο 2004 τα τριάντα πέντε θέατρα-μέλη της Σύμβασης, σε συνεργασία με το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Πολιτισμός 2000».

Παράλληλα, η Ένωση των Θεάτρων της Ευρώπης (Union des Théâtres de l'Europe), στο πλαίσιο της δράσης «5Χ5» (πέντε έργα από πέντε «μικρές» γλώσσες μεταφράζονται σε πέντε «μεγάλες» γλώσσες) επέλεξε από το σύγχρονο ελληνικό θέατρο τη *Νίκη*, η οποία μεταφράστηκε και εκδόθηκε στα γαλλικά, γερμανικά, αγγλικά, ισπανικά και ιταλικά.

❑ Η *Νίκη* πρωτοπαίχτηκε στην Αθήνα, στις 25 Ιανουαρίου 1978, από το Θέατρο Τέχνης, σε σκηνοθεσία Κάρολου Κουν, σκηνικά-κοστούμια Ιωάννας Παπαντωνίου, μουσική επιμέλεια Ρηνιώς Παπανικόλα, επιμέλεια φωτισμών Μίμη Κουγιουμτζή. Έπαιξαν οι ηθοποιοί: Μίμης Κουγιουμτζής (Νίκος), Ρένη Πιττακή (Βάσω), Ηρώ Κυριακάκη (Γριά), Αγγελική Χαραλαμποπούλου (Μικρή), Λέανδρος Παναγιωτίδης (Δήμος), Νίκος Μπουγιουκλάκης (Μικρός), Κώστας Τσαπέκος (Σταύρος), Γιάννης Ρήγας (Θύμιος). Η παράσταση αυτή παρουσιάστηκε και στη Θεσσαλονίκη το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου.

Το έργο ανεβάστηκε επίσης το 1981 από τους Δεσμούς (Ημικρατικό Θέατρο Πελοποννήσου), σε σκηνοθεσία Κανέλλου Αποστόλου και σκηνικά-κοστούμια Λίζας Ζαΐμη. Στις 7 Νοεμβρίου 1986, το Απλό Θέατρο ανέβασε το έργο σε σκηνοθεσία Αντώνη Αντύπα, σκηνικά-κοστούμια Σάββα Χαρατσίδη, μουσική Ελένης Καραΐνδρου, φωτισμούς Ανδρέα Σινάνου.

Λούλα Αναγνωστάκη

Η Λούλα Αναγνωστάκη γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και σπούδασε Νομικά στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο. Πρωτοεμφανίζεται στο θέατρο το 1965 με την τριλογία της *Πόλης* (*Η διανυκτέρευση, Η πόλη, Η παρέλαση*), που παρουσίασε σε ενιαίο πρόγραμμα στο Θέατρο Τέχνης ο Κάρολος Κουν. Η κριτική υποδέχτηκε θερμά την πρώτη αυτή συγγραφική εμφάνιση, αναγνωρίζοντας στο πρόσωπο της Αναγνωστάκη μια ολοκληρωμένη δραματουργό. Το 1967, στο Εθνικό Θέατρο, θα ανέβει το πρώτο τρίπρακτο έργο της, *Η συναναστροφή*, σε σκηνοθεσία Λεωνίδα Τριβιζά. Ακολουθεί μια στενή συνεργασία με το Θέατρο Τέχνης στα έργα: *Αντόνιο ή το μήνυμα* (1972), *Η νίκη* (1978), *Η κασέτα* (1982), *Ο ήχος του όπλου* (1987), όλα σε σκηνοθεσία Κάρολου Κουν. Οι δοκιμές του *Ήχου του όπλου* θα συμπέσουν με το θάνατο του σκηνοθέτη και οι πρόβες θα ολοκληρωθούν με τη βοήθεια του Μίμη Κουγιουμτζή. Το 1992 ο θίασος Τζένης Καρέζη-Κώστα Καζάκου παρουσιάζει το έργο *Διαμάντια και μπλουζ*, σε σκηνοθεσία Βασίλη Παπαβασιλείου. Ακολουθεί, το 1997, το *Ταξίδι μακριά* στο Θέατρο Τέχνης, σε σκηνοθεσία Μίμη Κουγιουμτζή, και ένα χρόνο αργότερα, στο Εθνικό Θέατρο, ο θεατρικός μονόλογος *Ο ουρανός κατακόκκινος*, με τη Βέρα Ζαβιτσιάνου, σε σκηνοθεσία Βίκτορα Αρδίττη. Το τελευταίο της έργο, *Σ' εσάς που με ακούτε*, ανέβηκε τον Φεβρουάριο του 2003 από τη Νέα Σκηνή, σε σκηνοθεσία Λευτέρη Βογιατζή.

Έργα της έχουν μεταφραστεί στα γαλλικά, ιταλικά, πολωνικά γερμανικά και αγγλικά. Οι γνωστότερες παρουσιάσεις τους εκτός συνόρων είναι στην Ιταλία (*Η πόλη*, Teatro dei Verdi στην Πάντοβα), στη Γαλλία (*Η παρέλαση*, σε σκηνοθεσία Antoine Vitez) και στην Αγγλία (*Η πόλη* από το BBC-Radio, σε σκηνοθεσία Martin Esslin).

Στα σαράντα αυτά χρόνια αδιάλειπτης παρουσίας στο ελληνικό θέατρο, η Αναγνωστάκη καταγράφει με τον ιδιαίτερο δικό της τρόπο όλες τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στον ελληνικό χώρο, από τον πόλεμο μέχρι σήμερα. «Κεντρικά μοτίβα των έργων της», υπογραμμίζει ο Κώστας Γεωργουσόπουλος (στο Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό της Εκδοτικής Αθηνών), «η μοναξιά, η ενοχή, τα τραύματα, οι εθνικές και προσωπικές ήττες του μεταπολεμικού έλληνα, τα αδιέξοδα, οι απόπειρες φυγής από έναν αναπόδραστο εγκλωβισμό, η έλλειψη επικοινωνίας και οι καταδικασμένες χειρονομίες προς αποκατάσταση κάποιας επαφής».

Ο καθολικού ενδιαφέροντος υπαρξιακός προβληματισμός που χαρακτηρίζει το έργο της, σε συνδυασμό με το ιδιαίτερα προσωπικό ύφος της γραφής της, που ισορροπεί κάπου ανάμεσα στο ρεαλισμό και την ποίηση, την τοποθετούν σε ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους έλληνες δραματουργούς.

❑ Με την παράσταση της *Νίκης* «επιστρέφει» στη γενέθλια πόλη της η Λούλα Αναγνωστάκη, έπειτα από πολλά χρόνια απουσίας. Πράγματι, η τελευταία φορά που ανεβάστηκε στη Θεσσαλονίκη έργο της ήταν το 1980, όταν η Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» παρουσίασε, στον πρώτο χρόνο λειτουργίας της, την *Πόλη*.

Η τριλογία ανέβηκε στις 19 Μαρτίου 1980, στο θέατρο «Άδωνις», σε σκηνοθεσία και σκηνογραφία Νίκου Χουρμουζιάδη. Έλαβαν μέρος οι ηθοποιοί: *Η διανυκτέρευση*: Γιάννα Τσόκου (Γριά), Λένα Κουρούδη (Σοφία), Νίκος Σεργιανόπουλος (Μίμης). *Η πόλη*: Κωστής Σφυρικίδης (Κίμων), Έφη Σταμούλη (Ελισάβετ), Νίκος Σεργιανόπουλος (Φωτογράφος). *Η παρέλαση*: Καρυοφυλλιά Καραμπέτη (Ζωή), Χρήστος Αρνομάλλης (Άρης).

Ο Χρήστος Αρνομάλλης (Άρης) στην Παρέλαση, *Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης», 1980.*

Η τριλογία της *Πόλης*

Η Αναγνωστάκη δεν προγραμματίζει εγκεφαλικά, δεν κατασκευάζει, δεν αποδεικνύει, δε φιλολογεί. Κρατημένη πάντοτε σ' ένα νόμιμο μέτρο, χωρίς να περνά προς την περιοχή του παράλογου, αναμοχλεύει επίμονα τα βιώματα της, αγωνίζεται να μας μεταδώσει τον πυρετό και τη ζεστή ανθρωπιά της.

1. Το κλίμα μιας εποχής

Με τα τρία μονόπρακτά της η Λούλα Αναγνωστάκη επιχειρεί να μας μεταγγίσει δραματικά, μέσα από διαδοχικές γενιές, το εμπειρικό και ψυχολογικό φορτίο της πρόσφατης εικοσιπενταετίας. Αν η τελευταία παγκόσμια σύρραξη, με την Κατοχή, την Αντίσταση και τον εμφύλιο πόλεμο, δε στάθηκε μόνο ένα περιχαρακωμένο χρονικά επεισόδιο, αλλά γεγονός με ανυπολόγιστες συνέπειες· αν οι συνέπειες αυτές εξακολουθούν ακόμη να επηρεάζουν σε μεγάλο ποσοστό την ατομική και κοινωνική ζωή μας, τότε η Αναγνωστάκη, δίχως άλλο, σκοπεύει σ' έναν πολύ καίριο στόχο: μέσα από τις ειδικές και μεμονωμένες περιπτώσεις της τριλογίας ανασταίνεται το γενικό κλίμα μιας ολόκληρης εποχής.

Συνειδητοί συνεργοί ή αμέτοχα θύματα, νέοι με αντιστασιακή δράση ή παιδιά με τραυματισμένη μνήμη, ακόμα και αθώοι επίγονοι της πρόσφατης γενιάς — όλοι φαίνονται να έχουν εμπλακεί κάποια στιγμή στα γρανάζια ενός εφιαλτικού παρελθόντος. Από εδώ και πέρα, η δραματική σύγκρουση των προσώπων —αυτή η τόσο σύγχρονη αδυναμία προσαρμογής και συνεννόησης ή, αν θέλετε, η ίδια η ανθρώπινη μοναξιά— φωτίζεται με μια ορισμένη αιτιολογία. Έτσι λ.χ. στο πρώτο μονόπρακτο, τη *Διανυκτέρευση*, ό,τι εμποδίζει την επικοινωνία ανάμεσα στα δυο πρόσωπα του έργου, δεν είναι τόσο η διαφορά της ηλικίας, όσο το γεγονός ότι η κοπέλα των 16 χρονών αδυνατεί να κατανοήσει την αποπνιχτική «πραγματικότητα» του σαραντάχρονου άντρα, χωρίς ωστόσο να μπορεί και ν' αποφύγει την τελική σύγκρουσή της με την «πραγματικότητα» αυτή. Παρόμοιος άλλωστε είναι ο προβληματισμός και στα επόμενα μονόπρακτα. Γιατί ούτε το ερωτικό αδιέξοδο που αποκτά διαστάσεις τραγικής φάρσας (*Πόλη*) φαίνεται άσχετο με τις τραυματικές εμπειρίες του πολέμου —αρκεί να αναλογιστούμε μερικά από τα μακάβρια τρυκ του φωτογράφου— ούτε και ο εφιάλτης των δυο νέων (*Παρέλαση*) είναι ανεξάρτητος από τις εμπειρίες αυτές. Τούτο ωστόσο δε σημαίνει ότι η αφετηρία των έργων είναι δεσμευτική ή αναγκαστική προϋπόθεση. Η τριλογία της Αναγνωστάκη, αποφεύγοντας τις σαφείς αναφορές σε συγκεκριμένη εποχή ή σε συγκεκριμένα γεγονότα, έχει τη δυνατότητα να κινείται και σ' ένα δεύτερο επίπεδο, αποκρυσταλλώνοντας μερικές καθολικότερες συγκρούσεις μέσα στο σύγχρονο κόσμο.

Τα μονόπρακτα έχουν μια βαθύτερη ενότητα. Όχι μόνο ο χρόνος, αλλά και ο τόπος, εξασφαλίζει τον απαραίτητο εσωτερικό τους άξονα. Μια πόλη του βορρά, η Θεσσαλονίκη —βροχερή στα δυο πρώτα μονόπρακτα, ηλιόλουστη στο τρίτο— είναι το φυσικό τους πλαίσιο. Και θ' άξιζε, ακόμα, να προσέξει κανείς τον κυριαρχικό ρόλο του κλειστού χώρου: πάντα υπάρχει κάποιος που δε βγαίνει έξω ποτέ. Αλλά ό,τι δένει την τριλογία της Αναγνωστάκη με ουσιαστικότερους δεσμούς, είναι το στιλπνό, ποιητικό και προσωπικό ύφος της, αυτός ο ακατάσχετος εσωτερικός παλμός που εκφράζεται μ' έναν άμεσο και θεατρικότατο διάλογο ή εξακοντίζεται, ξαφνικά, σε δραστικές κορυφώσεις. Γιατί η Αναγνωστάκη δεν προγραμματίζει εγκεφαλικά, δεν κατασκευάζει, δεν αποδεικνύει, δε φιλολογεί. Κρατημένη πάντοτε σ' ένα νόμιμο μέτρο, χωρίς να περνά προς την περιοχή του παράλογου, αναμοχλεύει επίμονα τα βιώματα της, αγωνίζεται να μας μεταδώσει τον πυρετό και τη ζεστή ανθρωπιά της.

ΠΑΝΟΣ ΜΟΥΛΛΑΣ
Από το πρόγραμμα της *Πόλης*
Θέατρο Τέχνης, 1965.

2. Η πολιορκία της μνήμης

Ένα υπόγειο ρεύμα διαπερνά τα τρία μονόπρακτα και τα συνδέει. Έτσι που, αν και δεν έχουν ενιαίο μύθο, θα μπορούσαμε να τα θεωρήσουμε τόσο συγγενή μεταξύ τους όσο και τις πράξεις ενός τρίπρακτου έργου. Αν προσπαθήσουμε να ορίσουμε αυτή την εσωτερική τους σύνδεση (πέρα από την τοποθέτηση τους στον ίδιο χώρο, δηλαδή τη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη) θα πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα μερικά κοινά στοιχεία:

Πάνω στους ήρωες και στις σχέσεις τους βαραίνει κάποιο ζοφερό παρελθόν.

Η σύνδεση αυτού του παρελθόντος με το παρόν δεν έχει ακολουθήσει γι' αυτούς μιαν ομαλή εξέλιξη.

Η προσαρμογή τους είναι εκβιασμένη.

Η ατμόσφαιρα του παρόντος κάθε άλλο παρά ευνοεί την αποκατάσταση μιας ισορροπίας.

Αποτέλεσμα: βρίσκονται εγκλωβισμένοι μέσα σε «τείχη», σ' έναν ουδέτερο χώρο που προσπαθούν με κάθε θυσία νά διαφυλάξουν δικό τους.

Η ανάγκη της εξόδου συγκρούεται

συνεχώς με το φόβο της εξόδου.

Γέφυρα δεν υπάρχει ούτε προς τα έξω ούτε μεταξύ τους. Η αδυναμία της επικοινωνίας φτάνει μ' αυτές τις συνθήκες ως τον παροξυσμό. Κάθε απόπειρα επικοινωνίας ή θα καταλήξει στην παραίτηση ή θα οδηγήσει στην αυτοσυντριβή.

Τελικά αυτός ο χώρος θα παραβιαστεί από τα έξω πράγματα που, ερήμην των ηρώων, έχουν ήδη προχωρήσει το δρόμο τους.

Η παραβίαση αυτή θα οδηγήσει στην «κάθαρση». Μονάχα που οι ήρωες εδώ, άλλοι εν μέρει υπεύθυνοι κι άλλοι ολωσδιόλου αθώοι, αφανίζονται από μια μοίρα που δεν τους τη φύλαξαν οι θεοί [...].

Πέρα από το συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο των μονοπράκτων κι από τις άμεσες κοινωνικές τους αναφορές, οι σχέσεις των ηρώων με τον εαυτό τους και μεταξύ τους αντιπροσωπεύουν καθολικότερες καταστάσεις. Η αντίθεση της γνησιότητας του παρελθόντος μ' ένα συμβατικό παρόν, η τυραννία της μνήμης μα και η ανεπάρκεια της μνήμης, η ευθύνη, κοινωνική και ατομική, η μοναξιά και η έλλειψη επικοινωνίας, είναι θέματα που έχοντας αρχικά ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο προχωρούν σε μια καθολική διερεύνηση του ψυχικού χώρου.

Αυτή η καθολικότητα, που είναι και η προϋπόθεση της επιβίωσης ενός έργου, δεν είναι η μόνη αρετή των τριών μονοπράκτων, ούτε και η κατ' εξοχήν θεατρική βέβαια. Γι' αυτό πρέπει να τονιστεί ότι από καθαρά σκηνική άποψη τα έργα αυτά είναι μια έκπληξη —κι ήταν απαραίτητο το στέρεο σκαρί για να μη βουλιάξει ένα καράβι με τόσο πολύτιμο φορτίο.

Και πρώτα-πρώτα τα πρόσωπα. Άνθρωποι από σάρκα και αίμα, που δεν υπάρχουν στη σκηνή γι' αυτά που συμβολίζουν, αλλά γι' αυτό που είναι. Δεν πρόκειται για θέατρο ιδεών —με τη φιλολογική έννοια. Θέατρο που ξυπνάει τη συνείδηση ναι, στήνοντας όμως μπροστά μας ζωντανούς ανθρώπους κι όχι φερέφωνα.

Η παρέλαση, *σκηνοθεσία Αντουάν Βιτέζ, Παρίσι 1969: Brigitte Jaques, Colin Harris.*

Έπειτα η εξέλιξη των ηρώων. Κανένα πρόσωπο δεν υπάρχει για να προωθήσει απλώς τη δράση, παραμένοντας απ' την αρχή ως το τέλος του έργου ψυχολογικά αμετακίνητο. Όλοι οι ήρωες στο τέλος έχουν λίγο ή πολύ διαφοροποιηθεί. Κι ίσως είναι αυτή η συνεχής εξέλιξη που κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον του θεατή. Ας μη θεωρηθεί ευφυολόγημα αν πω ότι τα τρία μονόπρακτα συναρπάζουν όσο και μια αστυνομική ταινία.

Τελευταία —και όχι η μικρότερη— σκηνική αρετή είναι ο διάλογος. Ο λόγος είναι αβίαστος, αληθινός, καθημερινός, αλλά και γεμάτος ποίηση και δραματική φόρτιση. Μολονότι τραγικός πολλές φορές, δε χάνει τη φυσικότητα του, δε φιλολογεί ποτέ. Αν και συχνά ωθείται ως τα όρια του ονειρικού ή του παράλογου, η διάρθρωσή του είναι ρεαλιστική, η αποτελεσματικότητα του άμεση.

Με δυο λόγια, η Λούλα Αναγνωστάκη, συνδυάζοντας ιστορική μνήμη, ψυχολογική παρατήρηση και εκφραστική μαστοριά, είναι ολοκληρωμένη δραματουργός ήδη από την πρώτη της εμφάνιση.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
Αποσπάσματα από κριτική για την παράσταση του Θεάτρου Τέχνης, περ. *Επιθεώρηση Τέχνης*, αρ. 124-125, Απρίλιος-Μάιος 1965.

3. Η *Παρέλαση* στη Γαλλία

Ο Αντουάν Βιτέζ, ανέβασε την *Παρέλαση* το 1969, σε μετάφραση Νικηφόρου Παπανδρέου και Z.Y.K. Φοσέ, με την Μπριζίτ Ζακ και τον Κόλιν Χάρρις. Ήταν μια παράσταση γυμνή, χωρίς σκηνικό διάκοσμο, και παίχτηκε εδώ κι εκεί, σε πολλούς μη θεατρικούς χώρους. Ήταν η εποχή της δικτατορίας, και όλοι οι θεατές αισθάνονταν ότι γι' αυτήν μιλάει το έργο, που ωστόσο είναι γραμμένο δύο χρόνια πριν την επιβολή της. Το κείμενο που ακολουθεί είναι γράμμα που έστειλε ο Βιτέζ στον Νικηφόρο Παπανδρέου, έντεκα χρόνια αργότερα.

Παρίσι, 9 Μαρτίου 1980

Θέλω στ' αλήθεια να σου μιλήσω για την Παρέλαση, *γιατί αυτό το έργο μέτρησε πολύ στη ζωή μου και στην εξέλιξη της δουλειάς μου.*

Πρώτα-πρώτα ήταν ένας τρόπος νά αγωνιστούμε ενάντια στις αντιξοότητες, τις δυσκολίες της ζωής. Να αποδείξουμε ότι μπορούμε πάντα να κάνουμε θέατρο — ότι αρκεί γι' αυτό ένα ποίημα και το σώμα και η φωνή των ηθοποιών. Είμασταν πολύ φτωχοί τότε. Θυμάμαι τα λόγια που είπα στον Κόλιν και την Μπριζίτ τη μέρα πού τους μίλησα για την Παρέλαση *στα 1968, θυμάμαι με ακρίβεια το μέρος, οδός Βωζιράρ, στο μετρό Βολονταίρ. Γυρνούσαμε με τα πόδια από τη σχολή Λεκόκ, μετά το μάθημά μου, και τους είπα: «Θα προσπαθήσουμε να κάνουμε θέατρο, οι τρεις μας. Μπορεί και να μη φτάσουμε ως την παράσταση, αλλά τουλάχιστον θα έχουμε αυτή την εμπειρία, θα 'χουμε περάσει μαζί αυτές τις στιγμές». Και μόνο μετά, όταν αρχίσαμε να παίζουμε, καταλάβαμε ότι αυτή η παράσταση ήταν μια κανονική παράσταση, τη συγκρίναμε μάλιστα με τις πιο σημαντικές, θυμάσαι.*

Ξαναπαίρνω κουράγιο κάθε φορά που θυμάμαι αυτή την εποχή της Παρέλασης, *γιατί αντλώ από κει τη βεβαιότητα ότι μπορούμε πάντα να κάνουμε θέ-*

Η πόλη, *Θέατρο Τέχνης, 1965.*

Επάνω αριστερά. Η πόλη: *Μάγια Λυμπεροπούλου, Γιώργος Λαζάνης.*

Κάτω αριστερά. Η παρέλαση: *Μίμης Κουγιουμτζής, Εκάλη Σώκου.*

Επάνω δεξιά. Η διαννυκτέρευση: *Κατερίνα Καραγιάννη, Νίκος Χαραλάμπους.*

ατρο, όπως μπορούμε πάντα να γράφουμε ποιήματα, φτάνει το χαρτί και το μολύβι (το ξέρω, υπάρχουν περιστάσεις όπου σου στερούν ακόμα και το χαρτί και το μολύβι). Ξέρω τι κίνδυνος υπάρχει σ' αυτή τη διαβεβαίωση (ότι μπορεί κανείς πάντα να παίξει, έστω και χωρίς μέσα), είναι σαν να δικαιολογώ την πολιτική λιτότητας των κυβερνήσεων που χαίρονται να βλέπουν τους καλλιτέχνες τόσο φρόνιμους, τόσο ολιγαρκείς, αλλά τι να γίνει;

Αυτή η μάχη του θεάτρου ενάντια στις αντιξοότητες, στη σκληρότητα των καιρών, πήγαινε μαζί με τη μάχη μας ενάντια στην πολιτική απελπισία. Ο ουρανός ήταν τότε μαύρος πάνω απ' την Ελλάδα, αλλά, το θυμάσαι, δεν απελπίστηκα ποτέ, προσπαθούσα να σας εγκαρδιώνω (ήταν ίσως εύκολο για μένα, πάντως το έκανα ειλικρινά). Το να παίζουμε την Παρέλαση *έτσι, εδώ κι εκεί, στα πιο περίεργα μέρη, ήταν σαν να καταθέτουμε μια μαρτυρία, να ζούμε, να επιμένουμε.*

Και πόσες εμπειρίες απ' αυτήν την περιοδεία. Θυμάμαι στην Ιταλία. Εξηγούσαμε το θέμα του έργου στα ιταλικά πριν απ' την παράσταση, κι οι θεατές καταλάβαιναν. Μια μέρα στην Πίζα μας ζήτησαν να ξαναπαίξουμε ορισμένα κομμάτια για να καταλάβουν καλύτερα πώς δουλεύει ο ηθοποιός, έτσι όπως ξανακούμε πολλές φορές το ίδιο σημείο σε μια μαγνητοταινία. Αλλά οι ηθοποιοί είναι ζωντανοί, δεν ξανάκαναν εντελώς το ίδιο πράγμα, κι αυτή η αλλαγή ήταν η απάντηση που έδιναν.

Θυμάμαι ακόμα πως αφομοιώναμε όλες τις εξωτερικές ενοχλήσεις, π.χ. το θόρυβο του δρόμου. Έκανα αυτή την ανακάλυψη – είναι απλό αλλά προηγουμένως δεν το είχα ποτέ σκεφτεί. Παίζουμε, και στο δρόμο περνάει ένα αυτοκίνητο· λοιπόν λέμε στον εαυτό μας: δεν πρέπει να ενοχληθείς απ' αυτό το αυτοκίνητο, πρέπει να το υποδεχτείς, να ανοιχτείς στα τυχαία συμβάντα του κόσμου, να ακούσεις αυτό το θόρυβο, να σταματήσεις, να διακόψεις το κείμενο και τη δράση, κι έτσι να κάνεις

Η πόλη, *Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης», 1980.*

Επάνω αριστερά. Η διαννυκτέρευση: *Λένα Κουρούδη, Νίκος Σεργιανόπουλος.*

Επάνω δεξιά. Η παρέλαση*: Καρυοφυλλιά Καραμπέτη, Χρήστος Αρνομάλλης.*

Κάτω. Η πόλη*: Κώστας Σφυρικίδης, Έφη Σταμούλη, Νίκος Σεργιανόπουλος.*

τους θεατές να τον ακούσουν, να τους τον προσφέρεις. Να προσφέρεις τους κοινούς θορύβους, τα κοινά αντικείμενα των αιθουσών όπου παίζαμε, να μετατρέψεις το σίδερο σε χρυσάφι, το νερό σε κρασί, να μεταμορφώσεις την καθημερινότητα σε τελετουργία, αυτή ήταν η δουλειά μας.

Κι ακόμα, όλα τα είχαμε μαζί μας, πάνω μας, δεν υπήρχε σκηνικό· την πολυθρόνα τη βρίσκαμε επί τόπου, μια οποιαδήποτε καρέκλα — ήταν ο κανόνας: να χρησιμοποιούμε αυτό που υπάρχει κι όχι να μεταφέρουμε το μικρό μας κόσμο. Μεταφέραμε μόνο τους εαυτούς μας, τη μνήμη των ηθοποιών, το κείμενο της Λούλας.

Αυτό το έργο μπορεί να παιχτεί και έτσι, γιατί η δράση δεν ξετυλίγεται ίσως σ' ένα δωμάτιο αλλά σ' ένα χώρο βαθύ και σκοτεινό, στον εγκέφαλο. Ίσως όλα ήταν μια ψευδαίσθηση: δυο παιδιά που παίζουν, ή δυο ηθοποιοί που παίζουν το ρόλο δυο παιδιών που παίζουν, ή δυο παιδιά που νομίζουν ότι είναι μεγάλοι — κι η παρέλαση στην πλατεία, είναι παιχνίδι ή πραγματικότητα; Στο τέλος οι στρατιώτες έρχονται στ' αλήθεια, ή παίξαμε τον πανικό; Ωστόσο όλα ήταν αληθινά, προανάγγελναν τη συμφορά, έλεγαν τον τρόμο, και η Λούλα, πίσω απ' τα μαύρα της γυαλιά έβλεπε περισσότερα από τους δημοσιογράφους, αυτή τα είχε καταλάβει όλα. Η ζωή είναι όνειρο, πράγματι.

ANTOINE VITEZ

4. «Ο συγγραφέας να υπερτιμά το κοινό του»

Το καλοκαίρι του 1965, το Θέατρο Τέχνης παρουσίασε και στη Θεσσαλονίκη τα τρία μονόπρακτα της Λούλας Αναγνωστάκη. Παραθέτουμε εδώ αποσπάσματα από μια συνέντευξη της Ελένης Μ. Λαζαρίδου με τη συγγραφέα, που δημοσιεύτηκε στην εβδομαδιαία εφημερίδα *Δράσις*.

Ορισμένοι κριτικοί χαρακτήρισαν σαν «δύσκολα» τα έργα σας, πράγμα που προκαλεί δυσχέρειες στην επικοινωνία με το κοινό. Νομίζετε ότι συμβαίνει κάτι τέτοιο και αποτελεί προσδιοριστικό στοιχείο στα μονόπρακτα σας;

Κάθε θεατρικό έργο —μήπως αυτό δεν ισχύει γενικότερα για κάθε έργο τέχνης;— απαιτεί ορισμένες προϋποθέσεις από το θεατή. Και είναι τιμιότερο για ένα συγγραφέα να υπερτιμά το κοινό του παρά να το υποτιμά και να καλλιεργεί ενσυνείδητα μια πνευματική αδράνεια. Υπάρχουν σήμερα τόσες πολλές και προσιτές δυνατότητες αναψυχής, ώστε θεωρώ εντελώς απαράδεκτο να εξακολουθεί το θέατρο, στο μεγαλύτερο του μέρος, να ενδιαφέρεται για την απλή τέρψη του θεατή. Από τη στιγμή που ο θεατής καλείται να συμμετάσχει σε μια πιο σύνθετη πνευματική διαδικασία, όπως είναι η θεατρική παράσταση, είναι αναπόφευκτο να προκύψουν «δυσκολίες», που ο συγγραφέας δεν είναι δυνατό να τις προβλέψει και να τις αποφύγει. Στην *Πόλη* δε νομίζω ότι οι δυσκολίες υπήρξαν περισσότερες απ' ό,τι σ' ένα οποιοδήποτε έργο που δεν ακολουθεί κατά γράμμα τους παραδεδεγμένους τρόπους γραφής.

Πιστεύετε επομένως ότι υπάρχει ένα θεατρικό κοινό ώριμο, με κρίση αυστηρή, έτοιμο να δεχτεί και να ξεχωρίσει την ποιότητα ενός έργου, έστω κι αν αυτό δεν ακολουθεί τους παραδεδεγμένους τρόπους γραφής;

Είναι γεγονός ότι ενώ για τη σύγχρονη ποίηση, τη σύγχρονη πεζογραφία, ακόμη περισσότερο για τη ζωγραφική, λειτουργεί και σε μας εδώ μια συγχρονισμένη κριτική αντίληψη, προκειμένου για το θέατρο εξακολουθούν σε μεγάλο βαθμό να κυριαρχούν κριτήρια παρελθούσης χρήσεως. Το περίεργο είναι ότι ποιητές και πεζογράφοι με προχωρημένες αναζητήσεις και με έργο, μπροστά σ' ένα πιο τολμηρό θεατρικό κομμάτι στέκονται με ερωτηματικά και αντιρρήσεις, που δε θα τις περίμενε κανείς. Από την άλλη μεριά, υπάρχει μια μερίδα του κοινού που βρίσκεται πιο μπροστά από τα θεατρικά προϊόντα που του προσφέρονται, έχει απαιτήσεις και κρίση αυστηρή. Το κοινό αυτό, αν διαπιστώνω σωστά, είναι πολύ ευρύτερο από ό,τι θα μπορούσε νά υποθέσει κανείς. Αργά, μα σταθερά, γίνεται μια στροφή στη θεατρική αγωγή του κοινού μας.

Μερικοί κριτικοί βρήκαν επιδράσεις στα μονόπρακτα σας από Τσέχοφ, Πιραντέλλο, Μπέκετ και Ιονέσκο. Υπάρχουν αυτές οι επιδράσεις, και πώς αντιμετωπίζετε το θέμα αυτό;

Θα σας απαντήσω με μια γνωστή φράση του Σεφέρη: «Δεν υπάρχει παρθενογένεση στην τέχνη». Αυτό σημαίνει ότι όλοι από κάποιους ερχόμαστε, που κι αυτοί πάλι, με τη σειρά τους, έχουν καταβολές σε προγενέστερους. Ποικίλες διασταυρώσεις, εκλεκτικές συγγένειες, διαβάσματα και κοινά βιώματα, κοινότητα ακόμη ιδεών και ψυχισμού συντελούν στην καλλιέργεια αυτού που λέμε «κλίμα» και που μέσα του διαμορφώνεται η συνείδηση και η προσωπικότητα του συγγραφέα. Πάντως ο συγγραφέας δεν είναι ο πιο αρμόδιος να μιλήσει για όλα αυτά που συντελούνται και πλάθονται ασυνείδητα μέσα του, και ένας τρίτος —στην προκειμένη περίπτωση ο κριτικός ή ο θεατής— θα μπορούσε να κάνει πιο ενδιαφέρουσες ανιχνεύσεις. Φοβούμαι πάντως ότι με τον Ιονέσκο συμβαίνει σήμερα ό,τι πριν λίγα χρόνια με τις λέξεις σουρεαλισμός ή φουτουρισμός, που ήταν οι πιο βολικές για να χαρακτηρίζει κανείς χωρίς διάκριση κάθε τάση με στοιχεία αντιπαροδοσιακά και γι' αυτό πιθανώς παράξενη και έξω από το κοινό γούστο. Εντελώς τιμητικό, βέβαια, αυτό για τον διάσημο συγγραφέα, αλλά καθόλου σύμφωνο με τα πραγματικά σημερινά δεδομένα του θεάτρου.

Εισαγωγικά στη *Νίκη*

Με το ανατομικό εργαλείο της η κ. Αναγνωστάκη ερεθίζει οδυνηρά το αρχαίο νεύρο μας. Η Γερμανία του έργου της είναι μια Ελλάδα που βρυκολάκιασε στα ξένα.

1. Η λήθη είναι θάνατος

Η Λούλα Αναγνωστάκη ξέρει καλά το δρόμο που βγάζει στη σκοτεινή ρίζα της πίκρας. Κι έχει τον τρόπο να μας παρασύρει στη βασανισμένη αυτή κατάδυση. Στο καινούργιο της έργο, *Η νίκη*, η διαδρομή εγκαταλείπει τα γνωστά μονοπάτια της ατομικής περιπλάνησης και παίρνει την εθνική οδό του τόπου αυτού, τη χαραγμένη εδώ κι αιώνες. Θεματογραφείται το ιστορικό μιας ελληνικής οικογένειας, που η μοίρα της είναι κομμάτι αναπόσπαστο από τη μοίρα τον λαού της. [...] Το θέμα της κ. Αναγνωστάκη βασίζει τη δομή του στη σχηματική διάταξη των ομοκέντρων κύκλων. Το δράμα των ατόμων έχει το ίδιο κέντρο με το υπερατομικό δράμα που συνοδεύει από τα αρχαία χρόνια την ιστορία αυτής της γης. Η μικρή και η μεγάλη, η κρυφή και η φανερή, η μέσα μας και η έξω ξενιτιά, είναι το επικό μοτίβο του ελληνικού κόσμου, αρχαίο και σύγχρονο, παντοτινό. [....]

Η ξεκληρισμένη οικογένεια, που ξενιτεύεται στη Γερμανία, κουβαλάει στους ώμους της μια μνήμη-σταυρό. Αυτό που άφησε πίσω της είναι η βαριά υποχρεωτική αποσκευή. Αυτό που αφήνουμε πίσω μας, είναι αυτό που μας κυβερνάει. Έτσι μιλάει το έργο. Οι νεκροί που ζώνουν τη ζωή μας είναι η πραγματική μας γεωγραφία, κλειστή και αδιαπέραστη. Η αποκοπή από το Μύθο, που δίνει υπόσταση και πρόσωπο στα πράγματα, η φυγή στο τίποτα, το αυτοκτόνο πήδημα στην αποξένωση, είναι μια πλάνη. Πλάνη και ελπίδα της επιστροφής το «νόστιμον ήμαρ». Και η λέξη έχει χαρακτηριστικά διπλή σημασία.

Αυτή την περιπλάνηση-αυταπάτη τη σχολιάζει ένδοθεν η συγγραφέας. Μέσα όμως από τα πλανητικά πρόσωπα

του δράματός της εμείς μπορούμε να δούμε μια πατρίδα που κατρακυλάει στο χώρο και στο χρόνο κουβαλώντας τα φαντάσματα της, σ' ένα ταξίδι δίχως προορισμό. Φεύγει αληθινά μονάχα οποίος μπορεί να ξεχάσει. Η λήθη είναι ένας θάνατος μεταφορικός. Και το έθνος αυτό θα πάψει να υπάρχει, όταν ξεχάσει τον εαυτό του. Κάπου τελειώνει ο δρόμος της ξενιτιάς. Με το ανατομικό εργαλείο της η κ. Αναγνωστάκη ερεθίζει οδυνηρά το αρχαίο νεύρο μας. Η Γερμανία του έργου της είναι μια Ελλάδα που βρυκολάκιασε στα ξένα. [...]

Η συγγραφέας ακολουθεί τη δραματουργική μέθοδο και το κλίμα του ψυχογραφικού θεάτρου, με μια ρωμαλεότητα στις εναλλαγές των καταστάσεων και στις αιφνιδιαστικές εκρήξεις του πάθους των προσώπων. Στη *Νίκη*, χωρίς να εγκαταλείπει την ανατομική τακτική, θεματογραφεί ελληνικά. Οι ήρωές της βέβαια δεν είναι τυπικές, ιθαγενείς φιγούρες. Η λαϊκότητα τους δηλώνεται, δε δρα. Είναι παθήματα, που παίρνουν πρόσωπο, όνομα, λαλιά. Αλληγορικά πλάσματα μιας καθαρά ελληνικής περιπέτειας, που στοιχειοθετούν το γενέθλιο τοπίο, μέσ' από έναν παραστατικότατο θεατρικό λόγο σπάνιας ποιότητας.

ΤΑΣΟΣ ΛΙΓΝΑΔΗΣ
Αποσπάσματα από κριτική
στα *Επίκαιρα*, 1978.

2. Κατάκτηση του θεάτρου μας

Όταν η Λούλα Αναγνωστάκη γράφει πως «δεν ανήκει στους δημιουργούς που συνθέτουν ένα έργο μ' ανάγλυφα αίτια και αιτιατά», εννοεί βέβαια [...] πως αυτό δε γίνεται εξωτερικά, εξόφθαλμα, σε συνάρτηση με την ανεκδοτολογική έκθεση του έργου της. Γιατι η *Νίκη* έχει στο βάθος της αδρά και βίαια, συγκλονιστικά, και τα αίτια και τις συνέπειες μιας τρομαχτικής: της ελληνικής, πραγματικότητας.

Ούτε και πάλι το έργο είναι ένα «χρονικό» όπως σεμνά το χαρακτηρίζει η συγγραφέας. [...] Είναι ένα δράμα σπαρακτικό κρεουργημένων ανθρώπων, δράμα ξεριζωμού κι αποτομής από τον ομφάλιο λώρο μιας μάνας πατρίδας. Γιατί κι εδώ ακόμα αποσιωπά ταπεινόφρονα την ουσία η συγγραφέας, όταν λέει ότι το θέμα της «δεν είναι το μεταναστευτικό». Είναι το μεταναστευτικό, αλλά στην άλλη του όψη, την πιο ανατριχιαστική, στο ιλιγγιακό, το ανθρώπινο βάθος του. Τα πρόσωπα αυτά, που πήραν το δρόμο της ξενιτιάς για να μπορούν να έχουν ένα κομμάτι ψωμί, αποκόβονται για πάντα από την Ελλάδα (όπως κι άλλοι, πολλοί άλλοι,

πριν απ' αυτούς). Να το αιτιατό, το αποτέλεσμα.

Και τα αίτια; Τα πρόσωπα τα σέρνουν μέσα τους ριζωμένα στην ψυχή τους. Είναι η μιζέρια, που κάνει να σέρνεται η οικογένεια απ' τη μια άκρη στην άλλη, απ' τη Μακεδονία στον Πειραιά και στη Γερμανία, και να διαλύεται αφήνοντας πίσω της ακρωτηριασμένα μέλη της (έναν αδερφό στη φυλακή), και που έχει ποτίσει με τρόμο την ψυχή του προδότη, είναι η καθυστέρηση, που κάνει τον αδερφό να σκοτώνει τον άντρα που βρήκε να φιλιέται με την αδερφή του, είναι η καταπίεση, που τυλίγει τον άνθρωπο ακόμα απ' τα γεννοφάσκια του, επιβάλλοντάς του εξευτελισμούς και ταπεινώσεις (το παιδί που το κουρεύουν σύρριζα και δεν μπορεί νά είναι ο Αθανάσιος Διάκος), είναι ο διχασμός, η προδοσία, ο φόνος, γεννήματα της μιζέριας, της καθυστέρησης και της καταπίεσης, απομεινάρια του ματωμένου πρόσφατου χτες, αλλά και δαίμονες παντοτινοί της ελληνικής ζωής που υποθάλπει η κάθε φορά ανανεωμένη καταπίεση και που μ' αυτά το αποκομμένο κύτταρο της ελληνικής κοινωνίας θα θεμελιώσει την καινούργια ζωή του στην ξένη χώρα. [...]

΄Ετσι υποχθόνια, αλλά βίαια φωτισμένο μ' αδρά κοντράστα, δένεται το δράμα, που δεν είναι βέβαια το επεισοδιακό, φτωχό σε πλοκή, «χρονικό» δράμα της επιφάνειας, αλλά το βαθύ παμπάλαιο και καθολικό δράμα της φυλής μας. Η συγγραφέας το συνθέτει περίτεχνα με υποδηλώσεις κι υπαινιγμούς, μ' ένα θαυμαστά απέριττο, πυκνά περιεκτικό λόγο, που είναι κατάκτηση του θεάτρου μας. Δε χειραγωγεί το θεατή, για να του επιβάλει δικά της συμπεράσματα, σέβεται την ελευθερία του αλλά τον κάνει κριτή και δικαστή, φωτίζοντάς του τα στοιχεία της αλήθειας.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΣΧΟΒΑΚΗΣ
Αποσπάσματα από κριτική στην *Ελευθεροτυπία*, 1978.

3. Μια αντιστοιχία με την αρχαία τραγωδία

Οι νεότεροι δραματουργοί μας παρουσίασαν έργα πιο ξεκάθαρα, πιο άμεσα και πιο ολοκληρωμένα, μετά το τέλος της χούντας. ΄Ενα από τα πιο σημαντικά δείγματα γραφής εκείνων των χρόνων είναι Η *Νίκη* της Αναγνωστάκη, το καλύτερο, κατά τη γνώμη μου, έργο της ώς τώρα. Με το δράμα της αυτό η συγγραφέας, κρατώντας μερικά από τα πιο θετικά στοιχεία των μονοπράκτων, πραγματοποιεί μια στροφή που πλουτίζει το θέατρό της με μια ιθαγένεια στέρεη. Πρόσωπα του έργου μια οικογένεια ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία, η γριά μάνα, η κόρη, ο γιος, ένα παιδί και τρεις εργάτες, μετανάστες κι αυτοί. Εκείνο που απασχολεί την Αναγνωστάκη δεν είναι το μεταναστευτικό πρόβλημα, αλλά η σε ευρεία έννοια οδύσσεια των ανθρώπων αυτών, που ξεκινούν από τα μακεδονικά χωριά, προσπαθούν να βρουν καταφύγιο σε πολιτείες της Ελλάδας (για να ξεφύγουν όχι τόσο από τη μιζέρια όσο από το αφόρητο κλίμα που έχουν δημιουργήσει ο Εμφύλιος και όσα ακολούθησαν ή προηγήθηκαν). ΄Η και μακρύτερα, δηλαδή στην ξενιτιά, που δίνει και την ψευδαίσθηση της ευημερίας. Το μήνυμα της Αναγνωστάκη (σ' αυτή την περίπτωση βγαίνει καθαρά) είναι πως η φυγή δεν λύνει κανένα πρόβλημα, πως οι βασανισμένοι και εξουσιασμένοι από το παρελθόν τους μετανάστες κουβαλούν μαζί τους τις μνήμες, τις έχθρες, την τάση για εκδίκηση, και πως σ' όλα αυτά προστίθεται η αποκοπή από τη γενέθλια γη, στοιχείο που βασανίζει κυρίως τη γριά μάνα. Τα πρόσωπα της *Νίκης* δεν δύνανται να απαλλαγούν από το φονικό, από την ανέλιξη του δράματος, που μπορεί να ξεκινάει από το φόνο για «λόγους τιμής» και να καταλήγει στο φόνο για πολιτικές αντιθέσεις ή χαφιεδισμό. Η Αναγνωστάκη δραματοποιεί εύστοχα την τραγωδία του λαού, μια τραγωδία που δε φτάνει ποτέ σε τέλος.

Θα πρέπει να προστεθεί πως η στροφή που πραγματοποιείται με τη *Νίκη* είναι πολυμερής. Σ' αυτό το έργο ο λόγος της Αναγνωστάκη γίνεται νευρώδης, αυστηρός, γνησιότερα ελληνικός, αν θα μπορούσε να ειπωθεί κάτι τέτοιο. Παρ' όλο που υπάρχουν αρκετοί μονόλογοι, το κυρίαρχο στοιχείο είναι ο κοφτός διάλογος, ο καθημερινός λόγος, με μικρές φράσεις, τελεσίδικες, που προϋποθέτουν τη λαϊκή σοφία, ιδιαίτερα στα λόγια της μάνας, μιας μορφής που ξαναδένει το σήμερα με τον κλασικό λόγο, τον σχεδόν μνημειακό, ένα λόγο που μπορεί να ζήσει το ίδιο καλά στην Ελλάδα ή στη Γερμανία, αρκεί να μένουν άσβεστες οι μνήμες ή οι εφιάλτες της φυλής. Και ίσως να είναι απ' αυτή την άποψη που η Αναγνωστάκη μας προσφέρει με τη *Νίκη* της μια αντιστοιχία με την αρχαία τραγωδία.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ
Απόσπασμα από το άρθρο «Λούλα Αναγνωστάκη – από τις μνήμες στο σήμερα», περ. *Η λέξη*, αρ. 65, Ιούνιος 1987, σελ. 471-472.

4. Το ανθρώπινο βίωμα

Η *Νίκη* είναι το χρονικό μιας οικογένειας που ξεκίνησε από τα βόρεια της Μακεδονίας, πέρασε από κάποια συνοικία του Πειραιά για να τελειώσει στη Γερμανία.

Το θέμα δεν είναι το μεταναστευτικό, η Γερμανία είναι εδώ ο χώρος και το τέρμα μιας σπαραγμένης διαδρομής. Οι ΄Ελληνες αυτοί δεν πρέπει να ιδωθούν απλά σαν μετανάστες και σαν θύματα της ελλαδικής πραγματικότητας. Μεταφέρουν όλη τη μακρόσυρτη και τυφλή αγωνία της πρωτόγονης ελληνικής οικογένειας, που αναδιπλώνεται μέσα από πράξεις φόνου, προδοσίας αλλά και αλληλοπροστασίας, μέσα από διαιωνιζόμενα βιώματα μιας διαιωνιζόμενης κοινωνικής αθλιότητας.

Εδώ πρέπει να σταματήσω: φοβάμαι πως κάθε ανάλυση που θα επιχειρούσα θα παραμόρφωνε το έργο μου. Το σημείωμα-πρόλογος που πρέπει να γράφει ο συγγραφέας είναι, κατά τη γνώμη μου, ένας περιττός, επικίνδυνος, ίσως, μονόλογος, αφού προϊδεάζει το θεατή και αμελεί τις αντιδράσεις του, που μόνο το ίδιο το έργο θα προκαλέσει.

Θα περιοριστώ μόνο σε μια διευκρίνιση: δεν ανήκω στους δημιουργούς που ακολουθώντας μία διαλεκτική διαδικασία συνθέτουν ένα έργο με ανάγλυφα αίτια και αιτιατά. Εγώ βλέπω μόνο το αποτέλεσμα, αυτό που τελικά συνιστά ένα ανθρώπινο βίωμα. Έτσι, ομολογώ πως αγαπώ αυτά τα πρόσωπα και μ' ενδιαφέρει να τα αγαπήσει και ο θεατής: το «φονιά» Θανάση, το «χαφιέ» Θύμιο, τον ανυπεράσπιστο Νίκο με το θολό όραμα της «νίκης», τη μάνα, αυτή την αρρωστημένη καρδιά της οικογένειας, τη Βάσω, που με απελπισία αγωνίζεται να δικαιώσει και να κλείσει μέσα της την «ιστορία» αυτών των ανθρώπων. Και βέβαια τις μακρινές μορφές του Δήμου,του Σταύρου και του Βλάση, που μάχονται για μια το ίδιο μακρινή κι ακατανόητη για τα υπόλοιπα πρόσωπα του έργου δικαιοσύνη.

ΛΟΥΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ
Σημείωμα στο πρόγραμμα της παράστασης της *Νίκης*, Θέατρο Τέχνης, 1978.

Η νίκη, *Θέατρο Τέχνης, 1978.*

Επάνω: Ρένη Πιττακή, Μίμης Κουγιουμτζής.

Κάτω: Ρένη Πιττακή, Ηρώ Κυριακάκη.

Ο χώρος στη *Νίκη*

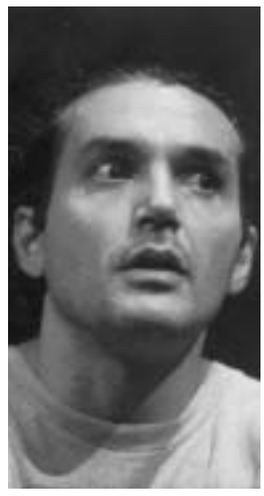
Ο χώρος, είτε ως αιτία είτε ως αποτέλεσμα, αναδεικνύεται σε καθοριστικό παράγοντα της δράσης. Η αναζήτηση από τους ήρωες ενός οριοθετημένου χώρου γαλήνης και ανακούφισης αποβαίνει στα περισσότερα έργα της Αναγνωστάκη μάταιη. Στην περίπτωση της Νίκης *θα αποβεί και μοιραία*

Στη σκηνή, ένα πατάρι, μοναχικό, χωρίς σπετσάτα, χωρίς εισόδους και εξόδους, σαν ένα κομμάτι γης που ταξιδεύει· πάνω σε αυτήν κιβώτια και βαλίτσες και κάποια οικειακά στοιχεία, μάταια, μια φάλτσα απόπειρα εγκατάστασης. Εδώ μεσ' την κοιλιά της ξενιτιάς, με την ερημία να λυσσομανάει γύρω τους, μα κυρίως μέσα τους, ζουν τα ελληνάκια: η Βάσω, η γριά χωρίς όνομα, το κορίτσι χωρίς όνομα, ο μετέωρος Νίκος... Από τη Φλώρινα στον Πειραιά και από κει στη Γερμανία, έχουν ακολουθήσει τον Εθνικό μονόδρομο, με κείνη την περήφανη μελαγχολία επετειακής παρέλασης σε δρόμο ολισθηρό, κατάλληλο για να ντελαπάρουν οι υπάρξεις.

Στα μπαγκάζια —ή στα σωθικά τους— κρύβουν απλήρωτο φόβο: έναν παλιό φόνο, που έρχεται να πληρωθεί από άλλα πατριωτάκια: ο χαφιές Θύμιος με τη λεκιασμένη εθνικοφροσύνη, ο Δήμος και ο Σταύρος, άγγελοι θανάτου ενός αριστερού Θεού που τιμωρεί, τυφλός αυτός, τους άλλους τυφλούς. Ένας καινούργιος φόνος — μοιραίος κι απροσδόκητος— έρχεται να βεβαιώσει την κυριαρχία του αίματος σε μια ράτσα που μπερδεύει ολοένα τη συμφορά με το πανηγύρι και κάνει τον πόνο παξιμάδι.

«Το θέατρο της Αναγνωστάκη αναλύει ανατομικά το υπαρξιακό γεγονός της σύγχρονης ζωής»[1]. Η υπαρξιακή διάσταση του έργου της Αναγνωστάκη, για την οποία κάνει λόγο ο Τάσος Λιγνάδης, είναι το στοιχείο εκείνο που διατηρεί το σύνολο σχεδόν της δραματουργίας της αγέραστο και την συγκαταλέγει στους λιγοστούς έλληνες δραματουργούς που ο λόγος τους έχει απήχηση και έξω από τα ελληνικά σύνορα. Στα έργα της, παρά τις εμφανείς επιμέρους θεματικές και υφολογικές διαφοροποιήσεις, εύκολα μπορεί κανείς να διακρίνει έναν κοινό άξονα γύρω από τον οποίο η συγγραφέας οργανώνει κάθε φορά το δραματικό υλικό της. Ο κοινός αυτός άξονας δεν είναι άλλος από την αδυναμία προσαρμογής των ηρώων στο περιβάλλον, πολιτικό, κοινωνικό ή οικογενειακό, μέσα στο οποίο ζουν.

Αντικείμενο της μελέτης αυτής είναι η σχέση που αναπτύσσουν κάθε φορά οι ήρωες της Αναγνωστάκη με το χώρο, τόσο τον σκηνικό όσο και τον δραματικό, μια σχέση ενδεικτική του τρόπου με τον οποίο βιώνουν την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα της μεταπολεμικής Ελλάδας. Είτε τον επιλέγουν είτε τους επιβάλλεται, ο χώρος επιδρά καταλυτικά πάνω τους, καθώς αδυνατούν να τον ελέγξουν απόλυτα. Η αδυναμία τους να ελέγξουν τον προσωπικό τους χώρο αντικατοπτρίζει την αδυναμία ελέγχου της ίδιας τους της ζωής. Από τον Μίμη της μετεμφυλιακής *Διανυκτέρευσης* ως τον Μιχάλη της μεταπολιτευτικού *Ήχου του όπλου*, οι ήρωες της Αναγνωστάκη πασχίζουν να οριοθετήσουν τον προσωπικό τους χώρο, επειδή θεωρούν ότι έτσι θα κατακτήσουν την προσωπική τους ελευθερία. Η διαλεκτική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους ήρωες και το χώρο τους είναι τέτοια που με δυσκολία μπορεί ν' αποφασίσει κανείς αν οι ασφυκτικοί χώροι των έργων είναι υπεύθυνοι για την αδυναμία επικοινωνίας των προσώπων, ή αν αυτή ακριβώς η αδυναμία επικοινωνίας καθιστά τους χώρους ασφυκτικούς, Ο χώρος, είτε ως αιτία είτε ως αποτέλεσμα, αναδεικνύεται σε καθοριστικό παράγοντα της δράσης. Η αναζήτηση από τους ήρωες ενός οριοθετημένου χώρου γαλήνης και ανακούφισης αποβαίνει στα περισσότερα έργα της Αναγνωστάκη μάταιη. Στην περίπτωση της

Δημήτρης Σακατζής

Έφη Σταμούλη

Μένη Κυριάκογλου

Νανά Παπαγαβριήλ

Νίκης θα αποβεί και μοιραία. Τα πρόσωπα του έργου θα καταλήξουν στο θλιβερό και τραγικά βιωμένο συμπέρασμα ότι η κατάκτηση ενός προσωπικού χώρου ασφαλούς και απυρόβλητου είναι μια επιθυμία στη σφαίρα της ουτοπίας.

Η *Νίκη*, το τέταρτο κατά σειρά έργο της Λούλας Αναγνωστάκη έπειτα από την *Πόλη* (1965), τη *Συναναστροφή* (1967), τον *Αντόνιο* (1972), παρουσιάζεται στις αρχές του 1978 από το Θέατρο Τέχνης, σε σκηνοθεσία Κάρολου Κουν. Σε πρώτο επίπεδο, το έργο αναφέρεται στους Έλληνες οικονομικούς μετανάστες της Γερμανίας. Στην πραγματικότητα, αγγίζει θέματα πολύ καθολικότερα, έτσι που να δικαιώνει την άποψη του Νίκου Μπακόλα ότι η συγγραφέας μάς προσφέρει εδώ «μια αντιστοιχία με την αρχαία ελληνική τραγωδία»[2] .

Με τη *Νίκη*, η Αναγνωστάκη φαίνεται να κάνει μια στροφή στη δραματική της παραγωγή. Απομακρύνεται από «τη μουσική γραφή και την ασάφεια των περιγραμμάτων και προχωρεί με νηφάλια βήματα προς ένα ρεαλισμό της διαύγειας, χωρίς ούτε μια στιγμή να παρασύρεται από τη γραφικότητα και την οικειότητα που τάχα μιμείται την αυθεντική ζωή»[3]. Πράγματι, η σαφήνεια στα περιγράμματα —ο χώρος, ο χρόνος και τα πρόσωπα αποκτούν συγκεκριμένη κοινωνική ταυτότητα— και ο προσανατολισμός στον πυρήνα της ελληνικής οικογένειας είναι τα δυο στοιχεία που εγκαινιάζουν μια καινούργια περίοδο στη δραματουργία της Αναγνωστάκη, όπως αυτή εκφράζεται στα έργα *Η κασέτα* και *Ο ήχος του όπλου*, ενώ, από την άλλη, θα βρούμε και στη *Νίκη* αρκετά στοιχεία που τη συνδέουν με την προηγούμενη παραγωγή της συγγραφέως. Από αυτήν την άποψη, πρόκειται για ένα μεταιχμιακό έργο.

Αν και στα τρία έργα που προηγήθηκαν της *Νίκης* η Αναγνωστάκη προσφέρει έναν επαρκή αριθμό στοιχείων και περιγραφών, που καθιστούν αναγνωρίσιμες τις πόλεις και τις χώρες που φιλοξενούν τη δράση (όπως π.χ. τη Θεσσαλονίκη στην *Πόλη*) ποτέ οι τόποι αυτοί δεν ονοματίζονται, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια αίσθηση μυστηρίου στην ατμόσφαιρα που τους περιβάλλει. Στη *Νίκη*, για πρώτη φορά, ο τόπος καταχωρείται ως στοιχείο υπαρκτό, συγκεκριμένο και αδιαμφισβήτητο. Το πρωταγωνιστικό πρόσωπο του έργου, που είναι μια ολόκληρη οικογένεια, ακολουθεί, όπως πληροφορούμαστε, μια πολύ συγκεκριμένη διαδρομή εντός και εκτός συνόρων. Ξεκινώντας από τον τόπο καταγωγής τους, το χωριό Καστροχώρι στην ορεινή Φλώρινα, κατεβαίνουν στις φτωχοσυνοικίες του Πειραιά, για να καταλήξουν σε μια βιομηχανική πόλη της Γερμανίας.

Η δεύτερη διαφοροποίηση που εισάγεται με τη *Νίκη* στη δραματουργία της Αναγνωστάκη — και θα αποτελέσει πάγιο χαρακτηριστικό του μετέπειτα έργου της— είναι η εστίαση στην ελληνική οικογένεια. Η χρήση του χώρου ως πειραματικού σωλήνα, για τη μελέτη συναντήσεων ανάμεσα σε πρόσωπα άγνωστα μεταξύ τους, που ξεκινάει από τη *Διανυκτέρευση* με τον Μίμη και τη Σοφία και συνεχίζεται με πολύμορφα σχήματα τόσο στη *Συναναστροφή* όσο και στον *Αντόνιο*, εδώ δεν ισχύει. Εδώ, στο κέντρο βρίσκεται ο σκληρός πυρήνας της οικογένειας. Η αναζήτηση του ιδανικού χώρου εξακολουθεί να

Με ύφος και ήθος τραγικού μεγέθους, το συγγραφικό διαμάντι της Λούλας Αναγνωστάκη έπρεπε να προστατευτεί από σκηνικές εκτροπές ηθογραφικού τύπου. Η εικονογράφηση, το φολκλόρ, η γραφικότητα που συνοδεύουν συνήθως τέτοιες θεματογραφίες, πετάχτηκαν από την πρώτη στιγμή στα σκουπίδια της πρόβας. Η υποκριτική των ηθοποιών εστίασε την προσπάθειά της στη βασική αρχή: δεν παίζω το θέμα, είμαι το θέμα.
Η σκηνοθεσία δεν κατασκεύασε μια παράσταση. Η μορφή, το αισθητικό αποτέλεσμα είναι παράγωγο της φύσης των ηρώων. Έτσι αντιμετωπίσαμε το έργο: σεβόμενοι την αυτονομία των ρόλων, παρατηρώντας με προσοχή την εξέλιξη της δικής τους συμπεριφοράς. Αγωνία μας δεν υπήρξε η προβολή ενός αισθητικού εγωισμού πάνω στο έργο, αλλά η εξερεύνηση τρόπων να το αφηγηθούμε, να ξοδευτούμε υπέρ του κειμένου, μεταγγίζοντας την ενέργεια, την πνευματική και βιολογική μας δύναμη σ' αυτό. Αυτή είναι η μαρτυρική μα και δυναμική δουλειά του ηθοποιού και γι' αυτήν θα χειροκροτηθεί στο τέλος της βραδιάς από το συνένοχο κοινό.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΧΑΤΖΑΚΗΣ

Δημήτρης Ναζίρης

Κωνσταντίνος Μαυρόπουλος

Θανάσης Ζέρβας

Νίκος Λύτρας

Όλα τα πρόσωπα της Αναγνωστάκη, παρμένα από διαφορετικές εποχές κι από τα πιο διαφορετικά κοινωνικά στρώματα κουβαλούν μια τρέλα. Η τρέλα είναι απάντηση. Ο φόβος, που παίρνει τα χαρακτηριστικά της φοβίας, ωθεί τους ήρωες να κατασκευάσουν ένα προστατευτικό κέλυφος, είτε αυτό είναι οι τοίχοι των σπιτιών, ο εγκλεισμός τους, είτε ένα ζοφερό σκηνικό που επινοούν για να παίξουν εντός τους αλλόκοτους ρόλους, σαν να θέλουν να ξορκίσουν το κακό. Τρομοκρατημένοι, εξεγερμένοι ή παραιτημένοι παγιδεύονται στο ίδιο τους το καταφύγιο.

ΧΡΥΣΑ ΠΡΟΚΟΠΑΚΗ

«Τα πρόσωπα της Λούλας Αναγνωστάκη», στο πρόγραμμα της παράστασης Εμείς οι άλλοι, *Εθνικό θέατρο, 1998.*

συνιστά ζητούμενο, με τη διαφορά ότι, στην περίπτωση της *Νίκης*, αυτοί που αναζητούν δεν είναι μεμονωμένα άτομα, αλλά μια ολόκληρη οικογένεια.

Στη μεταιχμιακή *Νίκη* η Αναγνωστάκη εκμεταλλεύεται ένα ρεαλιστικό στοιχείο, το μεταναστευτικό κύμα των δεκαετιών του ’60 και ’70 για να αφηγηθεί την τραγική ιστορία μιας ελληνικής οικογένειας. Αυτό που στην ουσία κάνει, είναι να προβάλλει σε μια δανεική πατρίδα το κλίμα χαφιεδισμού, αστυνομοκρατίας, πολιτικής και κοινωνικής ανελευθερίας που επικρατούσε στην Ελλάδα. Κατορθώνει έτσι να παντρέψει μοναδικά την προσωπική ιστορία με τη συλλογική, το ιδιωτικό με το δημόσιο. Η ίδια η συγγραφέας, μιλώντας για τη *Νίκη*, σημειώνει: «Το θέμα δεν είναι το μεταναστευτικό, η Γερμανία είναι εδώ ο χώρος και το τέρμα μιας σπαραγμένης διαδρομής. Οι Έλληνες αυτοί δεν πρέπει να ιδωθούν απλά σα μετανάστες και σα θύματα της ελλαδικής πραγματικότητας. Μεταφέρουν όλη τη μακρόσυρτη και τυφλή αγωνία της πρωτόγονης ελληνικής οικογένειας, που αναδιπλώνεται μέσα από πράξεις φόνου, προδοσίας και αλληλοσπαραγμού, μέσα από διαιωνιζόμενα βιώματα μιας διαιωνισμένης κοινωνικής αθλιότητας»[4].

Η οικογένεια της *Νίκης* απαρτίζεται από τη γριά μητέρα και τα δυο παιδιά της, τη Βάσω και τον Νίκο. Μαζί τους μένει και η προγονή της Βάσως (ο ηλικιωμένος και άρρωστος άνδρας της Βάσως έχει γυρίσει στην Ελλάδα), ενώ στο σπίτι τους μπαίνουν ένας φίλος του Νίκου, ο Θύμιος, και δύο άγνωστοι Έλληνες, ίσως μέλη μιας επαναστατικής οργάνωσης, που ψάχνουν να βρουν τον υπεύθυνο κάποιων «ατυχημάτων» που συνέβησαν τελευταία στο εργοστάσιο όπου δουλεύει ο Νίκος. Πέρα από την προοπτική μιας οικονομικά καλύτερης ζωής, η επιλογή της μετανάστευσης, που η Βάσω επέβαλε στους υπόλοιπους, οφείλεται κυρίως στην προσπάθεια αποκοπής από το αιματηρό παρελθόν της οικογένειας. Παρελθόν που συνδέεται με το φόνο του εραστή της Βάσως από τον μεγαλύτερο αδερφό της, τον Θανάση, ο οποίος τώρα βρίσκεται στη φυλακή εκτίοντας ισόβια. Η προσπάθειά τους όμως να απαλλαγούν από το παρελθόν θα αποβεί άκαρπη. Ο κύκλος του αίματος θα τυλίξει και πάλι την οικογένεια. Ο Νίκος την ημέρα μάλιστα των αρραβώνων του με μια γερμανίδα —ενέργεια που κατά τη Βάσω θα τους δέσει για πάντα με την καινούργια τους πατρίδα—, θα δολοφονηθεί από λάθος και θα γίνει το αναίτιο θύμα, σ’ ένα ξεκαθάρισμα λογαριασμών που σχετίζονται με γεγονότα και καταστάσεις που έχουν την αφετηρία τους στα πέτρινα χρόνια.

Ο σκηνικός χώρος της *Νίκης* ορίζεται ως εξής: *Ένα σκηνικό που υποδηλώνει σπίτι σαν προσφυγικό, πάρκο, δύο πάγκοι, ένα δέντρο στο βάθος (πάρκο, δρόμος και αυλή σπιτιού)*. Στην περιγραφή αυτή τα όρια ιδιωτικού και δημόσιου χώρου, σπιτιού και δρόμου μοιάζουν μάλλον χαλαρά. Το προσφυγικό σπίτι βρίσκεται εκτεθειμένο σε ένα πέρασμα, ανυπεράσπιστο στα μάτια των περαστικών και στις ανεπιθύμητες επισκέψεις. Η πρώτη εικόνα του έργου, εικόνα παρακμής και μιζέριας, μια σύνθεση από πρόσωπα ιδιόμορφα, φτωχά, άρρωστα *(μια α-*

δύνατη γριά με φτωχική εμφάνιση, με παμπάλαιο ταγιέρ και καπέλο, ένας νεαρός μογγολοειδής, ένας γέρος με ντύσιμο ανάλογο με της γριάς, μια γυναίκα έγκυος που τρώει κάτι σα σπόρους), προσφέρει το φόντο για τη δραματική εξέλιξη. Μέσα από τον ενοποιημένο σκηνικό χώρο, μέσα από αυτή την ατμόσφαιρα, η Αναγνωστάκη επιλέγει να ξεπροβάλουν οι πρωταγωνιστές της *Νίκης*. Μέσα από αυτό το τοπίο εμφανίζονται τραγικοί, όλοι τους ανεξαιρέτως, η Βάσω και η Μάνα, ο Νίκος, ο Θύμιος, ο Δήμος, ο Σταύρος, προδότες και τιμωροί, θύτες και θύματα.

Η οικογένεια της *Νίκης* δεν επενδύει, απλώς, στη Γερμανία και στο μικρό προσφυγικό σπίτι τις καθημερινές ελπίδες για καλύτερη ζωή, αλλά αναζητά ένα χώρο που θα τη βοηθήσει να ξορκίσει το παρελθόν. Και αυτή η δεύτερη λειτουργία του χώρου είναι ζωτικότερης σημασίας από αυτήν της οικονομικής επιβίωσης. Τα μέλη της οικογένειας έχουν απόλυτη συναίσθηση ότι κουβαλούν ένα στίγμα. Κι η αγωνία να περιφρουρήσουν τη ζωή τους και να την αλλάξουν τους κάνει να αρπαχτούν από τον καινούριο χώρο, αδιαφορώντας για την ασχήμια του:

ΒΑΣΩ – Εδώ θα φτιάξω έναν κήπο, βλέπεις;
ΓΡΙΑ – Στο σκουπιδαριό!
ΒΑΣΩ – Δυο τετράγωνα παρακάτω απ' τη δουλειά μου χτίζουν κάτι με κόκκινη πέτρα. Θα κουβαλήσω μερικές απ' αυτές, κι εδώ από κάτω, από

Από τις δοκιμές της Νίκης *στην Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης».*

Η εξαιρετικότητα της Λούλας Αναγνωστάκη οφείλεται στο ότι η συγγραφέας από τη δεκαετία του '60 μέχρι σήμερα επιμένει να εμπλέκει τη διάσταση του άκρως προσωπικού και μύχιου με εκείνη του συλλογικού. Το φαντασιακό και το μυστηριακό εμπότιζαν πάντα τον ιστορικό και κοινωνικό περίγυρο μέσα στον οποίον κινούνταν τα δραματικά πρόσωπα, διάβρωναν επίσης τις καθημερινές καταστάσεις και τον ρεαλιστικό διάλογο. Όχι μόνο τα θέματα επαφής, απόρριψης, ρήξης ανάμεσα στα πρόσωπα αλλά και την προβληματική του ΆΛΛΟΥ όπως αυτή μπορεί να επηρεάσει τους χώρους, τη δράση, τους χαρακτήρες, ανέπτυξε η Αναγνωστάκη με μια γραφή που κυριαρχείται από την ρευστότητα και τις ελλειπτικότητες, από εξάρσεις, βυθοσκοπήσεις του συναισθήματος και αποχρώσεις. Το ΆΛΛΟ είναι στα έργα της, η ξένη χώρα, οι τόποι του ξενιτεμού μακριά από τη γενέθλια γη. Το άγνωστο ή το επιθετικό που περιβάλλει τα μικρά ανθρώπινα σύνολα με μιαν συγκεχυμένη, εκφοβιστική ατμόσφαιρα ή με μια καταπιεστική βοή. Ο εχθρός που παραμονεύει ή εκείνο το ανεξέλεγκτο γεγονός που συντελείται επιδεικνύοντας διάφορα προσωπεία βίας. Αλλά

τούτο το παράθυρο, θα φτιάξω ένα μικρό, τόσο δα κιοσκάκι. Θα βάλω ένα ντιβανάκι να καθόμαστε, γλαστρούλες γύρω γύρω, κι όταν ο Νίκος θα κάνει μωρό θα βάλουμε εκεί την κούνια του [...] με τζάμι από πίσω, στολισμένο κι όμορφο, να πίνουμε τον καφέ μας το πρωί.

Η προσπάθεια της Βάσως είναι να καταστήσει έναν τόπο αναγκαιότητας σε ιδανικό χώρο. Αδιαφορεί για την υλική διάσταση της διαβίωσής της. Το συγκεκριμένο σπίτι δεν τους παρέχει καμιά από τις ευρωπαϊκές ανέσεις. Είναι πολύ μικρό, σε μια βιομηχανική περιοχή, δίπλα στα σκουπίδια. Ωστόσο, αυτό δεν φαίνεται να την επηρεάζει. Εκείνο που επιθυμεί είναι να γαντζωθεί η οικογένεια από κάπου, να ξεφύγει από την τραγική της μοίρα. Ο αγώνας της όμως θα αποδειχτεί μάταιος, ο χώρος δεν θα δικαιώσει τις προσδοκίες της.

Και στη *Νίκη* επίσης θα συναντήσουμε το μοτίβο του σπιτιού-περάσματος, που στοίχειωνε τα όνειρα του Μίμη στη *Διανυκτέρευση*. «Το σπίτι μου», θα πει ο Νίκος, «είναι ένας τόπος όπου τα πιο καταπληχτικά πράγματα μπορούν να συμβούν [...] Να περνούν μέσα από το σπίτι μας που θα 'χει γίνει γέφυρα, γέφυρα που χωρίς αυτή δε θα μπορούσαν να περάσουν...». Επίσης, η ίδια σχέση αποδοχής και άρνησης του χώρου, που συναντήσαμε στον *Αντόνιο*, ανακυκλώνεται και εδώ, όπως φαίνεται και από τις στιχομυθίες των ηρώων. Η ανάγκη να γίνει γι' αυτούς η Γερμανία ο ιδανικός τόπος συνοδεύεται από την άρνηση της Γερμανίας, όπως και η άρνηση της Ελλάδας δένεται με τη νοσταλγία της. Πρόκειται για ένα παιχνίδι αγάπης και μίσους που αντικατοπτρίζει τον αλληλοβασανισμό των προσώπων, με προσχηματικό αντικείμενο διαπραγμάτευσης το χώρο.

ΒΑΣΩ – Έλα να σε πάω μια βόλτα αύριο. Θα περπατάμε σιγά σιγά, δε θα κουραστείς. Δέκα λεφτά θέλει για το λεωφορείο. Βγαίνεις από δω και τότε αρχίζουν τα ωραία. Να δεις κήπους να χάσεις το νου σου, να δεις εκκλησίες σα κάστρα και μαγαζιά με δέκα πατώματα φωτισμένα μέρα μεσημέρι σαν όταν έχουν εγκαίνια.

ΓΡΙΑ – Χαρά στον περίπατο. Και σε μας, άμα φεύγαμε και κατεβαίναμε στο λιμάνι άρχιζαν τα ωραία. Καφενεδάκια όσα ήθελες και ψάρια τηγανιτά και κείνα τα γρυ-γρυ μακριά. Σαν μέρα. Εκεί μάλιστα. Άξιζε η βόλτα.

ΒΑΣΩ – Ναι, και σαν έπαιρνες τον ηλεχτρικό και ανέβαινες στην Αθήνα και τράβαγες κατά τις φυλακές ήταν ακόμη καλύτερα [...].

ΓΡΙΑ – Ε, λοιπόν, ναι. Στις φυλακές. Εγώ ένα δρόμο ήξερα – όλη μου τη ζωή. Και αυτόν δεν τον έχω πια.

Από τις δοκιμές της Νίκης *στην Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης».*

Ορισμένες φορές οι αλληλοαναιρούμενες διαθέσεις για τον τόπο γεννιούνται στο ίδιο πρόσωπο και εκφράζονται σχεδόν ταυτόχρονα. Ουσιαστικά, η Αναγνωστάκη «αμφισβητεί τη δοσμένη πραγματικότητα και δίνει το δικαίωμα στο κάθε άτομο να "χτίζει" και να "γκρεμίζει" τη δική του πραγματικότητα ανά πάσα στιγμή»[5]. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σχόλιο του Νίκου για τη Γερμανία: «Οι ξανθιές μ' αηδιάζουν. Σιχαίνομαι το ασπρουλιάρικο δέρμα τους. Εδώ θα μείνω. Μ' αρέσει». Οι αντικρουόμενες αυτές θέσεις, η απελπισμένη υπεράσπιση του νέου τόπου και η ταυτόχρονη απέχθεια γι' αυτόν, λειτουργούν ως δύο ισχυρά αντίθετα φορτία που αλληλοεξουδετερώνονται, καθιστώντας, τελικά, τους ήρωες απάτριδες.

Η καινούρια πατρίδα αποτυγχάνει να δικαιώσει τις ελπίδες που έχουν επενδύσει σε αυτήν και επιβεβαιώνει τραγικά τις φοβίες τους. Η περιφρούρηση του προσωπικού χώρου και, κατά συνέπεια, της ύπαρξης του κάθε ατόμου, αποδεικνύεται ανέφικτη. Στη *Νίκη*, η βαθύτατη αυτή ανάγκη για έναν προστατευμένο και απυρόβλητο προσωπικό χώρο εκφράζεται κυρίως στο πρόσωπο της Βάσως: «Εδώ θα γίνει το σπίτι μου. Το μόνο σπίτι που αγάπησα, εδώ θα μείνω. Μ' αρέσει». Και η Βάσω, ένα βήμα πιο πέρα από την απόφαση του Μίμη της *Διανυκτέρευσης* να κλείσει απλώς την πόρτα, εκφράζει πολύ πιο καθαρά την ανάγκη της για σαφή περιφρούρηση του προσωπικού της χώρου.

ΒΑΣΩ – Εδώ θα φτιάξω έναν κήπο. Βλέπεις; [...]
ΜΙΚΡΗ – Να βάλεις γύρω γύρω συρματοπλέγματα γιατί εδώ τριγυρίζουν παλιόπαιδα.
ΒΑΣΩ – Θα βάλω απ' όλα, έννοια σου. Κανείς δε θα πλησιάζει εδώ από τα γύρω βρωμόσπιτά τους. Θα 'ναι δικό μας, κατάδικό μας...

Όσο, όμως, πιο συνειδητά περιχαρακώνεται ο χώρος, τόσο πιο ανελέητο γίνεται το χτύπημα της μοίρας. Το φονικό θα γίνει και πάλι μέσα στο σπίτι τους, μόνον που αυτή τη φορά το θύμα, και όχι ο θύτης, ανήκει στην οικογένεια. Το ισχυρό γονίδιο που καθορίζει την αυτοκαταστροφική πορεία της οικογένειας φαίνεται ότι δεν μπορεί να απενεργοποιηθεί. Το έργο πολύ νωρίς μας προετοιμάζει για το χτύπημα της μοίρας. Άλλωστε η ατμόσφαιρα έντασης και ασφυξίας που δημιουργούν οι καταπιεστικές σχέσεις ανάμεσα στα πρόσωπα της *Νίκης*, και κυρίως η διαβρωτική και ψυχοφθόρα σχέση ανάμεσα στη Βάσω και τη Γριά, πρέπει να οδηγηθούν σε εκτόνωση.

ΒΑΣΩ – Έχω ένα προαίσθημα.
ΓΡΙΑ – Όπως και τότε.
ΒΑΣΩ – Έχω ένα προαίσθημα.

και η ανάμνηση, που αιφνιδίως επιστρέφει θαμβωτική για να πονέσει ή να ταράξει τις υπάρξεις αποκαλύπτοντας μια πληγή ανοιχτή, τραύματα που δεν επουλώθηκαν, πένθη που έμειναν άταφα.

ΕΛΕΝΗ ΒΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

«Η γλώσσα είναι το όπλο», στο πρόγραμμα της παράστασης του έργου Σ' εσάς που με ακούτε, *Νέα σκηνή, 2003.*

Η Αναγνωστάκη αναπνέει στο ασθματικό κλίμα του ψυχογραφικού θεάτρου με μια ευαισθησία και με εκλεκτή ποιότητα. Το θέατρό της αναλύει ανατομικά το υπαρξιακό γεγονός της σύγχρονης ζωής. Οι ήρωες των έργων της δεν είναι χαρακτήρες ενός συγκεκριμένου εθνικού ή κοινωνικού χώρου· είναι καταστάσεις της ανθρώπινης περιπέτειας, που παίρνουν απλώς ένα θεατρικό όνομα. Τα σκηνικά αυτά πρόσωπα λιγότερο δρουν και περισσότερο εξομολογούνται, εκμυστερεύονται ή καλύτερα ανακρίνονται.

ΤΑΣΟΣ ΛΙΓΝΑΔΗΣ

«Συνοπτική ανθολόγηση της σύγχρονης νεοελληνικής δραματουργίας», περ. Εκκύκλημα. *αρ. 24.*

ΓΡΙΑ – Καλό ή κακό;

ΒΑΣΩ – Δεν ξέρω. Σαν να 'χει τελειώσει κάτι και ν' αρχίζει κάτι άλλο.

ΓΡΙΑ – Καλό ή κακό;.

ΒΑΣΩ – Καλό. Γιατί αυτό θα είναι το τελευταίο. Ό,τι είναι τελευταίο σε ανακουφίζει έτσι κι αλλιώς.

Ο θάνατος του Νίκου φέρνει την παραίτηση από κάθε αυταπάτη. Στο ελληνικό «γλέντι» του τέλους, οι δυο απρόσκλητοι εισβολείς δικαιώνουν το προαίσθημά της γυναίκας με τραγικό, αθώο θύμα τον Νίκο. Ο θάνατος του Νίκου μέσα στον ιδιωτικό του χώρο σηματοδοτεί και την εισαγωγή ενός νέου στοιχείου στη δραματουργία της Αναγνωστάκη. Αν στην τριλογία της *Πόλης* πλανιόταν απλώς η σκιά του θανάτου, αν στη *Συναναστροφή* ο θάνατος της κόρης ήταν παρών στον δραματικό αλλά απών από τον σκηνικό χώρο, στη *Νίκη* ο θάνατος εμφανίζεται στη σκηνή. Και το θάνατο του Νίκου επί σκηνής στη *Νίκη* θα ακολουθήσουν και άλλοι στα επόμενα έργα: η αυτοκτονία του Παύλου στην *Κασέτα* και ο θάνατος της Κάτιας στον *Ήχο του όπλου*. Τελικά, ο ιδιωτικός χώρος, το δωμάτιο, όλο και πιο καθαρά αποδεικνύεται τόπος ύψιστης επικινδυνότητας.

Το φινάλε της *Νίκης* καταργεί σπαραχτικά το χώρο, με την εικόνα της Βάσως καθισμένης στην καρέκλα να ακούει τη μητέρα της να της διαβάζει το τελευταίο γράμμα του Θανάση από τη φυλακή. Και η Βάσω και ο Θανάσης αποδεσμεύονται από τις διαστάσεις του χώρου με την ακινησία. Η πρώτη επιλέγει να εφαρμόσει τα όρια του χώρου σε αυτά του σώματός της, και ο δεύτερος αναγκάζεται να τα εφαρμόσει σε αυτά της φυλακής του. Η Βάσω περιορίζει τις διαστάσεις του χώρου σε εκείνες του φυσικού της εκτοπίσματος, κραυγάζοντας, παράλληλα, την τραγική της ανάγκη να ριζώσει κάπου: «Δε θέλω να κουνηθώ από δω». Από την άλλη ο Θανάσης, το υπογραμμίζει στο γράμμα του: «Όσο για μένα καλά είμαι, κι έχω συνηθίσει όσο περνάει ο καιρός εδώ, και θαρρώ πως άλλος τόπος δεν υπάρχει σαν να 'μαστε εδώ στις φυλακές ο κόσμος όλος. Δεν υπάρχει άλλη ζωή παρά μονάχα εμείς εδώ μέσα, οι άλλοι έξω δεν υπάρχουν».

Αν και καρφωμένοι, σχεδόν κυριολεκτικά, σ' ένα σημείο και οι δύο, βρίσκονται σε κατάσταση μετεωρισμού. Η μόνη γείωση φαίνεται να ανήκει στο χώρο του ανέφικτου, στη μνήμη του γενέθλιου τόπου. Το δηλώνει καθαρά η Βάσω: «Δεν έπρεπε να είχαμε φύγει ποτέ από το χωριό. Έπρεπε να καθόμαστε για πάντα γύρω από τη σόμπα και ο πατέρας να ψήνει φλαμούρι κι ο Νίκος να μην είχε γεννηθεί ακόμη. Μας είχε αποκλείσει το χιόνι».

Η επιστροφή στον γενέθλιο τόπο προβάλλεται και ως μια επιστροφή στη μήτρα, στις λευκές άγραφες σελίδες της ζωής των ηρώων. Και αυτό το ανέφικτο ξαναρχίνισμα της ιστορίας σφραγίζει την απέλπιδα μοίρα των ηρώων, την προσωπική τους μοίρα αλλά και τη μοίρα της ελληνικής κοινωνίας. «Η ξεκληρισμένη οικογένεια, που ξενιτεύεται στη Γερμανία κουβαλάει στους ώμους της μια μνήμη-σταυρό. Αυτό που άφησε πίσω της είναι η βαριά υποχρεωτική αποσκευή. Αυτό που αφήνουμε πίσω μας είναι αυτό που μας κυβερνάει. Έτσι μιλάει το έργο. Οι νεκροί που ζώνουν τη ζωή μας είναι η πραγματική μας γεωγραφία, κλειστή και αδιαπέραστη»[6].

ΚΟΡΙΝΑ ΧΑΡΙΤΟΥ
Απόσπασμα από τη διπλωματική εργασία με θέμα
Η δραματουργική σημασία
και η λειτουργία του χώρου
στο έργο της Λούλας Αναγνωστάκη,
Τμήμα Θεάτρου Α.Π.Θ.,
Μάρτιος 2000.

[1] Τάσος Λιγνάδης «Συνοπτική ανθολόγηση της σύγχρονης νεοελληνικής δραματουργίας», περ. *Εκκύκλημα*, αρ. 24, Άνοιξη 1990, σ. 37.
[2] Νίκος Μπακόλας, «Λούλα Αναγνωστάκη – από τις μνήμες στο σήμερα», περ. *Η Λέξη*, αρ. 65, Ιούνιος 1987, σ. 472.
[3] Κώστας Γεωργουσόπουλος, «Σε αναζήτηση άλλου ρυθμού», κριτική για το έργο *Διαμάντια και μπλουζ*, εφ. *Τα Νέα*, 20.11.1990.
[4] Από το σημείωμα της συγγραφέως στο πρόγραμμα της παράστασης του έργου στο Θέατρο Τέχνης, 1978.
[5] Αλίκη Μπακοπούλου-Χωλς, «Το όραμα της ανθρώπινης νίκης», περ. *Διαβάζω*, αρ. 89, 7.3.1984, σ. 30.
[6] Τάσος Λιγνάδης, κριτική για τη *Νίκη*, περ. *Επίκαιρα* (αναδ. *Θεατρικά Τετράδια*, αρ. 3, Μάρτιος 1980).

Παραστασιογραφία της Λούλας Αναγνωστάκη

Τα πρώτα ανεβάσματα:

Η ΠΟΛΗ
Θέατρο Τέχνης
19 Μαΐου 1965
Σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν
Σκηνικά-κοστούμια: Μαρία Ρούσσου

Η διανυκτέρευση
Γριά: Σοφία Μιχοπούλου
Σοφία: Κατερίνα Καραγιάννη
Μίμης: Νίκος Χαραλάμπους

Η πόλη
Κίμων: Νεκτάριος Βουτέρης
Ελισάβετ: Μάγια Λυμπεροπούλου
Φωτογράφος: Γιώργος Λαζάνης

Η παρέλαση
Ζωή: Εκάλη Σώκου
Άρης: Μίμης Κουγιουμτζής

Η ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΗ
Εθνικό Θέατρο
9 Φεβρουαρίου 1967

Σκηνοθεσία: Λεωνίδας Τριβιζάς
Σκηνικά-κοστούμια: Γιάννης Καρύδης
Μουσική: Χρήστος Λεοντής

Όλγα: Ελένη Ζαφειρίου
Βασιλική: Ρίτα Μυράτ
Μαίρη: Βέρα Ζαβιτσιάνου
Γέρος: Στέλιος Βόκοβιτς
Γυναίκα: Ελένη Χατζηαργύρη
Μιχάλης: Ζώρας Τσάπελης
Μάκης: Κώστας Καστανάς
Γιώργος: Ν. Παπακωνσταντίνου

ΑΝΤΟΝΙΟ ΄Η ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ
Θέατρο Τέχνης
9 Φεβρουαρίου 1972

Σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν
Σκηνικά-κοστούμια: Σάββας Χαρατσίδης
Επιμέλεια μουσικής & φωτισμών: Μίμης Κουγιουμτζής

Ο Γέρος: Γιάννης Δεγαΐτης
Ελένη: Ρένη Πιττακή
Αλίκη: Αλεξάνδρα Λαδικού
Αντόνιο: Πάνος Χρυσικάκος
Σάλλυ: Ειρήνη Ιγγλέση
Νέγρος: Νίκος Μπουσδούκος
Τσάρλυ: Γιάννης Μόρτζος
Τζούντιθ: Εκάλη Σώκου
Αγόρια: Γιάννης Ροζάκης, Γιώργος Αρμένης, Πολύκαρπος Πολυκάρπου, Ηλίας Ασπρούδης
Κορίτσια: Βαλεντίνη Μουτάφη, Θάλεια Τσακοπούλου, Λουίζα Μητσάκου, Άννα Χριστοπούλου

Η ΝΙΚΗ
Θέατρο Τέχνης
25 Ιανουαρίου 1978

Σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν
Σκηνικά-κοστούμια: Ιωάννα Παπαντωνίου
Μουσική επιμέλεια: Ρηνιώ Παπανικόλα
Επιμέλεια φωτισμών: Μίμης Κουγιουμτζής

Νίκος: Μίμης Κουγιουμτζής
Βάσω: Ρένη Πιττακή
Γριά: Ηρώ Κυριακάκη
Μικρή: Αγγελική Χαραλαμποπούλου
Δήμος: Λέανδρος Παναγιωτίδης
Μικρός: Νίκος Μπουγιουκλάκης
Σταύρος: Κώστας Τσαπέκος
Θύμιος: Γιάννης Ρήγας

Η ΚΑΣΕΤΑ
Θέατρο Τέχνης
27 Νοεμβρίου 1982

Σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν
Σκηνικά-κοστούμια: Διονύσης Φωτόπουλος
Μουσική επιμέλεια: Ρηνιώ Παπανικόλα
Βοηθός σκηνογράφου: Λίλη Πεζανού

Μπαρμπα-Τάσος: Σπύρος Κωνσταντόπουλος
Μαρίτσα: Σοφία Ολυμπίου
Παύλος: Γιώργος Αρμένης
Γιωργάκης: Λάζαρος Γεωργακόπουλος
Βαγγελιώ: Σούλα Αθανασιάδου
Κατερίνα: Ρουμπίνη Βασιλακοπούλου
Σπύρος: Μίμης Κουγιουμτζής
Καίτη: Λυδία Κονιόρδου

Ο ΗΧΟΣ ΤΟΥ ΟΠΛΟΥ
Θέατρο Τέχνης
20 Φεβρουαρίου 1987

Σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν
Σκηνικά-κοστούμια: Γιώργος Πάτσας
Μουσική επιμέλεια: Ρηνιώ Παπανικόλα
Βοηθός σκηνοθέτης: Μίμης Κουγιουμτζής
Βοηθός σκηνογράφου: Αφροδίτη Κοτζιά

Γιαννούκος: Χρήστος Τσίρτσης
Μιχάλης: Στράτος Τζώρτζογλου
Φανή: Λίλιαν Δημητρακοπούλου
Κάτια: Ρένη Πιττακή
Μαρίκα: Αγγελική Ελευθερίου
Ηλίας: Μίμης Κουγιουμτζής

Η παράσταση επαναλήφθηκε τον Οκτώβριο του 1987 με τον Κλέωνα Γρηγοριάδη στο ρόλο του Μιχάλη.

ΔΙΑΜΑΝΤΙΑ ΚΑΙ ΜΠΛΟΥΖ
Θίασος Τζένης Καρέζη-Κώστα Καζάκου
Θέατρο Αθήναιον
27 Οκτωβρίου 1990

Σκηνοθεσία: Βασίλης Παπαβασιλείου

Σκηνικά-κοστούμια: Δημήτρης Μυταράς
Μουσική: Ελένη Καραΐνδρου
Φωτισμοί: Ανδρέας Μπέλλης

Άννα: Τζένη Καρέζη
Ειρήνη: Βάνα Πεφάνη
Ελένη: Μαρίκα Τζιραλίδου
Σόνια: Αλεξάνδρα Παυλίδου
Γιάγκος: Κώστας Καζάκος
Άντζελο: Ανδρέας Ανδρεόπουλος
Νίκος: Αίας Μανθόπουλος

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΑΚΡΙΑ
Θέατρο Τέχνης -Υπόγειο
18 Νοεμβρίου 1995

Σκηνοθεσία: Μίμης Κουγιουμτζής
Σκηνικά: Νίκος Αλεξίου
Κοστούμια: Σοφία Πανταζή
Μουσική επιμέλεια: Φίλιππος Τσαλαχούρης
Φωτισμοί: Μίμης Κουγιουμτζής
Βοηθός σκηνογράφου: Ηλίας Λεδάκης

Δήμητρα: Ρένη Πιττακή
Μυρτώ: Όλια Λαζαρίδου
Άγης: Άκης Σακελλαρίου
Κορίνα: Μαρία Πρωτόπαπα

Ο ΟΥΡΑΝΟΣ ΚΑΤΑΚΟΚΚΙΝΟΣ
Εθνικό Θέατρο
6 Νοεμβρίου 1998

Στην παράσταση *Εμείς οι άλλοι- Κείμενα και μουσικές για τη σύγχρονη διάλυση*, μαζί με κείμενα των Μπερνάρ-Μαρί Κολτές, ΣέιμουςΧήνυ, Χάινερ Μύλλερ, Όλεγκ Μπογκάεφ.

Σκηνοθεσία: Βίκτωρ Αρδίττης
Σκηνικά-κοστούμια: Άννυ Γεωργιάδου - Kenny MacLellan
Μουσική: Δημήτρης Μαραμής
Φωτισμοί: Ανδρέας Μπέλλης
Μουσική διδασκαλία: Μελίνα Παιονίδου
Συνεργάτης στη σκηνοθεσία - Μουσική επιμέλεια: Μαριτίνα Πάσσαρη

Σοφία Αποστόλου: Βέρα Ζαβιτσιάνου

Επάνω: Η συναναστροφή, *Εθνικό Θέατρο, 1967. Στέλιος Βόκοβιτς, Ζώρας Τσάπελης, Ελένη Χατζηαργύρη, Ελένη Ζαφειρίου, Ρίτα Μυράτ, Βέρα Ζαβιτσιάνου.*

Κάτω: Αντόνιο ή το μήνυμα, *Θέατρο Τέχνης, 1972. Αλεξάνδρα Λαδικού, Ρένη Πιττακή.*

Σ' ΕΣΑΣ ΠΟΥ ΜΕ ΑΚΟΥΤΕ
Νέα Σκηνή
Θέατρο Οδού Κυκλάδων
7 Φεβρουαρίου 2003

Σκηνοθεσία: Λευτέρης Βογιατζής
Σκηνικά-κοστούμια: Ελένη Μανωλοπούλου
Φωτισμοί: Λευτέρης Παυλόπουλος
Μουσική επιμέλεια: Ιάκωβος Δρόσος
Σύνθεση ήχων: Δημήτρης Ιατρόπουλος
Μακιγιάζ: Άγγελος Μέντης
Βοηθοί σκηνοθέτη: Ευδοκία Δεληπέτρου, Βαγγέλης Ζλατίντσης, Ευθύμιος Παπαδημητρίου
Ταινία, σκηνοθεσία, κάμερα: Γιώργος Σκευάς
Μοντάζ: Πάνος Βουτσαράς
Βοηθός σκηνογράφου: Αγγελική-Βασιλική Σιδέρη
Βοηθός φωτιστή: Μελίνα Μάσχα

Χανς: Λευτέρης Βογιατζής
Σοφία: Μαρία Πρωτόπαπα
Ιβάν: Γιάννος Περλέγκας
Μαρία: Μαρία Κεχαγιόγλου
Τρούντελ: Νιόβη Χαραλάμπους
Άγης: Νίκος Κουρής
Τζίνο: Προκόπης Πολίτης
Έλσα: Ρένη Πιττακή
Νίκος: Άκης Λύρης

Επάνω αριστερά: Η κασέτα, *Θέατρο Τέχνης, 1982. Μίμης Κουγιουμτζής, Σοφία Ολυμπίου, Λάζαρος Γεωργακόπουλος, Σπύρος Κωνσταντόπουλος, Ρουμπίνη Βασιλακοπούλου, Λυδία Κονιόρδου.*

Επάνω δεξιά: Ο ήχος του όπλου, *Θέατρο Τέχνης, 1987. Ρένη Πιττακή, Στράτος Τζώρτζογλου.*

Στη μέση: Διαμάντια και μπλουζ, *Θίασος Καρέζη-Καζάκου, 1990. Αλεξάνδρα Παυλίδου, Μαρίκα Τζιραλίδου, Τζένη Καρέζη.*

Κάτω αριστερά: Το ταξίδι μακριά, *Θέατρο Τέχνης, 1995. Όλια Λαζαρίδου, Ρένη Πιττακή.*

Κάτω δεξιά: Ο ουρανός κατακόκκινος, *Εθνικό Θέατρο, 1998. Βέρα Ζαβιτσιάνου.*

Σ' εσάς που με ακούτε, *Νέα Σκηνή, 2003: Μαρία Κεχαγιόγλου.*

Άλλες παραστάσεις:

Η ΠΟΛΗ
Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης»
Θέατρο Άδωνις
19 Μαρτίου 1980 (έως 30.3.1980)

Σκηνοθεσία-σκηνογραφία: Νίκος Χουρμουζιάδης
Μουσικός συνεργάτης: Γιάννης Μπαρούτας

Η διανυκτέρευση
Γριά: Γιάννα Τσόκου
Σοφία: Λένα Κουρούδη
Μίμης: Νίκος Σεργιανόπουλος

Η πόλη
Κίμων: Κωστής Σφυρικίδης
Ελισάβετ: Έφη Σταμούλη
Φωτογράφος: Νίκος Σεργιανόπουλος

Η παρέλαση
Ζωή: Καριοφυλλιά Καραμπέτη
Άρης: Χρήστος Αρνομάλλης

Η ΠΑΡΕΛΑΣΗ
Θέατρο Τέχνης
11 Μαρτίου 1982
Στην παράσταση *Πρόσωπα του παραλόγου*, μαζί με κείμενα των Ιονέσκο, Μπέκετ, Πίντερ.

Σκηνοθεσία: Μίμης Κουγιουμτζής
Σκηνικά-κοστούμια: Σάββας Χαρατσίδης

Ζωή: Τζένη Σαμπάνη
Άρης: Βασίλης Βασιλάκης

Theatre Lab Company
Δωμάτιο Μύλου, Θεσσαλονίκη
21 Δεκεμβρίου 1997

Σκηνοθεσία: Νίκος Γκόβας
Σκηνικά-κοστούμια: Σπυρίδων Δ. Κοσκινάς
Μουσική: Σμαρώ Γρηγοριάδου
Φωτισμοί: Θοδωρής Σπύρου
Βοηθός σκηνογράφου: Εμμανουέλλα Βογιαντζάκη

Ζωή: Αναστασία Ρεβή
Άρης: Γιώργος Γλάστρας

Πρόκειται για την εκδοχή στα ελληνικά της παράστασης του έργου από το θίασο Theatre Lab Company που δόθηκε στο Chelsea Centre Theatre του Λονδίνου, τον Μάρτιο του 1997. Η μετάφραση του έργου στα αγγλικά ήταν της Αναστασίας Ρεβή και του Γιώργου Γλάστρα.

Επαναλήψεις: Θέατρο Αμαλία, Θεσσαλονίκη, 6-7 Μαΐου 1998 (φεστιβάλ Θεατρικής Άνοιξης) και Θέατρο Πολιτεία, Αθήνα, 29-30 Δεκεμβρίου 1997.

Η ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΗ
Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Πάτρας
Θέατρο Απόλλων
21 Μαρτίου 1997

Σκηνοθεσία: Κίττυ Αρσένη
Σκηνικά-κοστούμια: Σάντρα Στεφανίδου
Μουσική: Κώστας Χαριτάτος

Όλγα: Εύα Κοταμανίδου
Βασιλική: Κατερίνα Καραγιάννη
Μαίρη: Τάνια Χαντζάρα
Γέρος: Περικλής Βασιλόπουλος
Γυναίκα: Οδέττη Ιωάννου
Μιχάλης: Γιώργος Μελισάρης
Μάκης: Κοσμάς Φοντούκης
Γιώργος: Γιώργος Βουζουλίδης

Η ΝΙΚΗ
Δεσμοί - Ημικρατικό Θέατρο Πελοποννήσου
1981

Σκηνοθεσία: Κανέλλος Αποστόλου
Σκηνικά-κοστούμια: Λίζα Ζαΐμη

Νίκος: Ηλίας Πετροπουλέας
Βάσω: Κατερίνα Καραγιάννη
Γριά: Ασπασία Παπαθανασίου
Μικρή: Μαρία Κατσανδρή

Δήμος: Μηνάς Κωνσταντόπουλος
Σταύρος: Χάρης Εμμανουήλ
Θύμιος: Χρήστος Παναγιωτέλης

Απλό Θέατρο
7 Νοεμβρίου 1986

Σκηνοθεσία: Αντώνης Αντύπας
Σκηνικά-κοστούμια: Σάββας Χαρατσίδης
Μουσική: Ελένη Καραΐνδρου
Φωτισμοί: Ανδρέας Σινάνος
Βοηθός σκηνογράφου: Αντώνης Δαγκλίδης

Νίκος: Χρίστος Πολίτης
Βάσω: Αιμιλία Υψηλάντη
Γριά: Σούλα Αθανασιάδου
Μικρή: Κέλυ Δραγουμάνου
Δήμος: Κώστας Μεσσάρης
Μικρός: Βαρβάρα Τσεκούρα
Σταύρος: Γιάννης Μπαρμπούτης
Θύμιος: Σπύρος Παπαδόπουλος

Η ΚΑΣΕΤΑ

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Λάρισας
17 Ιανουαρίου 1987

Σκηνοθεσία: Νίκος Χαραλάμπους
Σκηνικά-κοστούμια: Γιώργος Ζιάκας

Μπαρμπα-Τάσος: Πάνος Πανόπουλος
Μαρίτσα: Κατερίνα Αντωνακάκη
Παύλος: Βασίλης Κουρής
Γιωργάκης: Στέλιος Μάινας
Βαγγελιώ: Ρίκα Σηφάκη
Κατερίνα: Κάτια Σπερελάκη
Σπύρος: Δημήτρης Δημητρούλιας
Καίτη: Δωροθέα Στεργιώτη

Ο ΗΧΟΣ ΤΟΥ ΟΠΛΟΥ

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Ιωαννίνων
2 Μαρτίου 1990

Σκηνοθεσία: Νίκος Περέλης
Σκηνικά-κοστούμια: Νίκος Πετρόπουλος
Μουσική επιμέλεια: Διονύσης Βούλτσος
Γιαννούκος: Διονύσης Βούλτσος
Μιχάλης: Δημήτρης Κοτζιάς
Φανή: Λιζολέττα Σιάνου
Κάτια: Μαίρη Παραδέλη
Μαρίκα: Καίτη Ροβήρου
Ηλίας: Βασίλης Κωνσταντής

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Καλαμάτας
1991-1992

Σκηνοθεσία: Βαγγέλης Θεοδωρόπουλος
Σκηνικά-κοστούμια: Σάββας Χαρατσίδης
Μουσική επιμέλεια: Ιάκωβος Δρόσος
Φωτισμοί: Γιάννης Βαγιακάκος

Γιαννούκος: Δημήτρης Κάσσης
Μιχάλης: Σωτήρης Σκάντζικας
Φανή: Ιφιγένεια Αστεριάδη
Κάτια: Ανθή Ανδρεοπούλου
Μαρίκα: Λουκία Στεργίου
Ηλίας: Αντώνης Μπαμπούνης

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βόλου
1993-1994

Σκηνοθεσία: Λυδία Κονιόρδου
Σκηνικά-κοστούμια: Απόστολος Βέττας
Φωτισμοί: Ελευθερία Ντεκώ
Βοηθοί σκηνοθέτη: Απόστολος Συρταριώτης, Αλεξάνδρα Παντελάκη

Γιαννούκος: Γεράσιμος Γεννατάς
Μιχάλης: Μιχάλης Ρίζος
Φανή: Κατερίνα Μανωλέα
Κάτια: Βίκυ Ψαλτίδου
Μαρίκα: Αλεξάνδρα Παντελάκη
Ηλίας: Χρήστος Νίνης

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Καβάλας
20 Δεκεμβρίου 1995

Σκηνοθεσία: Έρση Βασιλικιώτη
Σκηνικά-κοστούμια: Γιάννης Λεκκός
Μουσική Επιμέλεια: Ευαγγελία Κοντέλη
Φωτισμοί: Χρήστος Καρυάτης
Βοηθός σκηνοθέτη: Άρτεμις Αποστολοπούλου
Βοηθός σκηνογράφου: Κώστας Ευθυμιάδης

Γιαννούκος: Δημήτρης Ασπιώτης
Μιχάλης: Δημήτρης Φούτσης
Φανή: Ελένη Μπαρμπαλιά
Κάτια: Αφροδίτη Τζοβάνη
Μαρίκα: Βέρα Χατζηιακώβου
Ηλίας: Ηλίας Χριστόπουλος

Δημοτικό Θέατρο Περιστερίου
Θέατρο Ξυλοτεχνία
9 Μαρτίου 1996

Σκηνοθεσία: Άρης Μιχόπουλος
Σκηνικά: Τάσος Διακομανώλης
Μουσική Επιμέλεια: Μιχάλης Τρανουδάκης

Γιαννούκος: Χάρης Μαυρουδής
Μιχάλης: Μάνος Γαβριδάκης
Φανή: Κατερίνα Καλομοίρη
Κάτια: Κόννη Σοφιάδου
Μαρίκα: Τόνια Μυλωνά

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Ρεθύμνου
Αίθουσα Αγίου Φραγκίσκου
21 Μαρτίου 1998

Σκηνοθεσία: Κωστής Καπελώνης
Σκηνικά-κοστούμια: Νίκος Αλεξίου
Μουσική επιμέλεια: Κωστής Καπελώνης

Γιαννούκος: Σέργιος Χατζηγρηγόρης
Μιχάλης: Θωμάς Καντιφές
Φανή: Βαρβάρα Σεφέρη
Κάτια: Ειρήνη Καυκαλάκη
Μαρίκα: Γιώτα Τζανέτου
Ηλίας: Γιώργος Σηφακάκης

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Πάτρας
Θέατρο Επίκεντρο
7 Δεκεμβρίου 2001

Σκηνοθεσία: Θοδωρής Γκόνης
Σκηνικά-κοστούμια: Ιουλία Σταυρίδου
Μουσική επιμέλεια: Κώστας Θωμαΐδης

Συνθέσεις ήχων: Δημήτρης Ιατρόπουλος
Επιμέλεια κίνησης: Τατιάνα Λοβέρδου
Φωτισμοί: Νίκος Σωτηρόπουλος
Καλλιτεχνικός συνεργάτης: Χρήστος Τσίρτσης
Βοηθός σκηνογράφου: Τριάδα Παπαδάκη

Γιαννούκος: Άγγελος Μπούρας
Μιχάλης: Μαξιμιλιανός Μουμούρης
Φανή: Ηρώ Κωστή
Κάτια: Άννυ Λούλου
Μαρίκα: Ελισάβετ Ναζλίδου
Ηλίας: Στέλιος Σοφός

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Αγρινίου
Θέατρο Επίκεντρο
10 Δεκεμβρίου 2003

Σκηνοθεσία: Βασίλης Νικολαΐδης
Σκηνικά-κοστούμια: Εδουάρδος Γεωργίου
Συλλογή μουσικού υλικού: Παύλος Πετρόπουλος
Συνθέση ήχων: Δημήτρης Ιατρόπουλος
Φωτισμοί: Τάσος Ράτζος
Χορογραφίες: Μαρία Κακάμπουρα

Γιαννούκος: Απόστολος Τότσικας
Μιχάλης: Νίκος Πουρσανίδης
Φανή: Κατερίνα Καραδήμα
Κάτια: Λουκία Πιστιόλα
Μαρίκα: Ευτυχία Τσαμποδήμου
Ηλίας: Γιώργος Τσιμίδης

Παραστάσεις έργων στο εξωτερικό:

Τον Ιανουάριο του 1966 παρουσιάστηκε η *Πόλη* από την κυπριακή τηλεόραση, σε σκηνοθεσία του Εύη Γαβριηλίδη. Αργότερα γυρίστηκε από τον ίδιο σκηνοθέτη και η *Διανυκτέρευση*.

Τον Απρίλιο του 1967 παρουσιάστηκε η Πόλη στο Teatro dei Verdi στην Πάντοβα, σε μετάφραση Filippo Maria Pontani και σκηνοθεσία Ν. Τσιγγάκου. Το ίδιο έργο μεταδόθηκε από την R.A.I. (ραδιόφωνο).

Τον Ιούλιο του 1969 η *Πόλη* μεταδόθηκε από το B.B.C. σε μετάφραση Γιώργου Αγγέλου και σκηνοθεσία Martin Esslin.

Στις 14 Μαρτίου 1969 η *Παρέλαση* ανεβάστηκε από τον Antoine Vitez στο Παρίσι, στη Maison des Lettres, σε μετάφραση Νικηφόρου Παπανδρέου και J.Y.C. Fossé, με τους Brigitte Jaques και Colin Harris. Τον Μάιο του ίδιου χρόνου, μετά από πρόταση του Jack Lang, η παράσταση παίχτηκε στο Φεστιβάλ του Νανσύ, ενώ το επόμενο φθινόπωρο επαναλήφθηκε στο Παρίσι, στο Théâtre de L' Ouest Parisien. Επίσης, περιόδευσε σε αρκετές γαλλικές πόλεις καθώς και στην Ιταλία.

Το 1971 η *Πόλη* ανέβηκε στο Λονδίνο σε σκηνοθεσία Colin Harris.

Τον Απρίλιο του 1972, η *Πόλη* ανέβηκε από το Soho Theatre του Λονδίνου σε μετάφραση Γιώργου Αγγέλου, σε σκηνοθεσία Janet Henfrey, με τους Pauline Munro, Robert Lloyd, David Munro.

Το 1997 η *Παρέλαση* ανέβηκε στο Λονδίνο από το Theatre Lab Company, σε μετάφραση Αναστασίας Ρεβή και Γιώργου Γλάστρα και σκηνοθεσία Νίκου Γκόβα, στο Chelsea Centre Theatre (12-29 Μαρτίου 1997) και στο Ευρωπαϊκό Φεστιβάλ Θεάτρου-Year Against Racism, Camden Council London (24-26 Οκτωβρίου 1997).

Το 2002 στο Teatro della Limonaia της Φλωρεντίας ανεβάστηκε ο *Ουρανός κατακόκκινος* και ένα χρόνο μετά η *Παρέλαση*.

Εργογραφία:

Η ΠΟΛΗ
(Η διανυκτέρευση-Η πόλη-Η παρέλαση)
Τα τρία μονόπρακτα, με γενικό τίτλο *Η πόλη*, εκδόθηκαν από τον Κέδρο, Αθήνα 1971, αρ. 3 της σειράς «Σύγχρονο θέατρο» (έβδομη έκδοση 1999). Η *Παρέλαση* είχε δημοσιευτεί προηγουμένως στην ετήσια έκδοση Θέατρο '65 ενώ η *Πόλη* στο δίμηνο περιοδικό *Θέατρο*, αρ. 19, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1965.

Η ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΗ
Αδημοσίευτο.

ΑΝΤΟΝΙΟ ΄Η ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ
Εκδόθηκε από τον Κέδρο, Αθήνα 1971, αρ. 6 της σειράς «*Σύγχρονο ελληνικό θέατρο*» (γ΄ έκδοση: 1980).

Η ΝΙΚΗ
Το κείμενο δημοσιεύτηκε πρώτη και μόνη φορά στα *Θεατρικά Τετράδια*, αρ. 3., Μάρτιος 1980.

Η ΚΑΣΕΤΑ
Αδημοσίευτο.

Ο ΗΧΟΣ ΤΟΥ ΟΠΛΟΥ
Αδημοσίευτο.

ΔΙΑΜΑΝΤΙΑ ΚΑΙ ΜΠΛΟΥΖ
Αδημοσίευτο.

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΑΚΡΙΑ
Αδημοσίευτο.

ΟΥΡΑΝΟΣ ΚΑΤΑΚΟΚΚΙΝΟΣ
Μονόλογος. Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Ο Πολίτης*, αρ. 59, Δεκέμβριος 1998.

Σ' ΕΣΑΣ ΠΟΥ ΜΕ ΑΚΟΥΤΕ
Το έργο δημοσιεύτηκε στο βιβλίο-πρόγραμμα της παράστασης της Νέας Σκηνής τον Φεβρουάριο 2003.

ΛΟΥΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

Η νίκη

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΓΡΙΑ
ΒΑΣΩ, κόρη της, γύρω στα σαράντα
ΝΙΚΟΣ, νεότερος γιος της
ΜΙΚΡΗ, προγονή της Βάσως
ΔΗΜΟΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ
ΘΥΜΙΟΣ
ΠΑΙΔΙ, γιος του Δήμου
Ένας νεαρός κωφάλαλος, ένας γέρος, μια γριά, μια γυναίκα.

Ένα σκηνικό που υποδηλώνει σπίτι σαν προσφυγικό, πάρκο, δύο πάγκοι, ένα δέντρο στο βάθος (πάρκο, δρόμος και αυλή σπιτιού).

1.

Τρεις άνθρωποι κάθονται στριμωγμένοι στον έναν πάγκο, άσχετοι μεταξύ τους, άνθρωποι πάρκων. Μια αδύνατη γριά, φτωχική εμφάνιση με παμπάλαιο ταγιέρ και καπέλο. Στη μέση ένας νεαρός μογγολοειδής, ντυμένος με ακριβό κοστούμι και γραβάτα, με μια ταμπέλα που γράφει «κωφάλαλος» γερμανικά. Δίπλα ένας γέρος, ντύσιμο ανάλογο με της γριάς. Μπορεί να είναι άσχετοι μεταξύ τους, αλλά μπορεί να είναι και οικογένεια. Ακίνητοι και οι τρεις, με φάτσες απαθείς.

Μουσική. Μπαίνει μια νέα γυναίκα, έγκυος, και κάθεται στον πάγκο. Μόλις μπει βγάζει μια σακούλα και τρώει κάτι σαν σπόρους.

Όρθιος μπροστά, ο ΝΙΚΟΣ

ΝΙΚΟΣ – Σήμερα βγήκε λίγος ήλιος. Μικρός και κίτρινος. Περπάτησα ως το εργοστάσιο για να βρω τους άλλους, μα κανείς δε μιλούσε. Οι φύλακες τριγυρνούν ανάμεσά μας κι έχουν τα μάτια τους τέσσερα. Ακόμα δε βρήκαν ποιος μαχαίρωσε το μικρό, κι ούτε που θα τον βρουν το φονιά ως το τέλος. Ο Θύμιος μου 'πε πως κάποιος θα την πληρώσει τζάμπα, αν πληρώσει είπε κανένας. Μου 'πε ακόμα: «Πρόσεχε εσύ, γίνονται κάθε τόσο ατυχήματα». Ο Θύμιος πάντως δεν ξεμυτά πια από το σπίτι του. Λέει πως τον πειράζει το κλίμα γιατί έχει άσθμα. Τις προάλλες ένας βρέθηκε κάτω από την μπουλντόζα – η μπουλντόζα σταματημένη δυο μέρες. Τον ανακάλυψαν τη Δευτέρα σαν ξαναβάλαν μπρος. Ένα χρόνο πριν, ο Βλάσης μισοπεθαμένος από το ξύλο πλάι στο ποτάμι. Γυναικοδουλειές, είχαν πει. Πριν ένα χρόνο, σαν πρωτόρθα. Ο Βλάσης κάτω, στα χορτάρια – μόλις ανάπνεε. Εγώ τον μετέφερα – μόνος μου. Τα πόδια του σέρνονταν και το κεφάλι του μου χτυπούσε το λαιμό. Ώσπου γύρισε στην Ελλάδα κάναμε πάντα παρέα τον ίδιο δρόμο. Σ' αυτόν τον τόπο όλες οι φάτσες που συναντάς είναι ίδιες. Πρησμένες και κόκκινες με θολά μάτια. Καμπούρες γυναίκες με χοντροπάπουτσα και καπέλα. Ο Βλάσης έχει σκούρο δέρμα, ωραία μαλλιά. Γι' αυτό του ρίχνονται όλες. Δικές μας και ξένες. Σ' αυτόν τον τόπο θαρρεί κανείς πως θα σαπίσει και κάνει κρα για λίγο ψευτοήλιο. Στον Πειραιά σκάει η πέτρα τούτη την εποχή. Στη γειτονιά που μέναμε η ζέστη είναι ακόμα πιο αβάσταχτη. Καρπουζόφλουδες στα χώματα και οι μύγες βουΐζουν πάνω τους. Οι κοπέλες κάθονται ζαβλακωμένες στα κατώφλια κι ολοένα τις διώχνουν. Χτες ήρθαν οι εφημερίδες του Σαββάτου. Στην Ομόνοια σκοτώσαν ένα λαχειοπώλη. Γράφουν πως ήταν γνωστός ομοφυλόφιλος. Μια γροθιά στο καρύδι και πάει – τον λήστεψαν κι από πάνω . Τώρα θα μαζέψουν πάλι όλες τις πόρνες και τους γυναικωτούς στις κλούβες και κατευθείαν για ξυλοδαρμό. Όταν γίνεται κάτι, τους πρώτους που μαζεύουν είναι αυτοί. Θρήνος και οδυρμός όλη τη νύχτα. Παλιά, που μέναμε πλάι στο τμήμα, τις νύχτες ξυπνούσα από τις άγριες φωνές τους και τα βογγητά. Η μάνα μου έλεγε: «Κοιμήσου – αύριο έχεις σχολείο». Καλύτερα εκείνα τα βογγητά, παρά το σχολείο με τα τσογλάνια να σε κοροϊδεύουν στο διάλειμμα με βρωμόλογα. (*Σαν μακρινό σφύριγμα τρένου*). Βλάση! Με γέλασες. Σε περιμένω τρεις βδομάδες τώρα. Γιατί δε γύρισες;

Έχω μέρες να πατήσω στη δουλειά, θα μ' έχουν κιόλας διώξει. Έγινε και κείνη η ανόητη ιστορία με τα γατιά. Η Γκρέτε κι ο αδελφός της Γκρέτε θα τα ταχτοποιήσουν όλα. Το υποσχέθηκαν. Κανονικά χαρτιά – μεροκάματο – όλα εντάξει, κι ο αρραβώνας μου αύριο. Η Γκρέτε δε φταίει σε τίποτα. Οι ξανθιές μ' αηδιάζουν. Σιχαίνομαι το ασπρουλιάρικο δέρμα τους. Εδώ θα μείνω. Μ' αρέσει.

(*Αρχή μουσικής μαλακά. Η έγκυος σηκώνεται και βγαίνει σέρνοντας τα πόδια της αργά*).

Σκοτάδι. Μουσική δυνατά.

2.

Ίδιο σκηνικό, έχουν αφαιρεθεί οι πάγκοι (ή και όχι). Στη μέση ένα μικρό μπαούλο.

ΓΡΙΑ - ΒΑΣΩ - ΜΙΚΡΗ

ΜΙΚΡΗ – Μάνα...
ΒΑΣΩ – Μη με λες μάνα.
ΜΙΚΡΗ – Πάλι θυμωμένη είσαι; (*Παύση*), Θ' ανοίξουμε το μπαούλο; (*Σκαλίζει την κλειδαριά*). Είναι κλειδωμένο – που έχεις τα κλειδιά; Μάνα! Αυτό δεν κλείδωνε ποτέ του καλά. Δεν είναι αυτό που βάζαμε με τις βελέντζες στο πατάρι; Ε, ποτέ του δεν κλείδωνε, σπασμένο ήταν. Σ' αυτό έβαλε ο μπαμπάς τα ρούχα για να μας τα στείλει; Πάει, θα τα 'κλεψαν στο δρόμο – στα τρένα, πάει! Θα 'κλεψαν και το νυφικό της Γκρέτας και το καλό μου το μεταξωτό και τα παπούτσια μου. Ο μπαμπάς μού έστελνε καινούργια παπούτσια. Όλα θα τα 'κλεψαν! Τι θα κάνουμε τώρα; Μάνα! Μάνα!
ΒΑΣΩ – Σου είπα μη με λες μάνα.
ΜΙΚΡΗ – Μάνα! Μάνα! Μάνα! Ο μπαμπάς μου 'πε να σε φωνάζω έτσι. Όταν σε φωνάζω Βάσω μαλώνει. Καλέ γιαγιά...
ΓΡΙΑ – Άκου, γιαγιά! Μη με ξαναπείς έτσι, ακούς; Δεν είμαι γιαγιά σου. Φταίω εγώ που κουβαλήθηκα στο βρωμότοπο και σε τούτο το σπίτι που δεν είναι δικό μου.
ΒΑΣΩ – Δικό σου δικό μου – δικό σου δικό μου, τίποτ' άλλο δεν ξέρεις να λες. Μήπως και γω δεν είμαι κόρη σου;
ΓΡΙΑ – Για το σπίτι είπα.
ΒΑΣΩ – Και κάτω στον Πειραιά στο δικό μου σπίτι έμενες. Εγώ το πλήρωνα.
ΓΡΙΑ – Ναι, μα τώρα είσαι παντρεμένη κι αυτό το πληρώνει ο άντρας σου.
ΒΑΣΩ – Πάει ο άντρας μου, τέλειωσε. Κατέβηκε στην Ελλάδα να πεθάνει. Δε θα τον ξαναδούμε.
ΜΙΚΡΗ – Μάνα, μη γυρίσουμε πίσω στον μπαμπά – δε θέλω, ας τον να παρακαλά. Μ' αρέσει εδώ.
ΓΡΙΑ – Εσύ τον διάλεξες τέτοιο.
ΒΑΣΩ – Γέρο και άρρωστο. Για να πεθάνει γρήγορα. Γάμος, που δε θα κρατήσει ούτε χρόνο.
ΓΡΙΑ – Φορτώθηκες και την κόρη του. Τι θα την κάνεις, ε;
ΒΑΣΩ – Ένα παιδί μου πέφτει και μένα.
ΓΡΙΑ – Εσύ έλεγες πως δε θα παντρευόσουν ποτέ.
ΒΑΣΩ – Σωστά. Ήμουν εγώ για παντρειά;
ΓΡΙΑ – Για παντρειά δεν ήσουν, για παιδιά δεν ήσουν. Το ξένο κελεπούρι τι το φορτώθηκες;
ΒΑΣΩ – (*Πάει κοντά στη μικρή, την αγκαλιάζει*). Την περιποιέμαι, την έχω συντροφιά. Κουβεντιάζω μαζί της. Με σένα τίποτα δεν μπορεί να πει κανείς.
ΓΡΙΑ – Γιατί, γιατί με κουβάλησες εδώ;
ΒΑΣΩ – Γιατί εδώ έμενε ο άντρας μου και ήρθα κι εγώ. Μάνα μου είσαι, πρέπει να μ' ακολουθάς. (*Παύση*). Κι έπειτα πώς το καταλαβαίνεις. Θα σ' άφηνα ποτέ κάτω στην Ελλάδα, γριά και άφραγκη; Κι ολομόναχη; Να τα τινάξεις καμιά ώρα σαν το γέρο Μπρίκο και να σε πάρουν είδηση απ' τη βρώμα; Μάνα, δε μ' αγαπάς! Σ' έφερα εδώ για παρέα και εσύ ή γκρινιάζεις ή όλο τα ίδια και τα ίδια.
ΓΡΙΑ – Εσύ τα σκαλίζεις.
ΒΑΣΩ – Είναι για να σ' ευχαριστήσω. Ξέρω πως για σένα δεν υπάρχει τίποτ' άλλο. (*Παύση*). Μόνο αυτό.
ΓΡΙΑ – Τι σε πιάνει και μου μιλάς συνέχεια. Άσε με, κάνε πως δεν υπάρχω.
ΒΑΣΩ – Μόνο αυτό.
ΓΡΙΑ – Άσε με.
ΒΑΣΩ – Μόνο ο μεγάλος σου γιος. Αυτός που αφήσαμε πίσω. Δεν απαντάς.
ΓΡΙΑ – Δεκάξι χρόνια και δε βαρέθηκες. Το μαρτύριο μου δε σου φτάνει. Βρήκες τώρα κι άλλο...
ΒΑΣΩ – Το μαρτύριο που μου κάνεις εσύ είναι μεγαλύτερο. Εδώ, θα τα λέμε κάθε μέρα. Τώρα που είμαστε μακριά. Μην τα ξεχάσουμε.
ΓΡΙΑ – Δε σε πιστεύω. Κάτι άλλο έχεις στο νου σου.
ΒΑΣΩ – Ναι, κάτι έχω στο νου μου απ' το πρωί. Γιατί αργεί ο Νίκος;
ΜΙΚΡΗ – Γιαγιά, μην αρχίσετε πάλι. Ας ανοίξουμε το μπαούλο.
ΒΑΣΩ – Τι να μην αρχίσουμε.
ΜΙΚΡΗ – Αυτά που μιλάτε οι δυο σας δεν τα θέλω.
ΒΑΣΩ – Γιατί χαρά μου; Μια κουβέντα κάνουμε με τη γιαγιά σου.
ΜΙΚΡΗ – Αυτά που λέτε δε μ' αρέσουν.
ΒΑΣΩ – Έλα δω, μωρό μου.
ΜΙΚΡΗ – Ξέρω, είναι από κείνα που μου λες όταν δε με παίρνει ο ύπνος.
ΒΑΣΩ – Θες και τώρα;
ΓΡΙΑ – Ήθελα να 'ξερα τι του λες του βλαμμένου.
ΒΑΣΩ – Του μιλάω για το μεγάλο μου αδερφό, που παρατήσαμε στην Ελλάδα. (*Προς τη μικρή με έμφαση*): Στις φυλακές, ισοβίτη. Και μην το ξαναπείς βλαμμένο!
ΓΡΙΑ – Γιατί, δεν είναι; Κοτζάμ κοπέλα κι ούτε η περίοδός της της ήρθε. (*Παύση*).
ΒΑΣΩ – Μόνο που δεν τα θυμάμαι πια καλά τώρα τελευταία.
ΓΡΙΑ – Ποια;
ΒΑΣΩ – Τα δικά μας, ποια άλλα; Κάθε φορά τα λέω κι αλλιώς. Πες εσύ σήμερα για το Θανάση.
ΓΡΙΑ – Δεν έχω διάθεση. Κάνει ένα διαολόκρυο. Ρίξε κι άλλα κάρβουνα.
ΒΑΣΩ – Υποσχεθήκαμε, μάνα, η μια στην άλλη. Μια φορά τουλάχιστον την εβδομάδα, να τα λέμε. Μην τα ξεχάσουμε σιγά-σιγά. Τώρα που δεν είμαστε πια εκεί.
ΓΡΙΑ – Μόνη σου υποσχέθηκες. Εγώ δεν είπα τέτοιο πράγμα. Εγώ δεν ξεχνώ τίποτα.
ΒΑΣΩ – Ξεχνάς, ξεχνάς. Κάτι έχεις πάθει τον τελευταίο

καιρό. Πριν μέρες είπες πως ο φόνος είχε γίνει στην κάμαρα. Στην κάμαρα που έβλεπε στην αυλή της Ευγενίας.
ΓΡΙΑ – Εκεί δεν έγινε;
ΒΑΣΩ – Στην κουζίνα έγινε, μάνα. Γιατί τ' άλλαξες τελευταία; Πόσες φορές θα στο πω. Καθόμασταν με κείνονε...
ΓΡΙΑ – Και;
ΒΑΣΩ – Είχα βγάλει κάτι στο μάτι μου κι έσκυβε να δει. Ο Θανάσης μας μπήκε ξαφνικά. Άρπαξε το μαχαίρι και τον ξεκοίλιασε. Γιατί επιμένεις να λες κάμαρα, αφού ήταν κουζίνα; Λες κάμαρα αφότου ήρθαμε εδώ, το 'χω προσέξει.
ΓΡΙΑ (*Χαμηλόφωνα*) – Έτσι κλεισμένη που ζω, θαρρώ πως θα τα χάσω σιγά-σιγά. Μπορεί και να το 'δα στον ύπνο μου και μου καρφώθηκε έτσι, τελευταία. Μήπως ήμουν και μπροστά; Η Ευγενία είχε έρθει και μου το 'πε.
ΒΑΣΩ – Όχι μάνα, πάλι λάθος κάνεις, εγώ στο είχα πει.
ΓΡΙΑ – Η Ευγενία σου λέω. Αυτό το θυμάμαι καλά, γιατί δεν είχαμε σχέσεις μαζί της και ποτέ της δε μου μιλούσε. Και ξαφνικά τη βλέπω μπροστά μου να μου μιλά και να μου λέει: «Η Βάσω μ' έστειλε να σου πω πως ο αδερφός της έσφαξε τον ερωμένο της».
ΒΑΣΩ – Λάθος. Εγώ η ίδια είχα έρθει και σου είπα: «Ο Θανάσης μας σκότωσε κάποιον και έφυγε πιτσιλισμένος στα αίματα. Τρέχα να τον προλάβεις, να του πεις να κρυφτεί».
ΓΡΙΑ – Μωρό μου. Σαν τον είδα στις χειροπέδες, τα αίματα είχαν ξεραθεί πάνω του.
ΒΑΣΩ – Όχι μάνα, πάλι δε θυμάσαι. Εσύ τον είδες πια πλυμένο, ολοκάθαρο.
ΓΡΙΑ – Αυτό ήταν αργότερα, στο δικαστήριο. Με το μπλε του το ριγέ. Πεντακάθαρος και ξουρισμένος. Ισόβια – σαν τ' άκουσα! Αχ, δεκάξι χρόνια πάνε κιόλας – ζωντανός θαμμένος.
ΒΑΣΩ (*Σαν ν' αφουγκράζεται*) – Τώρα σταμάτα. (*Περνάει ο Δήμος από το δρόμο. Έχει μαζί του ένα παιδί ως δέκα χρονών. Η Βάσω πλησιάζει μπροστά στο παράθυρο*).
ΓΡΙΑ – Εσύ άρχισες πρώτη. Σ' έπιασε πάλι σήμερα. Γιατί δεν πήγες στη δουλειά σου; Τι κάνεις εδώ τέτοια ώρα;
ΒΑΣΩ – Σςςςς.
ΓΡΙΑ – Τι είναι;
ΒΑΣΩ – Αυτός. Ξανάρχεται.
ΓΡΙΑ – Ποιος;
ΒΑΣΩ – Αυτός, με το παιδί, που γύρευε το Νίκο. Νάτος, σταμάτησε. Θ' ανεβεί;
ΓΡΙΑ – Τι θέλει;
ΒΑΣΩ – Όχι, φεύγει...
ΓΡΙΑ – Ποιος είναι;
ΒΑΣΩ – Δεν τον έχω ξαναδεί. Είπε πως έρχεται από ταξίδι.
ΓΡΙΑ – Πώς τον λένε;
ΒΑΣΩ – Δήμο. Δε μου 'πε επίθετο.
ΓΡΙΑ – Και τι τον θέλει το δικό μας;
ΒΑΣΩ – Δεν είπε. Μοναχά πως έρχεται από το Βλάση.
ΓΡΙΑ – Ποιος είναι πάλι αυτός ο Βλάσης. (*Παύση. Η Βάσω πάει και κάθεται σε μιαν άκρη*).
ΒΑΣΩ – Έχω ένα προαίσθημα.
ΓΡΙΑ – Όπως και τότε.
ΒΑΣΩ – Έχω ένα προαίσθημα.
ΓΡΙΑ – Καλό ή κακό;
ΒΑΣΩ – Δεν ξέρω. Σαν νά 'χει τελειώσει κάτι και ν' αρχίζει κάτι άλλο.
ΓΡΙΑ – Καλό ή κακό;
ΒΑΣΩ – Καλό. Γιατί αυτό θα είναι το τελευταίο. Ό,τι είναι τελευταίο σ' ανακουφίζει έτσι κι αλλιώς, ε; (*Παύση*).
ΓΡΙΑ – Ρίξε κανένα κάρβουνο.
ΒΑΣΩ – Χαίρεσαι που αρραβωνιάζεται ο Νίκος;
ΓΡΙΑ – Δεν έπρεπε να γίνει αυτό.
ΒΑΣΩ – Γιατί; Όταν παντρεύτηκα εγώ δεν κρατιόσουνα από τη χαρά σου.
ΓΡΙΑ – Με είδες ποτέ να χαρώ για τίποτα;
ΒΑΣΩ – Ναι, ναι, χάρηκες γιατί νόμισες πως θα με ξεφορτωνόσουνα, πως θα 'φευγα από την Ελλάδα και δε θα με ξανάβλεπες.
(*Πάει κοντά της και την αγκαλιάζει*). Όμως εγώ θα σ' άφηνα ποτέ μόνη σου; Θα 'φευγα χωρίς εσένα;
ΓΡΙΑ – Δεν καταλαβαίνω τι λες. Πάντως να χαρώ δε θα με δεις ποτέ. Ποτέ!
ΒΑΣΩ – Μη σώσεις! Τ' ακούς; Μη σώσεις! (*Τρέχει ν' ανοίξει το μπαούλο*).
ΜΙΚΡΗ (*στη Γριά*) – Εγώ χαίρομαι που αρραβωνιάστηκε ο Νίκος μας. Χαίρομαι-χαίρομαι-χαίρομαι.
ΓΡΙΑ – Ο Νίκος μας... Δικός σου είναι;
ΜΙΚΡΗ – Έτσι τον λέμε.
ΓΡΙΑ – Μπας και φαντάζεσαι πως είναι κι αληθινός σου αδερφός;
ΜΙΚΡΗ – Είναι. Ο ίδιος μου το 'πε. Αφού ο μπαμπάς μου παντρεύτηκε την αδερφή του, γίναμε συγγενείς.
ΓΡΙΑ – Προγόνι είσαι και θα 'σαι σ' όλη σου τη ζωή.
ΜΙΚΡΗ – Καλέ γιαγιά...
ΓΡΙΑ – Μη με λες γιαγιά!
ΜΙΚΡΗ – Α! Τα προικιά! Τα προικιά της νύφης! Το πέπλο, το πέπλο! Είν' αυτό που φορούσε η αληθινή μου μάνα! Το γνώρισα! Το είχαμε φυλαγμένο!
ΒΑΣΩ – Σιγά, μην τραβάς.
ΜΙΚΡΗ – Βγάλτα, βγάλτα να ξετσαλακώσουν!
ΓΡΙΑ – Άστε το κει. Μην το βγάζετε!
ΒΑΣΩ (*Κλείνει το μπαούλο*) – Δώρα για το Νίκο είναι. Σα να μην τον πολυαγαπάς το μικρό, ε;
ΓΡΙΑ – Το παιδί μου δεν αγαπώ;
ΒΑΣΩ – Λυπάσαι που παντρεύεται. Πειράζεσαι που παίρνει ξένη.
ΓΡΙΑ – Ξένη, δικιά μας, όλες ίδιες είναι.
ΒΑΣΩ – Θαρρώ πως σε καίει και σε παρακαίει.
ΓΡΙΑ – Είπα. Είναι μικρός ακόμα. Δεν κάνει για γάμους.
ΒΑΣΩ –Ενώ εγώ ήμουνα μεγάλη κι έπρεπε να πάρω όποιον κι όποιον.

ΓΡΙΑ — Με είδες ν' ανακατευτώ καθόλου; Μόνη σου τα τελείωσες.
ΒΑΣΩ — Θα μπορούσα να πάρω τον καλύτερο, το ξέρεις καλά.
ΓΡΙΑ — Τότε, τι τον μάζεψες τον ξεκούτη με το βλαμμένο;
ΒΑΣΩ — Γιατί κι εγώ γριά είμαι πια. Γέρασα μάνα. Γέρασα.
ΓΡΙΑ — Ξενιτευτήκαμε κι από πάνω για χάρη του.
ΒΑΣΩ — Γι' αυτό το 'κανα, για να ξενιτευτώ. Είναι ωραία εδώ. Γιατί δε βγαίνεις ποτέ να δεις πόσο ωραία είναι; Έπειτα παραπονιέσαι πως αρχίζεις να τα χάνεις. Είναι να μην τα χάσεις με τέτοια κλεισούρα;
ΓΡΙΑ — Βλέπω κι από δω πόσο ωραία είναι.
ΒΑΣΩ — Κοροϊδεύεις; Τι βλέπεις από εδώ; Τα τρακτέρ που πάνε να λιώσουν τα σκουπίδια; Εδώ είναι σκουπιδαριό γι' ανθρώπους σαν και μας.
ΓΡΙΑ — Και στην Ελλάδα σε σκουπιδαριό μέναμε.
ΒΑΣΩ — Βλέπεις;
ΓΡΙΑ — Αυτό ήξερα, αυτό μου άρεσε.
ΒΑΣΩ —Έλα να σε πάω μια βόλτα αύριο. Θα περπατάμε σιγά-σιγά, δε θα κουραστείς. Δέκα λεφτά θέλει για το λεωφορείο. Βγαίνεις από δω και τότε αρχίζουν τα ωραία. Να δεις κήπους να χάσεις το νου σου, να δεις εκκλησιές σαν κάστρα και μαγαζιά με δέκα πατώματα φωτισμένα μέρα μεσημέρι σαν όταν έχουν εγκαίνια.
ΓΡΙΑ — Χαρά στον περίπατο. Και σε μας, άμα φεύγαμε και κατεβαίναμε στο λιμάνι άρχιζαν τα ωραία. Καφενεδάκια όσα ήθελες και ψάρια τηγανιτά και κείνα τα γρυ-γρυ μακριά. Σαν μέρα. Εκεί μάλιστα. Άξιζε η βόλτα.
ΒΑΣΩ — Ναι, και σαν έπαιρνες τον ηλεχτρικό κι ανέβαινες στην Αθήνα και τράβαγες κατά τις φυλακές ήταν ακόμη καλύτερα.
ΜΙΚΡΗ —Έμενα, ο Βασιλικός Κήπος μ' άρεσε πιο καλά απ' όλα.
ΓΡΙΑ — Ε, λοιπόν, ναι. Στις φυλακές. Εγώ ένα δρόμο ήξερα — όλη μου τη ζωή. Κι αυτόν δεν τον έχω πια. Κόψε την κουβέντα.
ΒΑΣΩ — Κι ένα γιο είχες, το μεγάλο, και στον έκοψα κι αυτόν, ε; Μάνα δε μ' αγαπάς. Ούτε και το Νίκο — θαρρώ θα προτιμούσες να 'χαμε πεθάνει.
ΓΡΙΑ — Δεκάξι χρόνια τα ίδια πράματα λες.
ΒΑΣΩ — Πες το επιτέλους, παραδέξου το! Θα σου κάνει καλό — πεθαμένοι, μάνα, νεκροί, ο Νίκος κι εγώ!
ΜΙΚΡΗ — Πες της το, πες της το αφού το θέλει!
ΒΑΣΩ — Σκάσε συ.
ΜΙΚΡΗ — Μα καλέ μαμά, σε βασανίζει. Αφού θα στο πει στο τέλος, έτσι δεν κάνει πάντα; Σε πεισμώνει πρώτα καλά-καλά. Σκατοκουβέντες είναι αυτές δε μ' αρέσουν. (*Στη γριά*): Πες της το, πες της το, αλλιώς δε θ' ανοίξει το μπαούλο.
ΒΑΣΩ — Σκασμός εσύ — ποτέ δεν τόλμησε να μου το πει. Σήμερα όμως θα το πει. (*Στη γριά*): Θέλω να τ' ακούσω. Θα σου κάνει καλό. (*Παύση μεγάλη*).
ΓΡΙΑ — Να μην είχατε γεννηθεί σεις οι δυο, ίσως. Πεθαμένοι, όχι.
ΒΑΣΩ — Σκέψου, μάνα. Μονάχα ο Θανάσης κι εσύ. Οι δυο σας — τίποτα δε θα 'χε γίνει τότε στην κουζίνα....
ΓΡΙΑ — Κακιά ώρα ήταν. Ο Θανάσης είναι καλός.
ΒΑΣΩ — Λεβέντης μάνα, ε; Με τα σγουρά του τα μαλλιά.
ΓΡΙΑ — Πούντα τώρα, έχουν ασπρίσει πια.
ΒΑΣΩ — Την τελευταία φορά στο επισκεπτήριο, πάει μισός χρόνος, ε, μισό χρόνο λείπουμε, ήτανε κίτρινος σαν το θειάφι από την κλεισούρα. (*Παύση*). Τι τις ήθελες τις άλλες γέννες; Οι δυο σας, έφτανε. Τίποτα δε θα 'χε συμβεί. Θα σ' έπαιρνε αγκαζέ, κι αχ σουλάτσα στην παραλία και καϊμάκι παγωτό και σινεμά. Άκου, αύριο θα πάμε να του αγοράσουμε ένα κουστούμι του Θανάση και θα του το στείλουμε. Πράσινο κοτλέ, κι άσπρο πουκάμισο με γιακά σηκωτό που 'ναι και στη μόδα.
ΓΡΙΑ — Στη φυλακή μέσα θα του στείλουμε το κοτλέ το κουστούμι;
ΒΑΣΩ — Θα το φορέσει, τι πειράζει, πάντα του άρεσαν τα λούσα. Θα κάνει το κομμάτι του στους άλλους.
ΓΡΙΑ — Τι σουλάτσα μου λες και κουστούμια, ο Θανάσης ήταν σοβαρός.
ΒΑΣΩ — Κι ο Νίκος είναι.
(*Παύση*).
ΓΡΙΑ — Και μ' αυτό; Τον κουβάλησες τώρα εδώ να δουλεύει στις πίσσες.
ΒΑΣΩ — Μόνος του γύρεψε να 'ρθει.
ΓΡΙΑ — Τον σέρνεις από τη μύτη, ανάθεμα σε.
ΒΑΣΩ — Ανάθεμά με που να 'χα πεθάνει προτού — πες το λοιπόν, το λες πάντα σαν θυμώνεις. Μ' αρέσει να σε τσιγκλίζω για να το λες. Προτού ο φονιάς ο γιος σου γίνει φονιάς για χάρη μου!
ΓΡΙΑ — Θα βαστηχτώ όσο μπορώ. Δικό σου είναι το σπίτι, μπορεί να με πετάξεις έξω σαν σκυλί.
ΒΑΣΩ — Δε σε πετώ, πες το.
ΓΡΙΑ — Εσύ; Τέτοια που είσαι; Μια πεντάρα δε μου 'δινες, να του πάω ένα τσιγάρο!
ΒΑΣΩ — Του πήγαινα εγώ ό,τι ήθελε — ψέματα;
ΓΡΙΑ — Δεν ήταν το ίδιο.
ΒΑΣΩ —Ως και με ταξί σε πήγαινα τότες που αρρώστησες, να βλέπεις το φονιά το γιο σου!
ΓΡΙΑ — Θα βαστηχτώ όσο μπορώ. Είσαι ικανή για όλα.
ΒΑΣΩ — Τι φοβάσαι;
ΓΡΙΑ — Ξέρω κι εγώ; Εσύ μπορεί και στην αστυνομία να με παραδώσεις. Και τούτους εδώ τους φοβάμαι, δεν τους ξέρω. Κάτω σε μας τους είχα μάθει πια απέξω κι ανακατωτά. Οι χωροφύλακες, αυτοί ήταν η ζωή μου. Κι έπειτα μου μιλάς για κουστούμια και....
ΒΑΣΩ — Και μένα τι θαρρείς πως ήταν η ζωή μου, εμένα. Σκυλίσια δουλειά, και τα κλάματά σου, και τα πειράγματα των αντρών στο δρόμο. Εδώ τουλάχιστον οι άντρες δε σε

πειράζουν. Έχεις την αξιοπρέπειά σου.
ΓΡΙΑ – Χμ. Γέρασες πια, το 'πες και μόνη σου. Αυτό έλειπε να σε πειράζουν ακόμα στο δρόμο.
ΒΑΣΩ – Δε με νοιάζει ό,τι κι αν λες. Εδώ θα γίνει το σπίτι μου. Το μόνο σπίτι που αγάπησα, εδώ θα μείνω. Μ' αρέσει. Κι ας πάει να γράφει ο πατέρας της να γυρίσουμε πίσω.
ΜΙΚΡΗ – Μάνα, μη φύγουμε, μ' αρέσει εδώ.
ΓΡΙΑ – Πάει, το πήρες και το βλαμμένο στο λαιμό σου.
ΒΑΣΩ – Εδώ θα φτιάξω έναν κήπο. Βλέπεις;
ΓΡΙΑ – Στο σκουπιδαριό!
ΒΑΣΩ – Δυο τετράγωνα παρακάτω απ' τη δουλειά μου χτίζουν κάτι με κόκκινη πέτρα. Θα κουβαλήσω μερικές απ' αυτές, κι εδώ από κάτω, από τούτο το παράθυρο, θα φτιάσω ένα μικρό τόσο δα κιοσκάκι. Θα βάλω ένα ντιβανάκι να καθόμαστε, γλαστρούλες γύρω-γύρω, κι όταν ο Νίκος θα κάνει μωρό θα βάλουμε εκεί την κούνια του.
ΜΙΚΡΗ – Να βάλεις γύρω-γύρω συρματόπλεγμα, γιατί εδώ τριγυρίζουν παλιόπαιδα.
ΒΑΣΩ – Θα βάλω απ' όλα, έννοια σου. Κανείς δε θα πλησιάζει απ' τα γύρω βρωμόσπιτά τους – θα 'ναι δικό μας, κατάδικο μας, με τζάμι από πάνω, στολισμένο κι όμορφο, να πίνουμε τον καφέ μας το πρωί. Και δε θα ξαναπάω στη δουλειά. Θα μένω όλη μέρα μαζί σας. Θα σας το 'λεγα αύριο στον αρραβώνα. Το πήρα απόφαση.
ΓΡΙΑ – Σ' έχω άξια να το κάνεις. Να μας αφήσεις να ψοφήσουμε από την πείνα.
ΒΑΣΩ – Έχω κομπόδεμα, τι θαρρείς;
ΜΙΚΡΗ – Θα σταματήσεις τη δουλειά; Μου 'ταξες πως θα με πας μια μέρα να δω κείνο το ωραίο μέρος που δουλεύεις.
ΒΑΣΩ – Θα σε πάω κουτό, τι σε νοιάζει;
ΜΙΚΡΗ – Κι ο μπαμπάς που 'ναι άρρωστος; Θέλει να γυρίσουμε στην Ελλάδα. Είπε πως δε θα στείλει άλλα λεφτά.
ΒΑΣΩ – Είναι κι ο Νίκος. Ο Νίκος και η Γκρέτα θα δουλεύουν για μας, τα 'χω κανονίσει. Καιρός να ξεκουραστώ κι εγώ. Ο Νίκος θα τα βγάλει μια χαρά πέρα τώρα που θα παντρευτεί. Για να δούμε τι μας έστειλε ο μπαμπάς.
(*Αρχίζει να βγάζει τα πράγματα. Την έχει πιάσει μια υπερδιέγερση*).
Αυτό θα 'ναι του Νίκου – φέρε κρεμάστρα γρήγορα!
Άστα τ' άλλα! Φέρε την κρεμάστρα.
ΜΙΚΡΗ – Το μεταξωτό μου, να το! Αχ ένα κουβάρι έγινε!
ΒΑΣΩ – Φέρε κρεμάστρες, θα στο σιδερώσω.
ΜΙΚΡΗ – Να το τραβήξω. (*Το τραβά και μαζί κι ένα φουστάνι, η Βάσω το παίρνει στα χέρια της*).
ΒΑΣΩ – Στάσου, εδώ, κάτι γράφει: Για τη γυναίκα του Νίκου. (*Το πετά, τραβά άλλο*). Κι αυτό;
(*Αρχίζει να γδύνεται*).
ΓΡΙΑ – Τι κάνεις εκεί. Το ξένο φόρεμα θα βάλεις;
ΒΑΣΩ – Δεν είναι ξένο. Για μένα θα το 'στειλε. Θα το δοκιμάσω! (*Στη Μικρή*): Κούμπωσέ με.
ΜΙΚΡΗ – Αχ τι όμορφη! Κούκλα σε κάνει!
ΓΡΙΑ – Της Γερμανίδας θα το 'στειλε. Βγάλτο γρήγορα. Κόκκινο φουστάνι σαν την μπεμπέκα!
ΜΙΚΡΗ – Κούκλα, κούκλα καλέ μαμά!
ΒΑΣΩ – Στα μέτρα μου είναι. Έλα κούμπωσε με.
ΜΙΚΡΗ – Πάνω σου το 'ραψαν;
ΒΑΣΩ – Έχει μικρά κουμπάκια, πρόσεξε.
ΜΙΚΡΗ – Τα παπούτσια μου!
ΒΑΣΩ – Μωρέ άστα τα παπούτσια και κούμπωσε με γρήγορα!
ΜΙΚΡΗ – Μάνα...
ΒΑΣΩ – Μη με λες μάνα. Γρήγορα!
ΜΙΚΡΗ – Κάπου έχει σκαλώσει!
ΒΑΣΩ – Πρόσεχε!
ΓΡΙΑ – Τι το τραβάς έτσι.
ΜΙΚΡΗ – Μια στιγμίτσα. Αχ!
ΓΡΙΑ – Το 'σκισες παλιοκόριτσο.
ΜΙΚΡΗ – Σκάσε και συ.
ΓΡΙΑ – Βρομιάρα, το 'σκισες το ξένο ρούχο. Γρουσούζα!
ΜΙΚΡΗ (*Ορμά ξαφνικά στη Γριά*) – Βούλωστο πια παλιόγρια, με γλωσσόφαγες!
(*Η Βάσω πλησιάζει τη μικρή αργά. Είναι τρομερή, την αρπάζει απ' τα μαλλιά, τη χαστουκίζει δυνατά, τη ρίχνει κάτω. Η μικρή ανασηκώνεται, γονατίζει και κλαίει λυπητερά. Ένα κλάμα αργόσυρτο. Η Βάσω βγάζει απ' το μπαούλο ένα τούλινο πέπλο νύφης, το κοιτάζει, έπειτα πλησιάζει τη μικρή και σαν για να την παρηγορήσει της το φοράει προσεχτικά. Την αγκαλιάζει τρυφερά*).
ΒΑΣΩ – Το χρυσό μου, το μωρό μου (*της ταχτοποιεί τα μαλλιά κάτω από το πέπλο*), το ορφανό μου. (*Η Μικρή σταματά το κλάμα, δεν τολμά να πιστέψει σε τόση ευτυχία κοιτάζει μπροστά, τρισάθλια και εκστατική, με το πέπλο στα μαλλιά*). Σκοτάδι, δευτερολέπτων. (*Αμέσως μετά η Μικρή, με το πέπλο πάντα, μπροστά κι αριστερά, όρθια, μόνο αυτή φωτισμένη, οι άλλες δυο, σκοτεινές φιγούρες, ακίνητες πίσω*).
ΜΙΚΡΗ – Μπαμπά, εγώ είμαι. Ναι. Πάλι τηλεφωνάς. Βράχηκα ώσπου να 'ρθω, έπρεπε να περάσω απέναντι. Όχι δεν μπορεί να 'ρθει εκείνη. Μπαμπά, μην τηλεφωνάς, θυμώνει που ξοδεύεις τα λεφτά σου στα τηλέφωνα. Ναι, ναι, το πήραμε το μπαούλο. Τα παπουτσάκια καλά είναι. Φχαριστώ. Μη μας λες να 'ρθουμε στην Ελλάδα, μπαμπά. Είναι ωραία εδώ. Αχ όχι πίσω, δε θέλω! Η Βάσω μου 'πε πως θα με βάλει πωλήτρια σε κατάστημα. Άκου – μα άκου πρώτα! Θα φορέσω ροζ ποδίτσα, μπλε γιακά και θα κατσαρώσω τα μαλλιά μου, λέει. Ναι, περνάμε ωραία με τη Βάσω, δοκιμάσαμε τα φουστάνια. Και το πέπλο. Αύριο θα γίνει ο αρραβώνας. Ναι. Τρελό γλέντι είπε η Βάσω, θα φέρουν και ακορντεόν. Όχι, όχι. Δεν μπορώ να τη φωνάξω. Θα χαλάσει το φουστάνι της, βρέχει σου λέω. Άντε γεια σου. Αχ μπαμπά μην κρατάς τόση ώρα το τηλέφωνο, είναι ακριβό ως εδώ. Ναι, ναι. Γεια σου μπαμπά, κι εγώ.
Μουσική δυνατά. Σκοτάδι.

3.

ΓΡΙΑ - ΒΑΣΩ - ΜΙΚΡΗ – ΝΙΚΟΣ

(*Τα πράγματα του μπαούλου σκόρπια εδώ και κει*).

ΝΙΚΟΣ – Έγινε μια φασαρία στο εργοστάσιο. Σκοτώθηκε κάποιος και κάνουν ανακρίσεις. (*Παύση*). Μάζεψαν μερικούς και τους κράτησαν. Τούτη τη φορά πάει, δε γλιτώνουν όσοι δεν έχουν κανονική. Πιάσαν και τον επιστάτη γι' αυτό.
ΓΡΙΑ – Κι εσύ;
ΝΙΚΟΣ – Μίλησε ο αδελφός της Γκρέτας και μ' άφησαν. Μου πήραν βέβαια στοιχεία, διεύθυνση.
ΓΡΙΑ – Τι ήταν αυτός;
ΝΙΚΟΣ – Ο σκοτωμένος; Ένας που δούλευε στα μπάζα. Έτσι, κάνα δυο φορές από μακριά τον είχε πάρει το μάτι μου. Καινούργιος!
ΓΡΙΑ – Δικός μας;
ΝΙΚΟΣ – Φυσικά, για να τον προσέξω. Αυτός, κοίτα να δεις, ήταν σκοτωμένος από μέρες. Παραχωμένος, και σήμερα που μπήκε η μπουλντόζα τον ανακάλυψαν.
ΓΡΙΑ – Δυστύχημα θα 'ταν.
ΝΙΚΟΣ – Α μπα, μαχαιρωμένο τον είχανε. Άμα ήταν δυστύχημα θα κάνανε τόση φασαρία; Θα το περνούσαν στη ζούλα. Αλλά εδώ ψάχνουν για μάρτυρες, βλέπεις.
ΓΡΙΑ – Σε είδανε σένα που ήσουνα μάρτυρας;
ΝΙΚΟΣ (*Αφηρημένος*) – Ποιος να με δει; Εγώ δεν είδα τίποτα. Όλα αυτά που σας λέω τ' άκουσα απ' τους άλλους.
ΓΡΙΑ – Και τότε τι ήθελες και υποχρεώθηκες στον αδερφό της Γκρέτας;
ΝΙΚΟΣ (*Το ίδιο*) – Μα τι φαντάζεσαι, πως πήγα και παρακάλεσα. Ο άνθρωπος τυχαία με συνάντησε στην καφετερία. Έγινε το και το, μου είπε, τράβα καλύτερα σπίτι μη σε μπλέξουν. Αν χρειαστεί στοιχεία και τέτοια, μη σε νοιάζει, κανονίζω εγώ.
ΒΑΣΩ – Πέρασε ένας και σε ζήτησε. Είπε πως είχατε ραντεβού.
ΝΙΚΟΣ – Γιατί δε μου το λες τόσην ώρα;
ΒΑΣΩ – Θα ξανάρθει όπου να 'ναι.
ΝΙΚΟΣ – Πώς ήταν; Γιατί δεν του 'πες να με περιμένει;
ΒΑΣΩ – Δεν ήξερα πως είχες τόση πρεμούρα.
ΝΙΚΟΣ – Τι φάτσα είχε;
ΒΑΣΩ – Δεν τον ξέρεις;
ΝΙΚΟΣ – Θέλω να πω: ξανθός, μελαχρινός, κοντός, ψηλός; Για να δω αν είναι αυτός που θα 'ρχόταν. Ένας φίλος. Φίλος του Βλάση δηλαδή.
ΒΑΣΩ – Μελαχρινός, μάλλον μέτριος. Είχε κι ένα παιδί μαζί του.
ΝΙΚΟΣ – Τι παιδί;
ΒΑΣΩ – Ίσαμε δέκα χρόνων, σαν άρρωστο μου φάνηκε.
ΝΙΚΟΣ – Α! Και τι σου είπε; Γιατί με γύρευε;
ΒΑΣΩ – Δεν τον ρώτησα.
ΝΙΚΟΣ – Έλληνας ήταν.
ΒΑΣΩ – Ναι.
ΝΙΚΟΣ – Όχι απ' τη δουλειά;
ΒΑΣΩ – Όχι. Από ταξίδι είπε πως ερχόταν, και πως είσαι ειδοποιημένος. Θα ξανάρθει και θα στα πει ο ίδιος. Νίκο, έλα δω...
ΝΙΚΟΣ (*Αφηρημένος*) – Έγινε, έγινε κι αυτή η ανόητη ιστορία με τα γατιά. Φοβάμαι πως μερικοί-μερικοί μ' αποφεύγουν τώρα τελευταία.
ΒΑΣΩ – Έλα εδώ κοντά μου.
ΝΙΚΟΣ – Δεν ξέρω τι με είχε πιάσει αυτές τις μέρες, έτσι μου 'χε έρθει κι εξαφανιζόμουν κάθε τόσο σε κείνο το πάρκιν. Έχει ένα παλιό πάρκιν, σαν δασάκι, κοντά εκεί που δουλεύω, κι εγώ το 'σκαγα και πήγαινα και καθόμουν μόνος. Μ' έπιανε κάτι σαν να πνιγόμουν, ήθελα να 'μαι μόνος. Και λοιπόν, «Που εξαφανίστηκες πάλι», με ρωτούσαν. «Είχα πάει να ταΐσω τις γάτες», τους έλεγα για δικαιολογία. Έπαιρνα και νάιλον σακούλες, τάχα πως κουβαλούσα αποφάγια. Μόνο που την πάτησα, γιατί εδώ δεν έχει καθόλου αδέσποτα ζώα. Και λοιπόν θα νομίσουν πως το φαντάστηκα.
(*Πάει και κάθεται πλάι στη Βάσω που τον αγκαλιάζει και τον κρατάει πάνω της*).
Ο Θύμιος μου το 'βαλε στο μυαλό – Κοίτα μην υποψιαστούν οι Ρωμιοί πως σε ξαναπιάνει το κακό που σ' έπιανε κάτω, τόσο θέλουν για να σ' αρχίσουν το δούλεμα. Στου Θύμιου το σπίτι δεν πατάει κανείς τους, ξέρεις, γιατί φοβούνται πως είναι φθισικός, ενώ αυτός ο φουκαράς έχει άσθμα.
(*Η Βάσω δίνει τσιγάρο στον αδερφό της. Καπνίζουν μαζί*).
Ξέρεις, όλοι απόρησαν που θα κάνω γάμο στην εκκλησία. Χαζός είσαι, μου λένε. Κάνε πολιτικό – δοκίμασε την, και αν δε σ' αρέσει κατεβαίνεις κάτω κι ούτε γάτα ούτε ζημιά.
ΓΡΙΑ – Καλά σου λένε. Στεφάνια και τρέχα γύρευε.
ΒΑΣΩ – Ο Νίκος θα παντρευτεί στην εκκλησία. Με παπά και κουμπάρο. Και μαύρο κουστούμι. Αλλιώς δεν είναι γάμος, είναι κοροϊδία. Θες να μας κοροϊδεύουν; Να πουν πως ούτε σωστό γάμο δεν μπορούμε να κάνουμε;
ΓΡΙΑ – Μην την ακούς, αυτά δεν έχουν σημασία.
ΒΑΣΩ – Εγώ κοντά στα σαράντα και το φόρεσα το νυφικό. Κι όλη η γειτονιά στάθηκε και με κοιτούσε μ' ανοιχτό στόμα. Κιχ δε βγάλαν, το θυμάσαι;
ΓΡΙΑ – Ναι μα εκεί ήταν Ελλάδα, ενώ εδώ – τι είμαστε εδώ; Περαστικοί. Άμα γυρίσει θα διαλέξει όποια θέλει να κάμει και γάμο κανονικό.
(*Η Βάσω πάει και στέκεται μπροστά της*).
ΒΑΣΩ – Δε θα γυρίσουμε. Βγάλτο από το νου σου.
ΓΡΙΑ – Μην την ακούς, αγόρι μου.
ΒΑΣΩ – Νίκο. Μίλα.
ΝΙΚΟΣ – Εδώ θα μείνω, μάνα, μ' αρέσει.
ΓΡΙΑ – Αχ έτσι πάντα σ' έσουρνε απ' τη μύτη. Κάθεσαι και την παίρνεις τοις μετρητοίς. Σ' έβγαλε απ' το γυμνάσιο.
ΝΙΚΟΣ – Σταμάτα αυτήν την ιστορία με το γυμνάσιο.

ΓΡΙΑ — Αυτή δε σ' έβγαλε;
ΝΙΚΟΣ — Άντε, πάλι το θυμήθηκες.
ΓΡΙΑ — Καλά, καλά, δίκιο έχεις. Μα τι έκανε για σένα; Σε κουβάλησε να σπάζεις πέτρες.
ΝΙΚΟΣ — Για τόσο λίγο που είμαι εδώ, δεν είναι άσκημα λεφτά.
ΓΡΙΑ — Ναι, μα πας και συ, χάθηκες — στις πίσσες κατάντησες και στα χώματα.
ΝΙΚΟΣ — Μην ξαναπείς λέξη. Ξέρεις καλά πως δεν κάνω για τίποτα καλύτερο! (*Παύση*). Ο αδερφός της Γκρέτας θα μου βρει μια καλή δουλειά. Με χαρτιά κι όλα εντάξει.
ΓΡΙΑ — Πάει, σε πουλήσανε και σένα.
ΝΙΚΟΣ — Αν είναι έτσι, κι η Βάσω μας πουλήθηκε. Πήρε το γέρο για να μας ταΐζει όλους.
ΓΡΙΑ — Να μας ταΐζει — αυτός ο απένταρος, ο χτικιάρης.
ΝΙΚΟΣ — Που το 'ξερε η κακομοίρα;
ΓΡΙΑ — Αυτή, το 'ξερε και το παράξερε πως ήταν μπατίρης. Επίτηδες τον παντρεύτηκε, για πείσμα. Για να μας αποτελειώσει.
ΒΑΣΩ — Σώπα, μάνα.
ΓΡΙΑ — Αυτή, για ένα μαύρο πείσμα ζει.
ΒΑΣΩ — Κάναμε μια συμφωνία.
ΓΡΙΑ — Δεν ξέρω για τι λες;
ΒΑΣΩ — Μια ζωή ολόκληρη συμφωνήσαμε. Όχι μπροστά στο Νίκο.
ΓΡΙΑ — Βάσω, το παρατράβηξες το σκοινί.
ΒΑΣΩ —Εγώ;
ΓΡΙΑ — Αυτόν εδώ το γάμο, ξέρω γιατί τον κανόνισες. Ναι τώρα το βλέπω, λες αλήθεια, δε θα γυρίσουμε πια πίσω. Εδώ θα μας κρατήσεις για τα καλά.
ΒΑΣΩ — Κι έπειτα; Τι έχεις να χάσεις;
ΓΡΙΑ — Με ξεγέλασες. Μου 'στησες παγίδα, ως να με φέρεις: εδώ θα τελειώσω τη ζωή μου. Μπρος σε τούτο το παράθυρο. Να βλέπω τις μπουλντόζες να τραβούν για το σκουπιδαριό. Θέλω να ξαναδώ το γιο μου. Κατάλαβες;
ΒΑΣΩ — Αποφάσισε. Το Θανάση ή εμάς.
ΓΡΙΑ (*Μαζεύεται*) — Με κοροϊδεύεις. Πώς να γυρίσω μοναχή μου; Το σπίτι το ξενοίκιασες, τα πράγματα τα πούλησες. Δική μου δεν έχω πεντάρα τσακιστή.
ΒΑΣΩ — Μπούχτισα κάτω, το κατάλαβες; Δε θέλω να γυρίσω.
ΓΡΙΑ — Κι εδώ τι κάνεις, ε; Δούλα είσαι, αυτό είσαι. Ξενοδουλεύεις όλη μέρα για ένα κομμάτι ψωμί, και γυρνάς με πρησμένα πόδια για να κάνεις οικονομία στα ναύλα.
ΒΑΣΩ — Και στον Πειραιά δούλα ήμουνα και στην Αθήνα το ίδιο και είχα κι ατυχίες στα σπίτια που πήγαινα — όλο με κακούς ανθρώπους έμπλεκα.
ΜΙΚΡΗ — Μάνα, θυμάσαι, κείνο το ψηλό σπίτι πλάι στο Βασιλικό Κήπο;
ΒΑΣΩ — Ναι, το θυμάμαι.
ΜΙΚΡΗ — Είχα ανέβει να σου πω πως ο μπαμπάς μάς περιμένει κάτω και βγήκε κείνη η γυναίκα και μ' έδιωξε. Δίκιο έχεις, ήταν κακοί άνθρωποι.
ΒΑΣΩ — Σ' έδιωξαν, καρδούλα μου, γιατί η κόρη της κυρίας μου είχε μηνιγγίτη και το έκρυβαν.
ΜΙΚΡΗ — Τι πα να πει αυτό;
ΒΑΣΩ — Βαριά αρρώστια, πεθαίνεις.
ΜΙΚΡΗ — Νάτο που το θυμήθηκα. Είχαμε ανέβει στην Αθήνα με τον μπαμπά και το λεωφορείο μάς σταμάτησε έξω ακριβώς από τον Κήπο. Κείνος περίμενε, και μένα μ' έστειλε να σε φωνάξω. Θυμάσαι; Το θυμάσαι; (*Παύση*).
ΒΑΣΩ — Όταν πέθανε και τη σήκωσαν, η κυρία μου μ' έβαλε να ξαπλώσω στο κρεβάτι της άρρωστης. Μ' έσπρωξε με το ζόρι, να πέσω στα σκεπάσματα. «Ξάπλωσε, καταραμένη, φώναζε, κυλίσου εδώ. Στα σεντόνια της, σκύλα, σκύλα, σκύλα», κι εγώ πάλευα να της ξεφύγω. Γιατί, έξω, γινόταν μεγάλη γιορτή και περνούσαν άνθρωποι τραγουδώντας και χτυπούσαν οι καμπάνες, ήθελα να τους δω κι εγώ. Κι αυτή φώναζε: «Κλείστε τα παράθυρα, κλείστε τα, κάνει ρεύμα, κι αυτά τα βρωμόσκυλα περνούν από κάτω. Ρίχτε τους βραστά νερά, κάψτε τους!».
«Έμπα μέσα σκύλα, σκύλα, σκύλα», ούρλιαζε και με τραβούσε απ' τα πόδια. Πρόφτασα μονάχα κι είδα τις σημαίες που περνούσαν και τα λάβαρα. Κι όταν έπειτα μ' άφησε επιτέλους να φύγω, ο δρόμος κάτω ήταν πια έρημος. Σκισμένες εφημερίδες μόνο κι αποτσίγαρα. Να τι είχε απομείνει να δω εγώ. Κι εκεί μπροστά στην πόρτα του Κήπου, ένας γεράκος κουλουρτζής πεσμένος μπρούμυτα, τον είχαν ποδοπατήσει πάνω στον ενθουσιασμό και στην ορμή τους. Και τα λεφτά του σκόρπια, χάμω.
ΝΙΚΟΣ (*Μόνος του τελείως*) — Είπες παιδί... Αυτός που μου στέλνει ο Βλάσης δεν έχει κανέναν μαζί του. Μου το τόνισε καθαρά: «Θα 'ναι μόνος του», μου είπε.
ΒΑΣΩ — Εδώ βγαίνω έξω το πρωί και είναι ήσυχα. Φοράω χοντρά παπούτσια και καπέλο. Κρύβω το πρόσωπο μου για να το προστατέψω από το κρύο. Δεν έχει ήλιο εδώ να σε στραβώνει. Οι άνθρωποι που συναντώ δε με κοιτάζουν. Περνάω μπρος από τα φωτισμένα μαγαζιά κι από τα ζαχαροπλαστεία. Και από τα πάρκα με τους γέρους πίσω από τα κάγκελα, και μπρος από τα θεόρατα αγάλματα κι από καμπαναριά — περνάω τον τοίχο εκείνο από κόκκινη πέτρα, κι όταν πια πάει κι αυτός, φτάνω επιτέλους στο σπίτι της κυράς. (*Στρέφεται στη Γριά*). Αυτής, που λες πως είμαι δούλα της.
ΜΙΚΡΗ — Μάνα, μου 'πες πως θα με πας μια μέρα να τη δω. Να κάτσω με το κοριτσάκι της.
ΒΑΣΩ — Είναι τυφλό. Το κρατά πάντα απ' το χέρι.
ΓΡΙΑ — Τι ανάγκη έχει. Αυτό το σπίτι είπες πως είναι σωστό παλάτι.
ΒΑΣΩ — Ένα παλάτι, ναι. Μόλις περνώ το φράχτη απλώνεται μπροστά μου σαν παλάτι. Θε μου τι ομορφιά! Ξαπλώνω στο κατώφλι και βλέπω όλη αυτή την ομορφιά. Η γυναίκα του κηπουρού τρέχει και μου τρίβει τα πόδια μου να ξεπριστούν. Απ' το μπαλκόνι η κυρά μού γνέφει και μου χαμογελά και δίπλα το τυφλό της κοριτσάκι. Κι εκείνα τα

λουλούδια... Ως πέρα...
ΝΙΚΟΣ (*Το ίδιο*) — Ο Θύμιος μου το 'βαλε στο μυαλό. Μου 'πε: κοίτα μην υποψιαστούν πως ξαναρχίζεις τις κρίσεις, χάθηκες. Θα σ' αποφεύγουν σαν λεπρό.
ΒΑΣΩ — Σταμάτα τις βλακείες εσύ!
ΝΙΚΟΣ — Αναρωτιέμαι, αν αυτός με το παιδί το ξέρει — θέλω να πω αν πρόλαβε και του το πε ο Βλάσης — όχι που με νοιάζει, μα θα 'θελα να ξέρω πόσο στενά συνδέονται οι δυο τους. Κατάλαβες, αυτό, με αφορά εμένα. Αν το συζήτησαν μεταξύ τους για την αρρώστια μου, Θέλω να πω, θα πει πως...
(*Παύση*).
ΒΑΣΩ (*Ξαφνικά*) — Σταμάτα Νίκο! Αύριο αρραβωνιάζεσαι. Στην μπάντα όλα. Θα σας πάω έξω. Σε μια μπυραρία που ξέρω.
ΜΙΚΡΗ — Ναι, ναι. Εκείνη με τα κόκκινα τραπεζομάντιλα. Και θα μου παραγγείλεις συκωτάκια τηγανιτά που μ' αρέσουν.
ΒΑΣΩ — Συχνάζουν πατριωτάκια εκεί, απ' αυτούς που τα οικονομάνε, θα τους μπούμε στη μύτη.
ΜΙΚΡΗ — Και τούρτα σοκολάτα θέλω, με τα πολλά πατώματα.
ΒΑΣΩ — Τούρτα σοκολάτα. Και συ γαμπρέ, αχ, βαλς και μπύρα με μια ξανθιά! Αχ, θα σκάσουν απ' τη ζήλια τους τα ρεμάλια σα σε δουν με την καινούργια φορεσιά και το ζιβάγκο. Και που είσαι, τώρα θα δεις το δώρο για τη νύφη (*ορμά και φέρνει ένα μενταγιόν αστραφτερό κρατώντας το ψηλά*), θα της το δώσεις εκεί, μπροστά τους, να σκάσουν και να πλαντάξουν οι αληταράδες.
ΝΙΚΟΣ (*Αφηρημένος*) — Που το βρήκες αυτό;
ΒΑΣΩ — Τ' αγόρασα.
ΝΙΚΟΣ — Σαν αληθινό είναι, αστράφτει.
ΒΑΣΩ — Αληθινό είναι.
ΝΙΚΟΣ — Που το βρήκες;
ΒΑΣΩ — Το 'κλεψα.
ΝΙΚΟΣ — Αστειεύεσαι, βέβαια.
ΒΑΣΩ — Το 'κλεψα.
ΓΡΙΑ — Τι είπες μωρή;
ΒΑΣΩ — Το 'κλεψα από το σπίτι που δουλεύω.
ΜΙΚΡΗ — Παναγιά μου, δεν έχω ξαναδεί τέτοιο πράγμα. Κόκκινο είναι αυτό στη μέση;
ΒΑΣΩ — Πορτοκαλί. Αυτή η πέτρα πρέπει να 'ναι σπουδαία.
ΝΙΚΟΣ — Αυτά πάντως είναι σαν διαμάντια.
ΒΑΣΩ — Είναι διαμάντια. Σου λέω πως είναι αληθινό.
ΓΡΙΑ — Ψέματα λες.
ΒΑΣΩ — Το πήρα απ' τα κοσμήματα της κυράς.
ΜΙΚΡΗ — Έκλεψες αυτή την καλή κυρία που λες;
ΒΑΣΩ — Ναι, γιατί όχι;
ΜΙΚΡΗ — Αν της το ζήταγες μπορεί να στο 'δινε.
ΒΑΣΩ — Σου μοιάζω για ζητιάνα; Μόνη μου τ' άρπαξα.
ΓΡΙΑ — Κλέφτρα έγινες μωρή;
ΒΑΣΩ — Φονιάδες και κλέφτες, γιατί όχι. Εμείς μπορούμε όλα να τα κάνουμε.
ΓΡΙΑ — Ψέματα λες, δε γίνεται.
ΒΑΣΩ — Ψέματα! Να, δες το πως αστράφτει.
ΓΡΙΑ — Πάει τρελάθηκε. Μίλα της εσύ.
ΒΑΣΩ — Σώπα Νίκο, μη λες τίποτα. Είναι το δώρο μου. Ένα μήνα ετοίμαζα το κόλπο.
ΓΡΙΑ — Θα μας πιάσουν, της έστριψε εντελώς.
ΒΑΣΩ — Αυτοί; Ούτε που θα καταδεχτούνε να μας καταγγείλουν. Μα και να μας ψάξουν δε θα μας βρουν. Εδώ χωμένους δε θα μας βρουν. Κι όσο για κει, φυσικά δε θα ξανάπαω. Τέρμα ο κήπος με τα μπαλκόνια. Τέρμα η κυρά! Σας το πα!
ΓΡΙΑ — Θε μου αυτή είναι κόρη μου; Τη γέννησα εγώ;
ΒΑΣΩ — Ποτέ δεν είχες περηφάνια για τίποτα.
ΓΡΙΑ — Με τα σίδερα θα μας τραβήξουν κι από δω.
ΒΑΣΩ — Με τα σίδερα, δεν έχεις περηφάνια.
ΓΡΙΑ — Αν λες αλήθεια —και είσαι ικανή—, πάει, χαθήκαμε.
ΒΑΣΩ — Πάρτο Νίκο. Θέλω να κάνεις στη γυναίκα σου βασιλικό δώρο!
ΓΡΙΑ — Δώστο δω!
ΒΑΣΩ — Όχι.
ΓΡΙΑ — Τρέμω ολόκληρη, ζαλίζομαι.
ΒΑΣΩ — Και κάτω πάντα έτρεμες. Δεν έχεις περηφάνια μέσα σου. Ούτε για το Θανάση είχες περηφάνεια.
ΓΡΙΑ — Μ'άφησες ποτέ να 'χω; Φονιά τον ανέβαζες, φονιά τον κατέβαζες.
ΒΑΣΩ — Τι σημασία είχε... Εσύ με πείσμωνες και το 'λεγα.
ΓΡΙΑ (*Έχει καταρρεύσει*) — Φονιά... φονιά...
ΒΑΣΩ — Δεν το 'λεγα έτσι όπως νόμιζες.
ΓΡΙΑ (*Στο Νίκο*) — Μίλα της, κάνε κάτι. Πες της να το γυρίσει πίσω.
ΒΑΣΩ — Το λες αυτό στο Νίκο;
ΓΡΙΑ — Θα βρούμε τον τρόπο. Θα το βάλεις πάλι στη θέση του.
ΒΑΣΩ — Το λες αυτό στο Νίκο; Μάνα, ξέρεις τι είν' αυτό; Δες το καλά. Δες το πώς λάμπει. Το χρώμα του. Πορτοκαλί. Σαν πορτοκαλί λαμπιόνι φέγγει. Δε σου θυμίζει τίποτα η λέξη αυτή; Πορτοκαλί λαμπιόνι.
ΓΡΙΑ — Τι έχει να κάνει...
ΒΑΣΩ — Πορτοκαλί λαμπιόνι. (*Πιάνει το Νίκο και τον σέρνει μπροστά της σαν ασπίδα*). Είναι το πορτοκαλί του λαμπιόνι. Αυτό που σου ζητούσε να μεσολαβήσεις για να του δώσουν πίσω όταν αρρώστησε, έλεγε πως μ' αυτό έβλεπε τη σκέψη του.
ΓΡΙΑ — Τι σχέση έχει. Θα μου θυμίσεις τώρα τι έλεγε όταν τον έπιασε η κρίση;
ΒΑΣΩ — Αυτό που έλεγε πως του ξερίζωσαν με τις τανάλιες από το κεφάλι.
ΓΡΙΑ — Τι έχει να κάνει σου λέω! Τώρα είναι καλά!
ΒΑΣΩ — Μάνα, ο Νίκος έκλαιγε και σε παρακαλούσε να

μεσολαβήσεις για να του δώσουν πίσω αυτό που νόμιζε πως του 'χαν πάρει από δω μέσα (*χτυπάει το κεφάλι της*). Τον είχαν φέρει σηκωτό απ' το σχολείο κι εκείνος έκλαιγε και ούρλιαζε, δεν έβλεπε πια, δεν άκουγε, δεν περπατούσε, κατρακύλαγε, έκλαιγε μάνα, όσο δεν έχει κλάψει άνθρωπος, κι αυτοί του εκατό τον τράβαγαν πίσω, και οι νοσοκόμοι του πήγαν τις ενέσεις, κι η γειτονιά μάς χάζευε, κι εσύ τίποτα δεν μπορούσες να του κάνεις. Νάτο το πορτοκαλί σου φως, μωρό μου!

ΓΡΙΑ – Μη, μην το παίρνεις. Μην τ' αγγίζεις! Αν λέει αλήθεια, να πάρουμε το σιδερόδρομο τώρα αμέσως. Στα μπουντρούμια θα μας τραβήξουν οι Γερμανοί. Και τούτον δω, που κάνεις πως τον πονάς, τώρα είναι που θα τον χώσουνε για πάντα στο τρελάδικο.

(*Παύση απόλυτη*).

ΝΙΚΟΣ (*Προχωρά μπροστά, αφηρημένος*) – Αυτόν που πέρασε και με ζήτησε, αυτόν με το παιδί. Τον έχει στείλει ο Βλάσης για να κάνουν κακό στο Θύμιο... Τον υποψιάζονται για τους φόνους που έγιναν στο εργοστάσιο. Υποψιάζονται το Θύμιο για χαφιέ. (*Παύση*). Βάλαν στο νου τους να τον τιμωρήσουν. (*Παύση*). Κι έμενα με θέλουν μεσάζοντα!

ΒΑΣΩ (*κάθεται απότομα κάτω*) – Ψεύτικο είναι, τ' αγόρασα είκοσι μάρκα. (*Στη Γριά*): Ησύχασες τώρα; (*Στιγμιαία παύση*).

ΝΙΚΟΣ – Δε θα τους τον παραδώσω ποτέ!

Σκοτάδι.

4.

Ίδιο σκηνικό αλλά η δράση μπροστά, σαν σε δρόμο. Φωτισμός ψυχρός.

ΔΗΜΟΣ-ΝΙΚΟΣ και το ΠΑΙΔΙ του Δήμου τυλιγμένο με ένα βαρύ παλτό. Κάθονται ή στέκονται δίπλα σ' ένα πάγκο. Αίσθηση ότι στέκονται στο δρόμο. Φορούν χοντρά παλτά.

ΝΙΚΟΣ – Κρυώνω, κρυώνω φοβερά. Λες να μην έρθει;

ΔΗΜΟΣ – Ακόμα δεν είναι ούτε εφτά.

ΝΙΚΟΣ – Δε θα 'ρθει. Θα φοβηθεί τον καιρό. Τον πειράζει στο άσθμα.

ΔΗΜΟΣ – Αν δεν έρθει, θ' ανέβεις σπίτι του και θα τον πάρεις. Θα του πεις πως έχεις κάτω ταξί.

ΝΙΚΟΣ – Τρελός είσαι. Θα πιστέψει ο Θύμιος πως έχω λεφτά για ταξί! Ξέρεις πόσο γράφει το ταξί από δω ως το σπίτι μου;

ΔΗΜΟΣ – Ναι, μα έχεις τη δικαιολογία του αρραβώνα σου. Μπορείς, διάολε να κάνεις ένα έξτρα έξοδο. Ένα φίλο έχεις.

ΝΙΚΟΣ – Αυτό είναι αλήθεια. Μόνο ο Θύμιος μου έμεινε. Από τότε που έφυγε ο Βλάσης. Είμαι δύσκολος στις παρέες. (*Παύση*).

Ξέρεις... Έτσι ακριβώς σε φανταζόμουνα. Μόλις μου 'παν στο σπίτι πως κάποιος με ζήτησε, το κατάλαβα πως θα 'σουν εσύ. Βέβαια δεν περίμενα και κανέναν άλλο. Το παιδί με μπέρδεψε. Δεν ήξερα πως έχεις παιδί. Τι το σέρνεις μαζί σου το έρημο. Θα παγώσει.

ΔΗΜΟΣ – Είναι γερά ντυμένος.

ΝΙΚΟΣ – Θα το φύλαγε η αδερφή μου ως να γυρίσουμε. Σαν να μη μας έχεις πολλή εμπιστοσύνη.

ΔΗΜΟΣ – Τον παίρνω πάντα μαζί μου.

ΝΙΚΟΣ – Αν είχες εμπιστοσύνη, θα μ' έστελνες μονάχο στο ραντεβού με το Θύμιο. Δε θα 'ρχόσουν κι εσύ. Πάντως αυτό το ταλαιπωρείς άδικα.

ΔΗΜΟΣ – Αν δεν είμαι μαζί του, φοβάται. Δεν είναι μαθημένος με κόσμο.

ΝΙΚΟΣ – Έτσι γεννήθηκε;

ΔΗΜΟΣ – Ναι.

ΝΙΚΟΣ – Θα χιονίσει πάλι. Δεν μπορώ να συνηθίσω αυτό το πολύ χιόνι. Θέλω να είμαι σπίτι μου, αλλιώς φοβάμαι πως θ' αποκλειστώ εδώ δα, στη μέση του δρόμου. Θα με σκεπάσει ολόκληρο. Μη σου φαίνεται παράξενο. Καταγόμαστε από ορεινή περιοχή, ψηλά, έξω από τη Φλώρινα, απ' το Καστροχώρι συγκεκριμένα, και φαίνεται πως όταν ήμουν μωρό άκουγα όλο ιστορίες για χιόνια και αποκλεισμούς. Θα μου 'χει μείνει στο υποσυνείδητο. Εσύ από που είσαι;

ΔΗΜΟΣ – Νησιώτης. Σαντορίνη.

ΝΙΚΟΣ – Είστε πολύ στο κολλητό με το Βλάση;

ΔΗΜΟΣ – Αρκετά.

ΝΙΚΟΣ – Το καλοκαίρι μαζί το περάσατε;

ΔΗΜΟΣ – Κάναμε κάτι λίγα μπάνια.

ΝΙΚΟΣ – Στο νησί σου;

ΔΗΜΟΣ – Όχι δα. Σκαραμαγκά, Φάληρο, καμιά φορά και Κινέττα.

ΝΙΚΟΣ – Ως φαίνεται δε σκοπεύει να γυρίσει. Μου 'χε πει πως αν έβρισκε δουλειά στην Ελλάδα θα 'μενε και θα πήγαινε στο γυμνάσιο.

ΔΗΜΟΣ – Θαρρώ πως κάτι βρήκε.

ΝΙΚΟΣ – Γκαρσόνι μήπως.

ΔΗΜΟΣ – Θα σε γελάσω.

ΝΙΚΟΣ – Βλέπεις, έχει κάνει και το στρατιωτικό του. Ώστε βρήκε δουλειά... άρα θα μείνει εκεί. Κατάλαβα, τον τράβηξε πάλι η παλιά του ζωή... Γκόμενες, ταβέρνες και βόλτες στη φεγγαράδα. Κάνατε πολλή παρέα μαζί ε; Το καλοκαίρι, με το μηχανάκι και το τρανζίστορ στη διαπασών. Δε μιλάς; Και συ απ' αυτούς θα 'σαι. Μη θαρρείς πως δε σ' έκοψα αμέσως. Ξέρω, ξέρω. Στέκι στα πεζοδρόμια έξω απ' τα σινεμά, κολλητήρι και σιχαμένα πειράγματα. Κάτι τέτοιοι σαν και σένα με κάνατε και πήρα των ομματιών μου.

(*Παύση*).

Τι ώρα είναι;

ΔΗΜΟΣ – Εφτά παρά τέταρτο.

ΝΙΚΟΣ – Δεν υπάρχει ψυχή. Κλεισμένοι όλοι στα σπίτια

τους. Άκου, πάμε καλύτερα σπίτι, θα μας περιμένει η μάνα μου. Μπορεί να 'χουν πάει κιόλας η Γκρέτε με τον αδερφό της. Η Βάσω θα 'χει ετοιμασίες.

ΔΗΜΟΣ — Θες να πας να τον φέρεις;

ΝΙΚΟΣ — Θα παραξενευτεί. Δε μ' έχει αφήσει ποτέ ν' ανέβω σπίτι του. Έχω και καμιά εικοσαριά μέρες να τον δω. Δεν έρχεται πια στη δουλειά. Ακόμα και το τηλεφώνημα που μ' έβαλες να του κάνω τον παραξένεψε.

ΔΗΜΟΣ — Και πώς ζει;

ΝΙΚΟΣ — Τι σε νοιάζει σένα. Κουμάντο στη ζωή του θα κάνεις; Όπως μπορεί. Γιατί ρωτάς;

ΔΗΜΟΣ — Επειδή είναι φίλος σου και λες πως είναι κι άρρωστος.

ΝΙΚΟΣ — Θαρρώ, θαρρώ πως ζει με μια. Αλλιώς που τα βρίσκει τα λεφτά. Όμορφος δεν είναι, αλλά όλο και καμιά γριά θα βρέθηκε να τον περιμαζέψει. Μου κάνει όμως εντύπωση που ο Βλάσης σ' έστειλε σε μένα για το ζήτημα αυτό. Κάτι δε μου πάει καλά σ' όλα αυτά. Στεναχωριέμαι.

ΔΗΜΟΣ (*Τρυφερά*) — Ο Βλάσης σου έχει μεγάλη εμπιστοσύνη.

ΝΙΚΟΣ — Ναι; Δε σε πιστεύω. Είναι αλλοπρόσαλλος άνθρωπος. Τι σου είπε για μένα.

ΔΗΜΟΣ — Μα σχεδόν... σχεδόν πως σου χρωστά τη ζωή του.

ΝΙΚΟΣ — Α. Θα εννοούσε τότες που τον βρήκα στο ποτάμι. Δε βαριέσαι. Και να μην τον έβρισκα εγώ, κάποιος άλλος θα τον έβρισκε να του δώσει τις πρώτες βοήθειες. Άκου, όμως, να δέρνεται για τις γκόμενες...

ΔΗΜΟΣ — Συμβαίνουν αυτά καμιά φορά.

ΝΙΚΟΣ — Ναι, μα όχι κι έτσι. Το ξέρεις πως κοντεύει τα τριανταπέντε; Τώρα βέβαια, κάποιος μου 'πε πως τάχα δεν ήταν γυναίκα στη μέση, παρά τα πολιτικά. Πήγαν να τον στραπατσάρουν λέει κάτι μούτρα δικά μας γιατί ήταν κομμουνιστής και προπαγάνδιζε. Το πιστεύεις εσύ αυτό;

ΔΗΜΟΣ — Τι να σου πω...

ΝΙΚΟΣ — Τι να μου πεις, ε; Χαζός είσαι να κάτσεις νά κουβεντιάσεις για το Βλάση με μένα... Εσύ πάντως θα τον ξέρεις καλά. Σίγουρα θα γνωρίζεστε χρόνια. Θα ταιριάζετε οι δυο σας. Όσο για μένα, μάλλον μ' ήθελε για να με χρησιμοποιεί. Στην αρχή κάναμε πολλή παρέα. Έπειτα μ' έκοψε. Έπειτα με ξαναπλησίασε και με ρώτησε αν βλέπω το Θύμιο. Έπειτα μου πε να κάνω παρέα το Θύμιο και να του λέω όλα όσα μου λέει, ποιους βλέπει, που πάει. Κάτι σαν να τον παρακολουθώ. Ναι, αυτό είναι, με είχε βάλει να τον παρακολουθώ. Είχα τύψεις σαν να τον πρόδινα — το Θύμιο — μα κάθε φορά ο Βλάσης μ' έπειθε πως όχι, δεν τον προδίνω, αντίθετα του κάνω καλό. (*Για το παιδί*): Κλαίει. Γιατί κλαίει;

ΔΗΜΟΣ — Μέσα στον ύπνο του το κάνει.

ΝΙΚΟΣ — Άκου δω, δεν ξέρω τι πάτε να βγάλετε ο Βλάσης κι εσύ. Ο Θύμιος είναι πολύ χτυπημένο παιδί, κατάλαβες; Ζουλιγμένο, λιώμα, δε θα σας αφήσω να του κάνετε κακό!

ΔΗΜΟΣ — Μια κουβέντα θα κάνω μαζί του, τίποτ' άλλο.

ΝΙΚΟΣ — Ναι, μα γιατί τόση βιασύνη. Δεν πρόλαβες να 'ρθεις καλά-καλά. Και στο κάτω-κάτω, τι μ' ανακατέψατε εμένα, γιατί δεν πηγαίνεις να τον δεις μόνος σου;

ΔΗΜΟΣ — Ο Βλάσης στηρίχτηκε σε σένα για να τον βρω. Μου είπε πως τα είχατε συμφωνήσει από τότε.

ΝΙΚΟΣ — Ωραία. Σου έδωσα τη διεύθυνση του, τι άλλο θες;

ΔΗΜΟΣ — Δε θα μου άνοιγε την πόρτα του. Συ ο ίδιος είπες πως φυλάγεται, δεν ανοίγει πια σε κανένα.

ΝΙΚΟΣ — Είπα εγώ πως φυλάγεται; Γιατί να φυλάγεται. Έχει λόγο να φυλάγεται;

ΔΗΜΟΣ — Είπες πως μόνον εσένα εμπιστεύεται και κανέναν άλλο.

ΝΙΚΟΣ — Και καλά κάνει. Ξέρεις τι παλιοτόμαρα μαζεύτηκαν εδώ τελευταία; Μόνο που αυτό το ξαφνικό τηλεφώνημά μου, το ραντεβού δύο τετράγωνα έξω από το σπίτι του... Δε θα 'ρθει.

ΔΗΜΟΣ — Του είπες ναι ή όχι πως τον θες απόψε στον αρραβώνα σου;

ΝΙΚΟΣ — Τι αρραβώνας τώρα. Ένα οικογενειακό τραπέζι θα 'ναι.

ΔΗΜΟΣ — Ακόμα καλύτερα. Θες, απόψε στο τραπέζι, να είναι ο καλύτερος σου φίλος. Μια όμως που αυτός δεν πάει πουθενά μόνος, αλλά ούτε και σε δέχεται σπίτι του, του δίνεις ραντεβού στο δρόμο για να πάτε μαζί, για να τον πάρεις μαζί σου.

ΝΙΚΟΣ — Σου λέω δε θα έρθει. Έχει ψυλλιαστεί.

ΔΗΜΟΣ — Γιατί είπες «έχει ψυλλιαστεί»;

ΝΙΚΟΣ — Τι να ψυλλιαστεί; (*Παύση*). Έτσι το 'πα. Μα που ζεις τέλος πάντων; Εμείς εδώ έτσι είμαστε. Φοβόμαστε τον ίσκιο μας, έτσι χωρίς λόγο. Άγνωστα μέρη είναι αυτά, τόσο δε σου κόβει; Να, εγώ, για παράδειγμα, σε γειτονιές ντόπιων δεν έρχομαι ποτέ. Ήδη που στεκόμαστε εδώ, νύχτα ώρα, γινόμαστε ύποπτοι. Ας περάσει κανένας αστυφύλακας και σου λέω. Έτσι θαρρείς, οποιανού του καπνίσει τριγυρνά νυχτιάτικα; Εδώ είναι οργανωμένη ζωή, δεν είναι Ελλάδα, μπάτε σκύλοι αλέστε!

ΔΗΜΟΣ — Είδες τώρα γιατί αυτός έπρεπε να έρθει στο σπίτι σου και όχι εγώ να πάω σε κείνον; Ό,τι είναι να γίνει θα γίνει στο δικό σου σπίτι, οικογενειακά και αθόρυβα. Γιατί, όπως πολύ σωστά καταλαβαίνεις, άμα μπλεχτούν οι ντόπιοι χαθήκαμε. (*Παύση*).

ΝΙΚΟΣ — Όχι. Δεν εννοείς αυτό. Οικογενειακά κι αθόρυβα εννοείς τη δική μου οικογένεια. Αποκλειστικά.

ΔΗΜΟΣ — Δηλαδή;

ΝΙΚΟΣ — Εννοείς πως στη δική μου οικογένεια και στο δικό μου σπίτι μπορεί να συμβεί οτιδήποτε. Είναι σαν φυσικό. Ο σαματάς θα γίνει στο δικό μου σπίτι. Απ' όλα τα ελληνικά σπίτια διαλέξατε αυτό, και απ' όλες τις περιοχές που συχνάζουν Ρωμιοί τη δική μου. Οικογενειακά και αθόρυβα. Ναι, τώρα το βλέπω καθαρά. Κάνεις υπαινιγμό για τον αδερφό μου. Εκμεταλλεύεστε την οικογενειακή μου κατάστα-

ση, κι εσύ και ο Βλάσης. Το βεβαρημένο παρελθόν. Μας θεωρείτε φονιάδες, άρα...
ΔΗΜΟΣ – Δεν καταλαβαίνω τι λες. Ούτε καν ήξερα πως έχεις αδερφό.
ΝΙΚΟΣ – Εγώ δεν ξέρω τι σκοπεύετε να κάνετε, πάντως ό,τι κι αν είναι αυτό, πάτε να μας το φορτώσετε στην πλάτη μας. Στην πλάτη της μάνας μου και της αδερφής μου και στη δική μου. Βεβαρημένο παρελθόν σου λέει, και άρα θα πληρώσουν αυτοί τα επακόλουθα. (*Ο Δήμος βγάζει το παλτό του και μαλακά σκεπάζει τους ώμους του Νίκου*).
ΝΙΚΟΣ – Τι κάνεις εκεί...
ΔΗΜΟΣ (*Μαλακά*) – Σε βλέπω που τρέμεις απ' το κρύο. Ο Βλάσης μου 'πε να σε προσέχω.
ΝΙΚΟΣ – Τι κάνεις, θα παγώσεις.
ΔΗΜΟΣ – Είμαι χοντρόπετσος εγώ, μη σε νοιάζει.
ΝΙΚΟΣ – Ντάντεψε καλύτερα το γιο σου.
ΔΗΜΟΣ – Εντάξει. Φόρεστο τώρα αυτό. Κι όσο για το σπίτι σου, εσύ είχες πει στο Βλάση πως είναι και δικό του. Πως έτσι θα 'πρεπε να το θεωρεί. Εσύ του έλεγες πάντα – θυμάσαι; – πως ήθελες να του φανείς χρήσιμος σε κάτι. Σ' αυτή την κουβέντα σου βασίστηκε σχετικά με το Θύμιο. Όλα τ' άλλα που είπες είναι... ούτε ξέρω τι είπες, λέξη δεν κατάλαβα. Ζεστάθηκες καθόλου; Έλα κάνε υπομονή. Τώρα είναι ακριβώς εφτά. Ούτε δέκα λεφτά δεν περιμένουμε. Όπου να 'ναι έρχεται, θα με συστήσεις σαν συγγενή σου από τη Φλώρινα που ήρθε για τον αρραβώνα. Η παρουσία του παιδιού θα τον καθησυχάσει. Θα τον πάρουμε και μαζί όλοι θα πάμε σπίτι σου. Σύμφωνοι;
ΝΙΚΟΣ (*Αφηρημένος, μακρινός*) – Ναι, αυτό είναι αλήθεια. Πάντα έλεγα πως θα μπορούσα να φανώ χρήσιμος σε κάτι, πολύ σπουδαίο. Πως είμαι πολύ σπουδαίος. Ναι, είναι αλήθεια, το σκέφτομαι συχνά και το λεγα και στο Βλάση. Στο μόνο άνθρωπο που το είχα πει. Του έλεγα πως είμαι σπουδαίος, και το πιστεύω αυτό. Πιστεύω πως είμαι προορισμένος να χρησιμεύσω σε κάτι πολύ σημαντικό και πως το σπίτι μου, ναι, κι αυτό το πιστεύω και του το έλεγα, το σπίτι μου είναι ένας τόπος όπου τα πιο καταπληχτικά πράγματα μπορούν να συμβούν.
(*Ο Δήμος σαν να αφουγκράζεται*).
Τον πρώτο καιρό, τότε που μ' έκανε παρέα, μου μιλούσε πολύ, αλλά εγώ δεν τον πρόσεχα, δεν πολυκαταλάβαινα τι μου έλεγε. Έτσι είμαι όταν μου μιλάνε πολύ, δεν προσέχω γιατί αρχίζω να σκέφτομαι τα δικά μου. (*Ο Δήμος προχωρεί δυο-τρία βήματα, κοιτάζει σαν να προσπαθεί να διακρίνει κάτι μακριά*). Πάντως ο Βλάσης μιλούσε για μια νίκη, έλεγε πως κάποιοι κάπου θα νικήσουν – δεν κατάλαβα ποιοι ακριβώς, δεν ανακατεύομαι ποτέ σ' αυτά, ιδέα δεν έχω, μπορεί να μιλούσε για πόλεμο, ναι μάλλον για πόλεμο θα μιλούσε, αφού έλεγε πως στο τέλος θα γίνει αυτή η νίκη. Κι εγώ άκουγα τη φωνή του κι έβλεπα ένα στρατό από νικητές, περήφανους αξιωματικούς πάνω στ' άλογα, κάτι σαν μια υπέροχη πομπή να καλπάζει πάνω απ' τους νικημένους, κι ο Βλάσης τους έβλεπε και κείνος μαζί μου γιατί σε τέτοιες στιγμές υπήρχε αυτή η ένωση, – κατάλαβες; – γινόμαστε ο ίδιος άνθρωπος – βαριά άρματα πάνω από ερείπια να όρμουν μπροστά και υπέροχα τραγούδια και σαλπίσματα ν' ακούγονται. Και «νίκη!», «νίκη!», να φωνάζουν από παντού, και να περνούν θριαμβευτικά οι νικητές τσαλαπατώντας τους νικημένους. Να περνούν μέσα από το σπίτι μας που θα 'χε γίνει γέφυρα, γέφυρα που χωρίς αυτή δε θα μπορούσαν να περάσουν. Κι η μάνα μου χαρούμενη να τους χαιρετά, και η Βάσω να κουνά τα χέρια της και να τους χαιρετά και κείνη, και οι τελευταίοι της πομπής να μας καλούν να τους ακολουθούμε, και πίσω ν' ακολουθούν κι άλλοι και «νίκη!», «νίκη!» να φωνάζουμε όλοι μαζί. Με μια χαρά κι ένα θρίαμβο σαν να κυριεύαμε εδάφη, χώρες, θάλασσες, κι όλοι μαζί...
ΔΗΜΟΣ – Θαρρώ πως είναι αυτός. Για κοίταξε. (*Παύση. Ο Νίκος προχωρά δυο-τρία βήματα, εμφανίζεται ο Θύμιος και στέκεται*).
ΝΙΚΟΣ – Θύμιο!
(*Προχωράει κατά πάνω του. Αγκαλιάζονται και φιλιούνται σταυρωτά, όπως δυο φίλοι που έχουν μέρες να ιδωθούν*).
Σκοτάδι.

5.

ΓΡΙΑ - ΒΑΣΩ - ΝΙΚΟΣ - ΜΙΚΡΗ - ΘΥΜΙΟΣ - ΠΑΙΔΙ - ΣΤΑΥΡΟΣ (φίλος του Δήμου).

Φωτισμένο το σπίτι. Το ίδιο βράδυ, πολύ αργότερα. Ατμόσφαιρα όπως στο τέλος μιας γιορτής. Όλοι με τα καλά τους. Το παιδί του Δήμου κοιμάται σε μια γωνία. Από ένα κασετόφωνο μουσική και ο Θύμιος χορεύει. Παύση δεντερολέπτων... Ο Θύμιος μετέωρος. Ξαναρχίζει μουσική και χορός. Ξανά παύση. Χορός. Παύση. Ο Θύμιος σταματά και κάθεται σκουπίζοντας τον ιδρώτα του.

ΜΙΚΡΗ (*Στη Βάσω*) – Τέλειωσε η βραδιά; Έτσι γίνονται οι αρραβώνες; Τι άσκημα που περάσαμε. Άλλα μου 'λεγες. Περίμενα πως θα 'ρθει πολύς κόσμος και δεν ήρθε κανένας. Γιατί δεν είχαμε καλεσμένους; Η Γκρέτα και ο Ρούντη έφυγαν μόλις αποφάγαμε. Εγώ νόμιζα πως μετά το τραπέζι θ' άρχιζε το γλέντι, κι αυτοί φύγανε αμέσως.
ΒΑΣΩ – Είναι αργά καρδούλα μου. Κάθονται μακριά, ξέρεις πόσο μακριά.
ΜΙΚΡΗ – Αφού είχαν το μοτοσακό.
ΒΑΣΩ – Χιονίζει πάρα πολύ απόψε, δε βλέπεις; Τι να τους κάνει το μοτοσακό;
ΜΙΚΡΗ – Γιατί φάγαμε εδώ; Χάθηκε να μας πήγαινες στη μπυραρία που έλεγες; Εκεί θα περνούσαμε ωραία.
ΒΑΣΩ – Δε φτάναν τα λεφτά, θα πάμε μια άλλη φορά.
ΜΙΚΡΗ – Ποτέ δε θα πάμε, όλο λόγια είσαι. Αυτούς τους

τρεις τι τους μαζέψατε εδώ. Δεν τους ξέρω. Να φύγουν. Αυτοί χαλάσαν την παρέα. Γιατί δεν έλεγες στη Μαίρη να 'ρθει με τον άντρα της. Θα 'λεγαν αστεία, θα γελούσαμε.

ΒΑΣΩ (*Στη Γριά*) — Τι έχεις εσύ; Γιατί μαζεύτηκες έτσι, κρυώνεις;

ΓΡΙΑ — Η σόμπα θα σβήσει. Ρίξε κανένα κάρβουνο.

ΒΑΣΩ — Δεν έχει άλλα.

ΓΡΙΑ — Γιατί δεν πάει κανένας απ' αυτούς να φέρει; Φοβούνται μη λιώσουν; Πες τους με τρόπο να φύγουν. Νυστάζω. Καλά φάγαν κι ήπιαν. Ποιος τους κουβάλησε εδώ;

ΒΑΣΩ — Είναι φίλοι του Νίκου μαμά, ο Νίκος τους κάλεσε.

ΓΡΙΑ — Πες τους να φύγουν.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Άντε και μεις, ώρα μας είναι. Η παρέα νύσταξε.

ΘΥΜΙΟΣ (*Σηκώνεται, υψώνει τα χέρια σαν για να χορέψει*). — Ένα ακόμα παιδιά και το διαλύουμε. (*Ο Σταύρος βάζει κασέτα. Ο Θύμιος χορεύει. Ενώ σηκώνεται να χορέψει):* Άντε και η κυρά. *(Σηκώνεται και η Βάσω*).

ΒΑΣΩ — Νίκο, έλα. (*Χορεύουν χτυπώντας τα πόδια τους δυνατά*).

ΔΗΜΟΣ — Νίκο έλα!

(*Σχηματίζουν κλειστό κύκλο. Ξαφνικά ένας σχεδόν εφιαλτικός χορός*).

ΝΙΚΟΣ — Θα ξυπνήσουμε όλο το σπίτι.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Θα σας πάρουν με τα σκουπόξυλα! (*Γελαστά*): Παιδιά το πάτωμα! (*Ο χορός εξακολουθεί*).

ΝΙΚΟΣ — Μη χτυπάτε τα πόδια σας, θα φωνάζουν οι αποκάτω! (*Χορός*).

ΘΥΜΙΟΣ — Χτυπάτε τα πόδια! Χτυπάτε τα!

ΝΙΚΟΣ — Θα γκρεμίσετε τα σανίδια! (*Χορός*).

ΝΙΚΟΣ — Το πάτωμα! (*Αποτραβιέται*).

(*Ο Θύμιος χυμά πάνω του και τον ταρακουνά*).

ΘΥΜΙΟΣ — Γκρέμισε το, γκρέμισε το! Δικό σου είναι το ρημάδι! (*Σκεπάζει το πρόσωπό του κι αφήνει ένα λυγμό. Η μουσική σταματά. Ο Δήμος βοηθά μαλακά το Θύμιο να καθήσει*). Συγνώμη παιδιά, δεν το 'θελα. Είχα καιρό να βρεθώ με παρέα.

ΔΗΜΟΣ — Είναι γιατί έχεις πιει.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Όλοι μας ήπιαμε.

ΘΥΜΙΟΣ — Είναι γιατί θυμήθηκα κάτι.

ΝΙΚΟΣ — Μίλα Θύμιο, πες μας τι θυμήθηκες, μίλα, μη σταματάς.

ΣΤΑΥΡΟΣ (*στο Δήμο*) — Τι ώρα φεύγει το τρένο;

ΝΙΚΟΣ — Αυτά τ' αναγυριστικά να τ' αφήσετε!

ΔΗΜΟΣ — Έχουμε γύρω στα τρία τέταρτα καιρό.

ΝΙΚΟΣ — Όλη την ώρα κοιτάζεστε. Γιατί δε φεύγετε μια και καλή; Να τελειώνουμε. (*Παύση*). Εγώ λέω να του δίνετε τώρα δα. (*Στο Θύμιο*): Εσύ θα μείνεις βέβαια εδώ απόψε. Θα κοιμηθείς μαζί μας.

ΔΗΜΟΣ — Όχι δα, μαζί ήρθαμε, μαζί θα φύγουμε.

ΝΙΚΟΣ — Αποκλείεται. Ο Θύμιος δε βγαίνει έξω τέτοια ώρα και με τέτοιο κρύο. Είναι άρρωστος, δεν τον βλέπετε; Θα μείνει, και μάλιστα άμα θέλει θα μείνει και αύριο κι όσο θέλει.

ΔΗΜΟΣ — Φίλε δεν κρατάς το λόγο σου. Ζήτησες απλώς μια αναβολή και τώρα το πας μπαμπέσικα.

ΝΙΚΟΣ — Ποιο λόγο μου; Έδωσα κανένα λόγο;

ΣΤΑΥΡΟΣ — Μας είπες να μη χαλάσει ο αρραβώνας, και δε χάλασε. Βλέπω όμως πως άλλα είχες στο νου σου.

ΝΙΚΟΣ — Ο Θύμιος δε θα βγει από δω μέσα.

ΔΗΜΟΣ — Είσαι σκάρτος, αυτό βλέπω, κι οι σκάρτοι πληρώνουν.

ΝΙΚΟΣ — Φευγάτε αμέσως. Εδώ είναι το σπίτι μου. Δε σας θέλω άλλο.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Δε θα βγάλεις τίποτα με το να κάνεις ζοριλίκια. Δε θα σ' ακούσει κανείς.

ΝΙΚΟΣ — Θα φωνάξω και θα μ' ακούσουν όλοι.

ΔΗΜΟΣ — Δε θα σ' ακούσει κανένας. Είναι ερημιά. (*Δείχνει το παράθυρο*). Μπουλντόζες βλέπω μόνο κι αποθήκες.

ΝΙΚΟΣ — Όχι κι ερημιά. Εδώ μέσα μένουν δέκα οικογένειες, άνθρωπε, και παρακάτω άλλες τόσες, κι άλλοι, κι άλλοι. Στραβός είσαι;

ΔΗΜΟΣ — Ναι, μα τέτοια ώρα κοιμούνται. Κι έπειτα είναι με το μέρος μας. Έχω τις πληροφορίες μου. Είσαι σ' εχθρικό περιβάλλον, κι εσύ κι ο Θύμιος. Που τον παρέσυρες ως εδώ, όπως συμφωνήσατε τότε με το Βλάση.

ΒΑΣΩ (*Στο Νίκο*) — Ας τους να φύγουν. Η μάνα αποκοιμήθηκε και τούτη δω έχει αρχίσει να φοβάται.

ΜΙΚΡΗ — Πες μου μια ιστορία πριν κοιμηθώ. Πες μου μια ιστορία όπως κάθε νύχτα.

ΘΥΜΙΟΣ — Μια ιστορία μόνο παιδιά και το διαλύουμε.

ΝΙΚΟΣ — Πες εσύ μια ιστορία Θύμιο.

ΘΥΜΙΟΣ — Δεν ξέρω καμιά.

ΝΙΚΟΣ — Πες, πες. Καμιά ιστορία με γκόμενες. Τέτοιες τους αρέσουν.

ΘΥΜΙΟΣ — Δεν ξέρω. Αλήθεια.

ΔΗΜΟΣ (*Μαλακά, κοιτώντας αλλού*) — Πες μας γι' αυτόν που βρέθηκε κάτω από την μπουλντόζα.

ΘΥΜΙΟΣ — Δεν την έχω ακουστά.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Πες μας τότε για το μικρό που μαχαίρωσαν προχτές.

ΝΙΚΟΣ — Αυτήν την ξέρω εγώ, γιατί την άκουσα που τη συζητούσανε στην καφετερία. Μόλις είχε φτάσει από κάτω και έκανε τον έξυπνο, έτσι μου είπε ένας φύλακας — έκανε πολύ τον έξυπνο —, είχε δώσει ψεύτικο όνομα, Καραλή είχε πει πως τον λέγαν — Σπύρο Καραλή —, ενώ δεν τον λέγαν έτσι, μέχρι ψεύτικη ταυτότητα παρουσίασε. Εγώ από πολιτικά δε σκαμπάζω, πάντως η αλήθεια είναι πως έλεγε πολλά — θα δεις που θα μας ανάψει φωτιές, μου 'χε πει ένας, θα φάει το κεφάλι του και θα μας κάψει και μας. Κι ο άλλος, κάτω απ' την μπουλντόζα, τα ίδια έκανε κι έλεγε πριν... πριν απ' το δυστύχημα.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Δεν ήταν δυστύχημα.

ΝΙΚΟΣ — Δυστύχημα ήταν.

ΓΡΙΑ – Εσένα τι σε νοιάζει. Άστους να φύγουν.
ΝΙΚΟΣ – Τ' ακούσατε σεις οι δύο; Φευγάτε!
(*Παύση*).
ΔΗΜΟΣ – Κάποιος θα πληρώσει απόψε γι' αυτά.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Κάποιος θα βγει από δω μέσα ήσυχα-ήσυχα κι αύριο το πρωί θα βρεθεί πλάι στο ποτάμι που κυλάει λίγο παραέξω από δω.
ΔΗΜΟΣ – Στο ποτάμι όπου πάρα λίγο να είχαν φάει το Βλάση. (*Στο Νίκο*): Αν δεν τύχαινε να τον βρεις εσύ και να τον γλιτώσεις. Αυτήν την ιστορία την ξέρεις τουλάχιστον καλά εσύ. (*Σαν στενοχωρημένα*): Έδωσες υπόσχεση στο Βλάση. Οι φονιάδες πληρώνουν.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Οι φόνοι πληρώνονται.
ΔΗΜΟΣ – Οι φονιάδες πληρώνουν, αλλιώς δε σταματάνε οι φόνοι. Πήγαινε να καθήσεις κοντά στην αδερφή σου.
ΝΙΚΟΣ – Δεν ξέρω κανέναν φονιά εδώ μέσα. (*Πλησιάζει το Θύμιο*).
ΣΤΑΥΡΟΣ – Ξέρω εγώ έναν που φοράει καλό κουστούμι κι έχει λεφτά στις τσέπες του μ' όλο που δεν κάνει καμιά δουλειά, που φοράει δαχτυλίδι αξίας και χρυσό ρολόι μασίφ.
ΝΙΚΟΣ – Ο Θύμιος έχει όλα αυτά που λέτε, μα δεν είναι ο άνθρωπός σας. Ο φίλος μου είχε καιρό να βγει από το σπίτι του και αυτούς τους δυο τους σκοτωμένους μήτε που τους είχε δει ποτέ του.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Θύμιο, που το βρήκες αυτό το ρολόι; Και αυτό το δαχτυλίδι;
ΘΥΜΙΟΣ – Τ' αγόρασα, που θέλετε να τα βρω.
ΔΗΜΟΣ – Με τι λεφτά;
ΣΤΑΥΡΟΣ – Ωραίο σακάκι φοράς.
ΘΥΜΙΟΣ – Το δανείστηκα για τον αρραβώνα.
ΔΗΜΟΣ – Το νοίκι που πληρώνεις είναι ακριβό. Ποιος στο πληρώνει;
ΘΥΜΙΟΣ – Είχα... είχα οικονομίες από την Ελλάδα.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Σαν πρωτόρθες βρωμούσε το χνώτο σου απ' την πείνα.
ΘΥΜΙΟΣ – Δεν ξέρω τι μου λέτε. Έχω μάρτυρες, δεν έκανα τίποτα.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Ντόπιοι μάρτυρες δεν πιάνονται σε μας.
ΘΥΜΙΟΣ – Έλληνες τότε.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Ποιοι είν'αυτοί;
ΘΥΜΙΟΣ – Δεν πρόκειται να πω ονόματα, κάντε μου ό,τι θέλετε.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Θα πεις Θύμιο – αλλά όχι τώρα – θα πεις ποιοι σου 'δωσαν τα λεφτά για ν' αγοράσεις τούτο, και τούτο, κι αυτό, και το δαχτυλίδι (*το κοιτάζει*) με λατινικό μονόγραμμα, κι εσύ σήκωσες το δάχτυλο με το δαχτυλίδι κι έδειξες, και είπες αυτός κι αυτός... το κάρφωμα πληρώνεται με θάνατο, Θύμιο, δεν το 'ξερες; πληρώνεται με θάνατο.
ΔΗΜΟΣ – Ένας ήσυχος θάνατος μέσα στο ήσυχο ποτάμι.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Ένα ατύχημα Θύμιο.
ΔΗΜΟΣ – Όπως ατυχήματα ήταν και τ' άλλα.
ΝΙΚΟΣ – Μην τολμήσετε να τον αγγίξετε.
ΣΤΑΥΡΟΣ – Πάμε Θύμιο.
ΝΙΚΟΣ – Θα... θα σας καταδώσω στην αστυνομία. Ο Θύμιος έχει φίλους στην αστυνομία.
ΔΗΜΟΣ – Ο Θύμιος δεν έχει πια κανένα φίλο. Και συ νεαρέ κάτσε ήσυχα. Ο Βλάσης παράγγειλε να μη σε πειράξουμε. Το ποτάμι απέχει και μισό χιλιόμετρο από δω. Δεν είδες τίποτα, δεν ξέρεις τίποτα. Πέσε να κοιμηθείς. (*Μ' ένα απότομο τίναγμα ο Θύμιος σηκώνεται και τρέχει σαν για να ξεφύγει. Ορμά πάλι μπροστά, γονατίζει, κι αρχίζει να μιλά φωναχτά, λάχανιαστά, μονότονα*).
ΘΥΜΙΟΣ – Θα σας πω. Θα σας πω μια ιστορία αφού το θέλετε. Θα σας πω! Η μάνα μου! Η ...
ΣΤΑΥΡΟΣ – Τώρα πάει πια, πέρασε η ώρα.
ΘΥΜΙΟΣ – Η μάνα μου έμεινε απ' την καρδιά της στο δρόμο!
ΔΗΜΟΣ – Δε θα ξημερωθούμε εδώ μέσα.
ΝΙΚΟΣ – Αφήστε τον να μιλήσει, καθάρματα!
ΘΥΜΙΟΣ – Έμουν ο μικρότερός της, κι όλο με χάιδευε και με μάλωνε και ξανά με φιλούσε. Την έπιανε ένα κλάμα ξαφνικά και ορμούσε πάνω μου και μ' έσφιγγε στο στήθος της – πώς μ' έσφιγγε! Έλεγε: όλο ψάχνεις τις τσέπες μου και δεν έχω τίποτα να σου δώσω να φας, τζιγέρι μου. Κρατούσε ακόμα η Κατοχή και το καλοκαίρι πηγαίναμε σ' ένα άλλο χωριό γιατί είχα αδενοπάθεια. Μας πήγαινε η μάνα μου, τον αδερφό μου και μένανε, σε μιας ξαδέρφης της που μας έκανε όλο μούτρα. Μια φορά είχαμε πάει οι δυο μας μονάχα. Στο τέλος η ξαδέρφη της μας έδιωξε. «Να φύγετε, να φύγετε», άφριζε. «Δεν το λυπάσαι, βρώμα, το άρρωστο παιδί», ούρλιαζε η μάνα μου κι έκλαιγε, και της έδωσε δυο μικρά σκουλαρίκια μ' αληθινά μαργαριτάρια. Για να την πληρώσει.
Αλλά όταν γυρίσαμε ήταν νύχτα και βρήκαμε ξυπνητούς τον πατέρα μου και το μεγάλο μου αδερφό και μπροστά τους είχαν ένα πελώριο σάκο από ρούχα. Πέτσινα αμπέχονα, και πανταλόνια που τότε τα λέγαμε γκολφ. Γιατί κούμπωναν στη γάμπα και φούσκωναν από κάτω. Φαινόταν από ξένους. Η μάνα μου με έγδυσε κι άρχισε σαν τρελή να με ντύνει και γελούσε που τα ρούχα ήταν για μεγάλους και χανόμουν μέσα σ' αυτά. Γελούσε και το βρίσκε πολύ αστείο – προβάριζε τεράστιες μπότες στα πόδια μου, που ήταν κατάμαυρα από τη βρώμα, γιατί είχαμε περπατήσει απ' της ξαδέρφης της δυο ώρες στο χωματόδρομο ως να πάρουμε το λεωφορείο.
Μετά ο πατέρας μου έλειπε συνέχεια κι εγώ έπαιζα έξω από το σπίτι. Λίγο πιο κάτω ήταν το χτίριο της χωροφυλακής. Άκουγα μέσα τη μάνα μου πότε να τραγουδάει και πότε να κλαίει. Την αγαπούσα πάρα πολύ, δεν έκανα στιγμή δίχως της.
Μια νύχτα με ξύπνησε. Ο πατέρας μου ήταν τρομαγμένος, αλλά είχε φέρει πολλά δέματα. «Άνοιξε τα, άνοιξε τα», μου φώναζε η μάνα μου. Τ' άνοιγα αλαφιασμένος μέσα από τον ύπνο μου. Ήταν παιχνίδια, όλο παιχνίδια: σιδηρόδρομοι, χρωματιστά ξυλάκια, πυροσβεστικές αντλίες, ακόμα και δυο

μεγάλες κούκλες με ξανθά μαλλιά. Απ' τη χαρά μου ούρλιαζα και χοροπηδούσα, ούρλιαζα, έβγαλα ένα Άαα μέχρι που μου κόπηκε η ανάσα. «Σκάσε», μου φώναζε εκείνη ευτυχισμένη, «σκάσε θα μας ακούσει όλη η γειτονιά, παίζε, παίζε όλη νύχτα, μα σκάσε, μην τσιρίζεις, πανάθεμά σε!»

΄Υστερα μια μέρα ο πατέρας μου χάθηκε, κλειστήκαμε μέσα. ΄Εξω γινόταν νταβαντούρι, ήρθαν δυο και πήρανε το μεγάλο μου αδερφό. Σε λίγη ώρα τον έφεραν πίσω. Ο αδερφός μου. Που τον λέγανε Χαράλαμπο. Φορούσε μονάχα τη φανέλα και πετούσαν τα κόκαλά του. Περπατούσε ανάμεσα σ' αυτούς τους δυο ανθρώπους και παραπατούσε, τον είχαν πάει να δει τον πατέρα μου που τον είχαν σφάξει οι αντάρτες και του τον έδειξαν καταματωμένο — ένα κουβάρι. Μετά πέρασε καιρός. Η μάνα μου γυρνούσε και έπαιρνε λεφτά από δω κι από κει, δανεικά κι αγύριστα από γνωστούς και γειτόνους, για να μας μαγειρεύει, ύστερα χάθηκε κι ο Χαράλαμπος, και όταν ξαναγύρισε άλλαξε πάλι η ζωή μας. ΄Εφερνε λεφτά κι ακόμα και δυο-τρία δαχτυλίδια. Και ένα χρυσό ρολόι για τη μάνα μου. Θυμάμαι ένα βράδυ έκανε ένα γλέντι! Άνοιξε το σπίτι μας, γέμισε το τραπέζι φαγητά, πίτες και κουραμπιέδες. ΄Ηρθαν νέοι άντρες και έφεραν και γυναίκες. Μετά μέθυσαν κι άρχισαν να χορεύουν. Η μάνα μου τους έλεγε: «Μη χτυπάτε τα πόδια σας, θα φωνάξουν οι από κάτω!» Και ο αδερφός μου σαν να τα 'χε χαμένα. Μα τότε όρμησε πάνω του ο πιο μεθυσμένος και τον τράνταξε και του φώναζε: «Χόρεψε, χτύπα τα πόδια σου, χτύπα τα! Μ' ακούς; Είναι δικό σου το σπίτι, δικό σου, χτύπα τα!» Και τον αγκάλιαζε κι έκλαιγε, τόσο άσκημο μεθύσι είχε κάνα. (*Παύση*). Μετά έγινε το μεγάλο κακό. ΄Ηρθαν και πήραν τον αδερφό μου — Πίσω τους έτρεξε η μάνα μου. Δεν τους ξανάδα.

Τον αδερφό μου τον σκότωσαν σαν σκυλί, όπως τον πατέρα μου, και η μάνα μου έμεινε στο δρόμο απ' την καρδιά της. (*Παύση. Ξαφνικά η Γριά, που όλη αυτήν την ώρα καθόταν ένα κουβάρι, ανασηκώνει το κεφάλι της*).

ΓΡΙΑ — Αίμα, αίμα, ροζ και καθαρό σαν την πρώτη μου φορά. Γριά γυναίκα και ξαφνικά ν' αρχίσει να τρέχει το αίμα από κάτω μου. Μια ζέστη βαθιά μέσα μου — ύστερα από δέκα χρόνια που μου είχε σταματήσει. Είπα πως είναι κακό σημάδι. ΄Εβαλα το χέρι μου και το είδα στα δάχτυλα μου. Καθαρό σαν κόκκινο νερό. Θυμήθηκα πως τη νύχτα μου είχε φανεί πως καθόταν δίπλα μου εκείνος, ο γιος μου. Πως καθόταν δίπλα ακίνητος. Όλη τη νύχτα, σαν να με ξενυχτούσε — όνειρο θα είχα δει. (*Παύση*). Κοίταζα το αίμα μου και τότε μπήκε η Ευγενία: «Τον ξεκοίλιασε», μου είπε. Δεν είχαμε σχέσεις και ξαφνιάστηκα που την είδα. «Μου είπε να έρθω να στο πω». «Ποιος;» ρώτησα. Η Βάσω. Είπε πως ο Θανάσης έσφαξε τον ερωμένο της. ΄Ενιωσα μια μεγάλη δίψα, αλλά πώς να σηκωθώ με τα αίματα από κάτω μου. Μου έφερε να πιω η Ευγενία. «Είσαι άρρωστη;», με ρώτησε. Είπα με το νου μου: Τι έχω να κάνω σήμερα, τι έχω να κάνω σήμερα, αλλά δε μου ήρθε τίποτα στο μυαλό. (*Όσο κρατά ο μονόλογος της Γριάς, ο Δήμος και ο Σταύρος έχουν αργά περικυκλώσει το Θύμιο που έχει μείνει σαν πετρωμένος. Ξαφνικά, μ' ένα πήδημα, ορμά ο Θύμιος στο τραπέζι, αρπάζει ένα μαχαίρι και σε κλάσμα δευτερολέπτου καρφώνει (κατά λάθος) το Νίκο που έχει πεταχτεί να του παρασταθεί. Ο Νίκος πέφτει. Ο Δήμος παίρνει γρήγορα αγκαλιά το παιδί του και βγαίνει, ενώ τον ακολουθεί ο Σταύρος σέρνοντας το Θύμιο. Πεσμένος ο Νίκος στη μέση της σκηνής*).

ΒΑΣΩ — Μάνα!

Σκοτάδι. ΄Εντονη μουσική.

6.

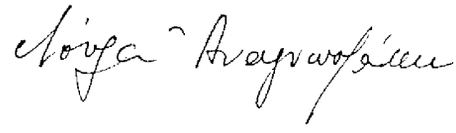
ΒΑΣΩ - ΓΡΙΑ

(*Οι δυο γυναίκες με μαύρα. Η Βάσω καθισμένη. Τα πόδια της σκεπασμένα με μια κουβέρτα. Η Γριά όρθια πίσω της*).

ΒΑΣΩ — Μάνα, τι ώρα είναι;
ΓΡΙΑ — Πέντε και δέκα.
ΒΑΣΩ — Απόγευμα.
ΓΡΙΑ — Ναι.
ΒΑΣΩ —΄Ιδια ώρα για όλους;
ΓΡΙΑ — ΄Ιδια.
ΒΑΣΩ — Και για σένα;
ΓΡΙΑ — Και για μένα.
ΒΑΣΩ — Και για το Θανάση;
ΓΡΙΑ — Μην κουράζεσαι Βάσω μου.
ΒΑΣΩ — Δεν έχω τίποτα. Καλά είμαι. Τα πόδια μου μόνο, αχ τα πόδια μου.
ΓΡΙΑ — Θα σε πάω στους γιατρούς. Μόλις γυρίσουμε πίσω. Θα γίνεις καλά.
ΒΑΣΩ — Δε θέλω να γυρίσουμε.
ΓΡΙΑ — Μην κουράζεσαι, θα κάνουμε ό,τι θες.
ΒΑΣΩ — Πότε έχει βαπόρι;
ΓΡΙΑ — Με το τρένο θα πάμε.
ΒΑΣΩ — Θα μας περιμένει ο πατέρας. Μάνα, ο πατέρας είναι πεθαμένος.
ΓΡΙΑ — Μην τα σκέφτεσαι αυτά τώρα. Πάνε πολλά χρόνια.
ΒΑΣΩ — Πολλά-πολλά χρόνια. Όλα μου φαίνονται σαν να είναι πολλά-πολλά χρόνια. Και μπροστά πάρα πολλά. Δε θέλω μάνα.
ΓΡΙΑ — Τι δε θέλεις. Βάσω μου;
ΒΑΣΩ — Δε θέλω να κουνηθώ από δω. Μη φεύγεις, μάνα, αλλά μη με προσέχεις. Πάρε αυτές τις βαλίτσες από κει, και το τραπέζι, και τις καρέκλες, δε θέλω να κουνηθώ. Είναι τόσο ήσυχα εδώ. Μας έχει αποκλείσει το χιόνι. Δεν έπρεπε να είχαμε φύγει ποτέ από το χωριό. ΄Επρεπε να καθόμασταν για πάντα γύρω από τη σόμπα, κι ο πατέρας να ψήνει φλαμούρι κι ο Νίκος να μην είχε γεννηθεί ακόμα. Μας είχε αποκλείσει το χιόνι.

ΓΡΙΑ — Μη σκας γι' αυτά τώρα.
ΒΑΣΩ — Δε σκάω. Ήταν ωραίο το χιόνι εκείνο, ας μη σταματούσε ποτέ να πέφτει μαλακά-μαλακά, ας μας είχε σκεπάσει τότε, πριν να γεννηθεί ο Νίκος, γιατί και που γεννήθηκε, τι κατάλαβε, έτσι θα τελείωνε οπωσδήποτε — το 'ξερα μάνα — πάντα το 'ξερα. Όπως το 'λεγα πως δε θα γινόταν ποτέ αυτός ο γάμος.
ΓΡΙΑ — Μη μιλάς άλλο, μη.
ΒΑΣΩ — Θέλω να μιλάω μάνα, μη μ' αφήνεις να σταματήσω και να με πάρει ο ύπνος. Βλέπω συνέχεια το Θανάση στον ύπνο μου, αλλά δεν είναι ο Θανάσης, παρά ένα βρώμικο μωρό, κατακίτρινο κι έπειτα μαυρίζει σιγά και γίνεται καρβουνάκι.
Θέλω να ξέρεις ακόμα πως εκείνον εκεί στην κουζίνα, τότε στον Πειραιά, δεν τον θυμάμαι. Από την πρώτη στιγμή τον είχα ξεχάσει. Και πως αν δεν έμπαινε ο Θανάσης τότε, μπορεί τώρα να μουν μια χοντρή γυναίκα με πολλά μωρά που θα 'ταν όλα βρώμικα. Και κάρβουνο μαύρα κάτω από το κίτρινο δέρμα τους. Θέλω να ξέρεις (*με έξαψη*) πως αυτό που έκανε ο Θανάσης μας τότε ήταν το μόνο πράγμα που είχαμε στη ζωή μας. Ακούς;
ΓΡΙΑ — Ακούω.
ΒΑΣΩ — Αυτό μας έκανε να ξεχωρίσουμε. Χωρίς αυτό η ζωή μας θα ήταν ένα ατελείωτο σκοτάδι. Μάνα, θέλω νά σκεφτώ κάτι καλό, βλέπω ν' αρχίζει αυτή η ατελείωτη ζωή, μα τίποτα καλό δε μου 'ρχεται στο νου.
Αχ γιατί, γιατί να μην είχαν σταματήσει όλα εκεί; «Θα ψοφήσουμε απ' την πείνα, έλεγες, πάει αποκοπήκαμε από παντού, θα κατέβουν οι λύκοι».
Και μένα όλα αυτά μου φαίνονταν σαν να παίζαμε, κι ήταν αστεία, και ήμουν χαρούμενη, δε φοβόμουν γιατί είμασταν όλοι μαζί, ο πατέρας, ο Θανάσης, αχ μάνα τι καλά που ήταν.
ΓΡΙΑ — Μη μιλάς άλλο, σταμάτησε.
ΒΑΣΩ — Θα σταματήσω αν μου δώσεις το λόγο σου πως δε θα με πάρεις από δω... Απ' αυτή την καρέκλα. Πονάνε τα πόδια μου. Δε με λυπάσαι! Και το Θανάση δε θα τον ξαναδούμε ποτέ. Πες το! Ποτέ.
ΓΡΙΑ — Ποτέ...
ΒΑΣΩ — Άστον. Άστον με το τελευταίο του γράμμα. Αυτό που έγραψε για τον αρραβώνα του Νίκου. Διάβασε μου το ακόμα, αν θες, άλλη μια φορά, και έπειτα θα το σκίσουμε. Πες, πες μου το πως όλα θα σταματήσουν εδώ. Τελειώσαμε μάνα, τελειώσαμε...
(*Παύση*).
ΓΡΙΑ (*Διαβάζει αργά*) — Είμαι καλά και πέστε το στη μάνα να ησυχάσει. Το Σάββατο το βράδυ ακούμε ραδιόφωνο. Την Κυριακή μας λειτουργούν. Άλλαξε ο παπάς και τώρα ήρθε ένας νέος. Είναι ίδιος ο Γιάννης ο Κάντζιος, τον θυμάσαι, μάνα, που ήτανε συμμαθητής μου στην έκτη; Ο πατέρας του είχε τσαγκαράδικο, μια παράγκα, αλλά φαίνεται πως ο Γιάννης πρόκοψε, γιατί μου έστειλε μια κάρτα από την Αμερική και μου γράφει πως είναι πολύ ωραία εκεί που είναι, στο Μαϊάμι. Το δείχνει και, η κάρτα του, μια πλαζ με μεγάλα δέντρα και ωραία θάλασσα και γυναίκες που μπανιάρονται με μπικίνια. Αυτά τα μαγιό που είναι σαν μη φοράς τίποτα. Χάρηκα για το Νίκο. Τι να του ευχηθώ από δω μέσα, είναι σαν γρουσουζιά. Ας είναι καλά στην υγεία του και να 'ναι ευχαριστημένος εκεί που είσαστε. Του έστειλα κι ένα γλυπτό ξύλινο που έφτιαξα μόνος μου, για την κοπέλα. Το λάβατε; Αχ κακόμοιροι τι περνάτε κι εσείς. Στην ξενιτιά, αλλά κι εγώ σαν να 'μαι σε ξενιτιά. Όλοι μας το ίδιο, κι ο Κάντζιος έτσι αισθάνεται μου γράφει, κι ας καλοπερνά. Κάθομαι και συλλογιέμαι και μου φαίνεται πως το σπίτι μας και στο χωριό και στον Πειραιά ήταν μια μαύρη ξενιτιά. Αχ να, τώρα μ' έπιασε ένα κλάμα — δεν ήθελα να σας το πω που έχετε τις χαρές σας, μα προχτές έγινε κάτι, ένας γελούσε την ώρα της λειτουργίας και λοιπόν για τιμωρία μας πιάσαν όλους και μας ξούρισαν γουλί και αγγίζω το κεφάλι μου και δεν έχω μαλλιά και με παίρνουν τα κλάματα μα δεν κλαίω για μένα παρά θυμήθηκα το Νίκο τότες που τον κούρεψαν σύριζα στο δημοτικό κι ήταν καρναβάλια και τον είχατε φέρει στο επισκεπτήριο ντυμένο Αθανάσιο Διάκο — και τα μαλλιά του ήταν γουλί και μένα με πιάσαν τα γέλια γιατί είχα δει φωτογραφίες τον Αθανάσιο Διάκο με μια μαλλούρα τόση και ο Νίκος παρεξηγήθηκε. Αχ πουτάνες που μ' αφήσατε εδώ μονάχο — κακούργες εσείς με χαλάσατε! Συγχωρέστε με, με πιάνει το παράπονο. Δεν τα 'χω μαζί σας, με κανέναν δεν τα 'χω. Νά 'στε καλά κι αν τα βολεύετε εκεί μην ξαναγυρίσετε. Όσο για μένα καλά είμαι, κι έχω συνηθίσει, όσο περνάει ο καιρός, εδώ, και θαρρώ πως άλλος τόπος δεν υπάρχει, σαν να 'μαστε εδώ εμείς στις φυλακές ο κόσμος όλος. Δεν υπάρχει άλλη ζωή, παρά μονάχα εμείς εδώ μέσα, οι άλλοι έξω δεν υπάρχουν, δεν υπάρχεις μάνα, το Νίκο τον αφήσαμε κάπου παιδί, τον χάσαμε παιδί, δεν υπάρχει, και ούτε και ο Γιάννης ο Κάντζιος υπάρχει.
Σκοτάδι.

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ «ΤΕΧΝΗΣ»

Η Πειραματική Σκηνή ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1979, από τον θεατρολόγο Νικηφόρο Παπανδρέου, στο πλαίσιο της Μακεδονικής Καλλιτεχνικής Εταιρείας «Τέχνη». Από το 1986 στεγάζεται στο θέατρο «Αμαλία».

Εκτός από τη Θεσσαλονίκη, έχει δώσει παραστάσεις σε πολλές πόλεις και χωριά της Μακεδονίας και της Θράκης, στην Κρήτη, τη Ρόδο, τη Μυτιλήνη, τον Βόλο, το Ναύπλιο, την Καλαμάτα, την Πάτρα καθώς και την Αθήνα. Έχει επίσης εμφανιστεί σε ξένα φεστιβάλ, στην Αυστραλία, την Αγγλία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Αίγυπτο, τη Σουηδία, τη Νορβηγία, τη Σλοβενία και την Ουγγαρία.

Έχει ανεβάσει ως τώρα ογδόντα έργα ελλήνων και ξένων συγγραφέων, κλασικών και σύγχρονων ανάμεσα στους οποίους: Ευριπίδης, Αριστοφάνης, Σαίξπηρ, Γκολντόνι, Τσέχοφ, Ίψεν, Λόρκα, Μπρεχτ, Μπέκετ, Μισίμα, Ντύλαν Τόμας, Πίντερ, Ιονέσκο, Μπέργκμαν, Ρομέρ, Γουέρτενμπεϊκερ, Κατρίν Αν, Ρεζά, Κήτλυ, Μέρφυ, Φρίελ, Ταμπόρι, Τουρίνι, Μπέρνχαρντ, Φρέιν, Μακφέρσον, Καπετανάκης, Ξενόπουλος, Αναγνωστάκη, Καμπανέλλης, Λυμπεράκη, Ποντίκας, Δήμου, Μιχαηλίδου, Κεχαΐδης, Χαβιαρά. Τα τελευταία χρόνια έχει καθιερώσει το σύστημα του εναλλασσόμενου δραματολογίου.

Παράλληλα εκδίδει το περιοδικό *Θεατρικά Τετράδια*, του οποίου έχουν κυκλοφορήσει ώς τώρα σαραντατρία τεύχη.

Ο θίασος αναπτύσσει σχέσεις συνεργασίας με τον κόσμο της εκπαίδευσης, οργανώνοντας ειδικές παραστάσεις για σχολεία, σεμινάρια θεατρικής επιμόρφωσης για δασκάλους και καθηγητές, ανοιχτές πρόβες για φοιτητές κ.ά. Έχει επανειλημμένως λάβει μέρος στις διοργανώσεις του Δήμου Θεσσαλονίκης: Γιορτές Ανοιχτού Θεάτρου και «Δημήτρια».

Από το 1994, οργανώνει κάθε χρόνο το διεθνές φεστιβάλ «Θεατρική Άνοιξη».

Από το 1996 είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Θεατρικής Σύμβασης, μιας οργάνωσης κρατικών, δημοτικών και επιχορηγούμενων θεάτρων από είκοσι χώρες της Ευρώπης.

Η Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» επιχορηγείται από το Υπουργείο Πολιτισμού βάσει διετούς προγραμματισμού.

Διεύθυνση: Θέατρο «Αμαλία», Αμαλίας 71,
546 40 Θεσσαλονίκη. Τηλ. 2310.821.483, fax 2310.860.708.